

MÜÜRILEHT

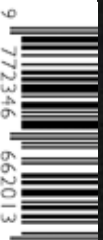
NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

10 AASTAT

SEITSEKÜMNE NELJAS NUMBER : MAI 2018

HIND 2€

#74 : ÖÖELU

MILLEKS MEILE KÜLL SEE ÖÖ?

Mõni nädal tagasi Vikerraadios eetris olnud saates „Loetud ja kirjutatud” avaldas **Priit Hõbemägi** arvamust, et eesti kultuuriks ei saa pidada MacBooki ees seisvat meest, kes on tõmmanud pähe kapuutsi, teeb undavaid hääli ja laulab selle saatel kurblikult. Tema sõnul on eesti kultuur **Arvo Pärt, Tõnu Kaljuste** ja Eesti Filharmoonia Kammerkoor, kes on jätnud endast maha ajalise jälje ning keda peaks seetõttu ka rohkem rahaliselt toetama. Ühest küljest nõustun ma Hõbemäe kommentaariga, sest nimetatud on ennast juba maailma mastaabis tõestanud suured muusikud, kelle saavutused ongi reaalselt mõõdetavad ja olulised.

Mis puudutab aga teise segmendi – mis ei pruugi lahterduda standardite järgi edukaks või muusikaliselt mingile maitselisele „vastavaks” – hindamist „mittekultuuriks” ning selle võimaluste nullimist juba eos, tekib mul küsimus, milliseid jälgi saab meie kultuuril olla 30 aasta pärast, kui me ei lase neil „undavatel meestel” ja „moodsa kultuuri festivalide” tegijatel areneda, vaid loodame igavesest ajast igavesti lasta liugu paari-kolme nime peal. Ma ei taha öelda, et konservatiivsem vaatevinkel kultuurile on midagi halba, sest kõigilt ei saagi oodata 4/4 takti järgi reedest laupäeva kepslemist, müramuusika essentsi nautimist või selliste etenduskunstidega suhestumist, kus nn moraalsetest piiridest üle võidakse astuda, kuid see ei tähenda, et üks peaks teist lämmatama.

Selles numbris oleme võtnud vaatluse alla öö selle mitme erineva tahuga ning sealjuures ka pahapoisiks peetava „klubikultuuri”, mille rolli ei saa noore kultuurivälja arengus alahinnata. Põrandaalune skeene on üle maailma enamasti vaeslapse rollis olnud, ning nagu see kipub elus olema, loob just millegi puudus tihti kõige säravamaid ideid. Astugem korra ajas tagasi 90ndate algusesse ning võtkem eeskujuks toona meie klubikultuurile elu sisse puhunud **Aivar Tõnso, Raul Saaremetsa** või **Tristan Priimäe**, kes olid 30 aastat tagasi needsamad masinate taga koogutajad ja veidra muusika entusiastid, aga kes panustavad praeguseni meie kultuurimaastikul mitmel rindel ja korraldavad üritusi. Ja nii palju kui tean mina noori või teisi vanemaid siinmail tegutsevaid *underground*-artistide ning promootoreid, on paljud neist mitmekülgse muusikamaitse ning suurte ideedega inimesed, kes rahapappusest hoolimata oma mõtteid ellu viivad (kuigi tuleb

tõdeda, et puhta entusiasmi seda masinat igavesti ei õlita).

Nagu mujal maailmas, on ka Eestis nähtud mitmete klubide ja festivalide tulekut ning minekut, sest põrandaalune skeene ongi tihti katselava, kus kõik alati ei õnnestu. Mõned on läinud just rahaliste raskuste pärast, teised seetõttu, et jaks saab otsa, kolmandad, sest rahvast ei jagu, neljandad hoopis konfliktide tõttu naabritega, kes õistele bassisagedustele enam vastu ei pea. Tooksin siinkohal välja selles numbris Amsterdami endise öölinnapea **Mirik Milaniga** tehtud intervjuust kõlama jäänud sõnad, et oluline on investeerida rohujuuresandil tegutsevatesse väikestesse kohtadesse, sest enamik talente ei alusta kohe suurtelt lavadelt. Kuigi siinkohal viitab Milan just klubikultuurile, laieneb see idee ka ükskõik millisesse teise kultuurisfääri, lihtsalt tuleb silmad lahti hoida ja need õiged tegelased ära tunda.

Samuti ei pea investeerimine tähendama alati suurt rahasüsti riigilt. Nagu viitasid ka Milan ning hiljutisel Tallinn Music Weeki paneelil sõna võtnud Põhja-Tallinna vanem **Raimond Kaljulaid**, piisab alustuseks juba koostööst linna ja klubipidajate vahel, millega saaks lahendada näiteks heliprobleemidest tekkinud kaebuseid. Tähtsal kohal on ka tegijate endi vaheline koostöö, mis on saanud praktikaks pea kõiki siinseid *underground*-üritusi ning -klubisid kaasava festivali I Land Sound toimumisega. Lisaks on erinevad korraldajad ühendanud jõud peosarjas Labürint ning Baltikumi-ülesel lähenemisel on näidanud eeskujuga maikuus toimuv UNDER Festival, mis on teinud eelpidusid nii Tallinnas kui ka Tartus ning kutsunud mängima mitmeid siinseid Djsid.

Ööelu on pulbitsev ideedekatel, kus sünnib teatud negatiivsete aspektide kõrval palju koostööd ning puhuvad vabaduse ja tolerantsuse tuuled, mis on tegelikult suureks muutuste stardipakuks ka ühiskonnas toimuvale üldiselt. Kui vaid kõik meist oleksid selle vajaduses veendunud!

Mariliis Mõttus, elustiili- ja muusikatoimetaja

Foto: Aleksander Kelpman

Esikaanel Pille Laiakask. Foto: Ken Mürk

TOIMETUS

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Henri Kõiv	tegev- ja sotsiaaltoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	elustiili- ja muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Piret Karro	keskkonna- ja kultuuritoimetaja	piret@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandus- ja uudistetoimetaja	maia@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletojimetaja	pille@muurileht.ee
Kertu Viira	müügi- ja reklaamijuht	kertu@muurileht.ee

Makett/kujundus	Madis Katz
Illustraatorid	Andrei Kedrin, Ann Pajuväli, Lilian Hiob, Vahram Muradyan
Fotograafid	Aleksander Kelpman, Priit Mürk, Renee Altrov, Tõnu Tunnel, Janis Kokk

KOLLEGIUM: GUSTAV KALM, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, ELLEN MACKAY, SILLE PIHLAK, BERK VAHER, KEIU VIRRO

VÄLJAANDJA: SA KULTUURILEHT

TOETAJAD: KULTUURIMINISTEERIUM, TARTU LINN

TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

SAADA MEILE

Uudiseid ja pressiteateid: uudised@muurileht.ee

Kirju, heliplaate, raamatuid ja muid väljaandeid Müürilehe aadressile Voorimehe 9, 10146 Tallinn

Müürilehele pakke saatel palume märkida aadressaadiks kindlasti „Müürileht”.

KAASAUTORLUSEST

Müürileht ootab kaastöid, milles on ajakohased ideed ja nende veenvad põhjendused; mis on kirjutatud loetavas eesti, vene või inglise keeles; milles ei leidu arutut idiootsust, vaid troonib silmapaistev mõtteselgus. Palavalt oodatud on artiklid ühiskonna, kultuuri, teaduse ja laiemalt elu kohta. Toimetus jätab endale – iseenesest mõista – õiguse valida, millised tekstid avaldatakse. Aga kuna määrav ei ole ainult tekst, on tervitatud ka illustatsioonid, fotod, koomiksid, plakatid ja muud ajaleheformaati sobivad väljendusvormid! Kaastööga seoses võta ühendust mõne meie toimetajaga.

TOETA MÜÜRILEHE VÄLJAANDMIST

Telli Müürileht püsilepinguga 1.80 € eest kuus: tellimine.ee/myyriileht
Reklaami Müürilehes: muurileht.ee/reklaam

JÄLGI MEID

[Instagram](#) · [Twitter](#) · [Facebook](#) · @Muurileht

SISUKORD

ÖÖELU

ARVAMUS

Kapitalism ja uni – *Anders Härm* [6–7]

PERSOON

Intervjuu Pille Laiakasega –
Mariliis Mõttus [8–10]

Intervjuu Amsterdami esimese öölinna-
peaga – *Mariliis Mõttus* [14–15]

Öötöötajate portreed –
Mariliis Mõttus [18–19]

MIMstuudio tegijad – *Urmas Lüüs* [24]

Intervjuu fs-iga – *Maia Tammjärv* [29–31]

POLIITIKA

Tartu ööelu ümarlaud – *Kristjan Karron* [12]

Londoni muutuvast klubikultuurist –
Mihkel Noot [20]

HEDONIST

Tänavatoidust ja immigrantidest –
Joosep Ehasalu [13]

Ümarlaua baarist – *Kristjan Karron* [17]

NARNIA

Hinge pime öö – *Heili Sepp* [22–23]

Unes ja ilmsi – *Tõnis Tootsen* [25]

Nõidusest – *Mikk Pärnits* [26–27]

PROOSA

Vaba langemine – *Christian Kössler* [38–39]

ARVUSTUSED

Rainer Sarnet „Öö lõpp” – *Mirjam Parve* [28]

fs „Tätoveerimata inimene” –
Indrek Ojam [32–33]

Pille Önnepalu „rääkimine vaikimine
nutmine: vabaduse seletamatu ilu” –
Rauno Alliksaar [33]

Uued plaadid [34–35]

SKEENE

Uus eesti disain: Curated by Bakerman [21]

Melomaaniankeet: Ingomar Vihmar [34]

Uus eesti biit: Kalvik & Leiner [34]

Uus eesti graafika: Kristi Neider [37]

finalistid

viiekordsetel paneelmajadel on palju aknaid
vähestes neis põlevad tuled kell pool neli öösel
alati tekitab see mõtteid
kes on need üksikud veidrikud
väsimatud ööelanikud
millega nad tegelevad sel tunnil
kui seisad vastu hommikut tühjal öuel
tundes end alahinnatud sangari ja ainsa väsimatu lollina
loevad nad raamatut
mõtlevad mõtteid
keedavad moosi
avaldavad armastust
pesevad pesu
või peksavad pihku
hauvad magavale inimkonnale kättemaksu
või on jäänud ise magama
unustades tule põlema
see on peaaegu ükskõik
sean sammud minagi tuppa
süütan ja kustutan tule
keegi jääb viimaseks veel
ja lõpetab võitjana

**

kuulsin unes oma lapsepõlvesõbra ema ütlemas:
„küllasta kohti ja sõpru kui saad”
ärkasin selle peale Tokyos
Ikebukuro metroopeatuse kõrval asuvas korteris
rongid alustavad siin hommikul sõitmist juba 4.48
ja nende rütmilisest kolinast
võib hiljem lausa puudust tundma hakata
isegi kui nad vastu hommikut und segavad
uinutavad nad ka jälle magama
nagu tänagi hommikul
kuni mind äratas see lihtne lause:
„küllasta kohti ja sõpru kui saad”

**

see oli läinud sajandi jahtunud jälgedel
kui läbi märja metsa kiirustasid
jalg jala ette
või jalg jala taha
juba ongi sassis
et jõuda kuhugi
õigemini kuhugi
eikellegi majani
mille kõrgetel akendel pärlemdab
ilusaid keemiavärvilisi pisaraid
laia halli salliga
pühid neid endaga kaasa
meenutad igavest juulit
mis kestab endiselt
väsid ja uinud endagi imestuseks
sinnasamasse märga
heina

**

ärkasin jälle liiga hilja
nende ebamääraselt tapetseeritud
tunnete ja mõtetega millega olen ärrganud
mõnikord ennegi
kõnnin neid – tohutult võimsaid aga samas ka
äärmiselt kahtlase väärtusega –
tundeid ja mõtteid endaga kandes tööle
(kus ma käin muide väga palju
aga mitte eriti paljajalu)
sel keskpäeval soojal kevadisel ajal
kui elu joonistub erakordselt teravalt välja
on kõik liiga kõnekas ja liiga põnev
põhjalikku süvenemist vääriv
mul aga pole ju aega
olen ammu hiljaks jäänud!
nii ma väikestviisi tõttan (mitte eriti tegelikult)
inimesed tulevad vastu
nad tunduvad kõik väga head
kahtlemata erakordsed inimesed
kel on põhjust olla just keset seda päeva
just siin
teel just sinna kuhu nad on
hoian neile kõigile põialt
aga ka mina pean minema
ja hoian ka endale

Villem Valme

Foto: Taavi Arus

Villem Valme on plaadifirma Õunaviks eestvedaja, reklaamiagentuuri Tank töötaja ja luuletaja. Äsja ilmusa tema teine luulekogu „Öömüük aknast”.

Foto: Meelis Tammemägi

August Künnapu on kirglik maalikunstnik, kes portreerib inimeste, loomade ja majade hingesid. Vahel teeb ta ka seinamaale ja illustratsioone.

Illustratsioon: August Künnapu

www.fashionfestival.com

kaubamaja

esitleb:

Eff. EESTI MOE FESTIVAL

5. – 10. JUUNI TARTU – EESTI

5. JUUNI

Mood-Performance-Tants / Tartu Kõrgem Kunstikool

7. JUUNI

Blogijate ümarlaud / Tartu Kaubamaja
Antoniuse moeetendus / Eesti Rahva Muuseum

9. JUUNI

Tänavaturg / Tartu Loomemajanduskeskus
MoeKunstiKino / Eesti Rahva Muuseum

6. JUUNI

Tehno-innovaatiline arutelu / Tartu Loomemajanduskeskus
OmaMood moeetendus / Eesti Rahva Muuseum

8. JUUNI

Seminar / Eesti Rahva Muuseum
Gala / Eesti Rahva Muuseum

10. JUUNI

Tänavaturg / Tartu Loomemajanduskeskus
MoeKunstiKino / Eesti Rahva Muuseum

HAPPENING

LA BIOSTHETIQUE®
PARIS

INVESTING IN YOUR FUTURE

07.–12.05.

TULEVIKUMUUSIKA PRIMA VISTAL

Euroopa kultuuripealinnaks pürgivas Tartus tõestatakse 7.–12. maini Prima Vista kirjandusfestivalil kilbile tulevikumuusika. Patroon Hasso Krull ärgitab festivali tervitustekstis protestivaimu: „Mässake, noored ja vanad, mässake, lapsed ja lapselapsed, mässake, memmed ja taadid! Juba on kuulda tuleviku tulemist, mihinal saabuvat tulevikumuusikat, see kostab nagu kauge kõmin sügavalt maa alt.” Nädala jooksul kohtume muljetavaldava nimekirja välisautorite ja oma kodumaiste kirjastajatega. Üles on lubanud astuda näiteks Nora Ikstena Lätist, Lena Andersson Rootsi, Jean-Philippe Blondel Prantsusmaalt, Christian Kössler Austriast jne. Partnerlinnaks on sel aastal Jõhvi. Vaata lähemalt: kirjandusfestival.tartu.ee

07.05.

FESTHEART KÜLAS KURESSAARES

Kuigi Festhearti festival toimub alles oktoobris ja Rakveres, on kuressaarlattel võimalus näha 5. mail kell 19 Arensburg Boutique Hotel & Spas (Lossi 15) eellinastusena Francis Lee filmi „Önnistatud maa” („God’s Own Country”, 2017). Põhimõtteliselt on see film tööst. Ja lammaste valvamisest. Ja sellest, et ainult tööga kaugele ei sõua. Sissepääs tasuta. Vaata lisa Facebooki sündmusest „Festheart Kuressaares: Önnistatud maa”.

10.–12.05.

KANUTI GILDI SAAL TARTUS

Kanuti Gildi SAAL peab hooaja lõpupidu seekord 10.–12. mail hoopis Tartus Uues Teatris ja Genialistide Klubis. Külaline toob kaasa kolm 17. hooaja lavastust. Nii näeme Ruslan Stepanovi teost „Невесомость”, Maria Metsalu „Mademoiselle x-i” ning lausa kahel korral Mart Kangro, Juhani Ulfaksi ja Eero Eperni „Workshopi”. Boonuseks vestlused kunstnikega. Lisa ja piletiinfo: saal.ee

Foto: Veiko Tubin

10.–13.05.

LADYFEST: EMADEPÄEVA ERI

Feministlik kultuurifestival Ladyfest Tallinn kutsub 10.–13. maini kogema ja kaasa mõtlema. Selleks et meie lapsed saaksid üksteisele uhkusega öelda: „Ema on sul feminist!” Muu hulgas näidatakse kinos Artis eesti naiste dokumentaalfilmikassetti „Juured” ning traagilist hispaania mängufilmi „Mater”. Eesti Kaasaege Kunsti Muuseumis toimuvates töötubades arutatakse konfliktilahendusi ja emadusega hakkamasaamist. Kava: ladyfest.ee

„Kärnkonna lugu” („Kunsten å leggje seg paddeflat”, 2015). Kaader filmist

Mai on ETV2-s kesk-konnakuu. Igal teisipäeval ja neljapäeval kell 20 on eetris temaatilised dokfilmid. Muutused algavad meist! Vaata lisaks: etv2.err.ee

16.05.

VALME JA KRUUSA ESITLEVAD

16. mail kell 18 tuleb Tallinna kirjanike majas musta laega saalis (Harju 1) esitlusele kogunisti kaks luulekogu: Kalju Kruusa „Kümme kükki” ning Villem Valme „Öömüük aknast” (viimase teaser’it saab silmitseda käesoleva Müürilehe luulerubriigis). Kavas on ka August Künnapu ühe-õhtu-näitus ja üllatus! Vaata veel: ekl.ee

17.–19.05.

ULME SÖNAS, PILDIS, LIIKUMISES

Ulmefestival lubab muuta Tartu Uue Teatri 17.–19. maini unikaalseks seisundiks, kus saab kogeda kõigi meeltega ulmelisi tajuhorizonte, sündmustele lisaks ongi kogu festival üks ühtne arhitektuuri- ja valguslahendus. Muu hulgas tuuakse meie ette näiteks Aivar Tõnso heliväljad, Urmo Metsa ruumiväljad, Fuji Hoffmanni & Minna Triini Kohvi valgusatmosfäärid. Üle ega ümber ei saa ka „Hukkunud Alpinisti hotellist”. Ettevõtmise suurejoonelisimate eesmärkide hulka kuulub ulme kui žanri tõstmine n-ö kultuurilise tabu-või marginaalteema staatusest rahvakultuuri pärisosaks. Info ja piletid: paranoia.ee/ulme

Foto: press

19.05.

MUUSEUMIÖÖ PEOLAINEL

Muuseumide ja mäluasutuste iga-aastane projekt Muuseumiöö kannab seekord alapealkirja „Öös on pidu”. Milliseid pidusid on üldse olemas? Millised on meie peorituaalid ja kuidas on pidutsemine ajas muutunud? Kas loomad peavad ka pidu? Aga taimed? Ja lõppeks, kas robotid oskavad pidutseda? Programm osalevad muuseumid avavad oma ukseid laupäeval, 19. mail kell 18–23 ning sel ajal on sissepääs tasuta. Vaata lisaks: muuseumioo.ee

23.–27.05.

HEADREAD TALLINNA KAARDIL

Mai on kirjandusfestivalide kuu. Ka Tallinnas saab kohtuda 23.–27. maini erinevate välis- ja kodumaiste autoritega, kuulata luulet ja muusikat. Kohal on Vladimir Sorokin Venemaalt, Michel Faber Suurbritanniast, Elina Hirvonen Soomest, Katrina Kalda Prantsusmaalt, kui nimetada vaid mõned. Traditsioonilise luuledisko ja kirjanduslike jalutuskäikude kõrval räägitakse kirjandusest ja küberruumist, kultuurist ja loodusest, peetakse kalambuuriõhtut ning esitletakse kaardirakendust Kirjanduslik Tallinn. Lisaks kõigele põhjalik lasteprogramm. Vaata lähemalt: headread.ee

26.05.

ERKI MOESHOW HALLIS

1980ndatel alustanud ERKI Moeshow kompab piire senini ning korraldab tänavuse ürituse 26. mail Noblessneri linnaku klubis HALL. *Techno-* ja *underground-*klubikultuuri lainel on ka show ise. Kohustuslik kõigile, kes tahavad tutvuda uute talentide, põneva vaatamängu ja värskete ideedega. Edasipääsenud kollektioonide autorite hulka kuuluvad sel aastal disainerid Eestist, Lätist, Leedust, Soomest ja Venemaalt. Info: ticketer.ee/erki-moeshow-2018

ERKI Moeshow 2017. Foto: Mark Slavin

TEATER

NUKU „(P)ÖÖ”

NUKU teatri lavastus „(p)ÖÖ” toob publikuni pimeduse ja selles peituvat. See ei ole ainult hirm tundmatu ees, mis seal pimedas on, seal võib peituda hoopis fantaasiat, mängu, pidu ning julguse ehitamist. Lubatakse inspiratsiooni nii väikelapsele kui ka täiskasvanule! Autor ja dramaturg Andri Luup, lavastajad Tiina Mölder ja Christin Taul. Sel hooajal etendub „(p)ÖÖ” veel 2.–5. mail ning 1.–2. juunil. Info: nuku.ee

RESIDENTUUR

RESIDEERU PÜHA VAIMUGA!

Kanuti Gildi SAAL kuulutab välja konkursi, et täita kaks residentuurikohta Püha Vaimu SAALis 2018. aasta septembris ja detsembris. Tegemist on ühekuulise residentuuriga, mida toetab stipendiumiga Eesti Kultuurkapital ning mille eesmärk on pakkuda kunstnikule pigem võimalust eksperimenteerida oma ideedega kui jõuda tervikliku etenduseni. Ideede kirjeldused, CVd ja residentuuri ajalised eelisted saata hiljemalt 21. maiks aadressile saal@saal.ee.

RAADIO/IDA

IDA HOIAB SÖRME PULSIL

Maist alustas tegevust veebiraadio IDA, mille tegijate ringi kuuluvad kohalikud DJd, muusikud, arhitektid, kriitikud, disainerid ja sotsiaalteadlased, teiste seas plaadifirma Frotee kutid, Karoliina Kreintal, Mihkel Kleis, Heidi Purga, Tõnu Pedaru. Mitmekülgse muusikaprogrammi kõrval on kavas ka jutu- ja vestlussaated. Näiteks antropoloogiast, aeglusest ja haridusest rääkiv „UTC+2” ning Liisa Tageli ja Keiu Virro päevakaja peegeldav „Vastuvõtt”. Raadio avapidu toimub 11. mail F-hoone Mustas Saalis, kuhu sõidavad Prantsusmaalt külla Judaah ja Emilio Rinse FMist. Kõik IDAs toimuv on arhiivitud ning järelkuulatavat kodulehel idaidaida.ee.

KAPITALISM JA UNI. PASSIIVSE VASTUPANU VÕIMALIKKUSEST

Olukorras, kus turureeglid ohjavad peaaegu kogu meie ärkvel oldud aega, võib magamine olla kõige radikaalsem asi, mida teha.

Kirjutas **Anders Härm**, illustreeris **Vahram Muradyan**

Mäletan, et kui üheksakümneandel sai arutatud selle üle, kust võiks joosta piir, mille puhul tuleb tunnistada, et kapitalism on lõplikult võitnud, pakkus **Marco Laimre** välja, et asjade seisu võib pidada lootusetuks hetkel, mil unenägudesse hakatakse reklaami müüma. Seega siis, kui kapitalism on koloniseerinud ka mitte-teadvuse tasandi. Kui nii, siis võiks ehk küsida, kas mitte-teadvuse tasand, „teadvuse öö” kui „hõivamata reklaamipind”, on viimane piir ja kaitseliin totaalset kapitaliseeritud elu pealetungi ees.

KAPITALISM KUI AHNE TOLMUIMEJA

Félix Guattari ei käsitlenud oma essees „Kapital kui võimu formatsioonide integraal” kapitalismi mitte lihtsalt kui majandusmudelit, vaid kui semiootilist operatsioonisüsteemi, omalaadset „ahnet tolmuimejat”, kui parafraaseerida **Ando Keskküla** kunagist kuulsat animafilmi. Kapitalismi eesmärk on „neelata alla terve maailm” – konverteerida iha viimse jäägini vahetusväärtuseks, nii et iga kõrvalekallet sellest tajutaks kui ohtlikku antisotsiaalset, ühiskonnastast tegu, mis tuleb põrmustada ja marginaliseerida juba eos: „Kapitali eesmärk on hävitada, neutraliseerida ja alla suruda iga eluavaldus, mis baseerub millelgi muul kui tema võimu aksiomaatilisel tões ja tehnoloogilistel imperatiividel. Selle ahela lõpus defineerib ta kõik, nii lapsed, intellektuaalid, rikkad kui ka vaesed, vastavalt oma kriteeriumidele.”¹ Kapital ei rahuldu niisiis enam ainult välise sotsiaalse kontrolliga nagu klassikalise uusaegse kapitalismi faasis veel 20. sajandi keskpaigani, vaid kontroll on vaja internaliseerida – inimene peab ise nii tundma. Selle „allaneelamise” kõige äärmuslikumaks väljenduseks on ilmselt sellised tüübid, kes lõikavad endale adidase triibud juustesse, tätoveerivad Nike'i linnukese oma kannikale või, veel hullem, müüvad oma otsaesise kui reklaamipinna. Ilmselt müüksid nad ka oma unenägudesse reklaami, kui saaksid, seega on reklaamimüük unenägudesse üksnes tehniline, mitte enam ideoloogiline küsimus. Kui seda osatakse teha, siis seda ka tehtaks. Nii nagu kurikuulus Nestlé'i korporatsiooni juht väidab, et „vesi ei ole inimõigus”, vaid kaup, võiks ju samuti öelda, et unenäod on majanduslikus mõttes kasutult seisev ressurss, mis tuleb kiiremas korras kapitaliseerida. Mitte unenäo, aga just une kontekstis osutab sellele ka filosoof **Aleksei Penzin**, mainides filmi „Matrix” (1999) kui ülimalt kapitalistlikku fantaasiat „panna kõik tööle, teenida kasumit isegi une pealt”².

Guattari järgi lisab kapitalistlik võim traditsioonilistele otsestele sunnimehanismidele kontrollimehhanisme, mis nõuavad kui mitte iga indiviidi kaassüüd, siis vähemalt passiivset nõusolekut. „Kapitalism haarab inimest seest,”³ võtab ta oma seisukoha kokku. Vabaduse mõiste naiivromantiline paatos – te võite küll allutada ja vangistada meie keha, aga meie sise-mist vabadust, meie mõttevabadust ei saa küll keegi röövida – ei tööta enam. Paradoksaalsel kombel sai nii öelda totalitaarses režiimis, mis oli huvitatud üksnes maailma välisest kontrollist – võimu ei huvitanud see, mida mõeldi, niikaua kui käituti nagu vaja. Võiks vabalt öelda, et obstsöönse ihakapitalismis, sellises, mis tahab asuda inimese mitteteadvuse struktuuris iha kohale, ei saa olla muud vabadust kui vabadus osta ja müüa. Inimsuhted ei saa selles kontekstis olla üldse midagi muud kui tehingud, sest sellises süsteem-

mis puudub täielikult iha, mis ei ole kapitalistlik. Niisiis, kapitalismis, nagu seda kirjeldab Guattari, pole võimalik leida mingit tasandit, kuhu kapitalism ei laieneks. „Laienemine”, „kasvamine”, „ekspansioon” on aga mõisted, mis defineerivad kapitalistlikku iha ja on tema enesekirjes kesksel kohal. Ning olukorras, kus ta on hõivanud terve maailma, ei olegi tal enam kuhugi mujale laieneda kui mitteteadvuse tasandile.

KAPITALISM JA MAGAMINE

Kapitalistliku maailma sünd on väga selgelt seotud aja korraldamise ja seega ka uneaja haldamisega. Penzin on toonud välja uneajaloo kolm järku: uusajaeelne, uusaegne ja „postmodernne” ehk nüüdisaegne. Nagu ta ütleb, puudus uusajaeelsetes ühiskondades ehk keskajal standardiseeritud uneaeg. Keskaegsed inimesed tundsid kaht erinevat magamist: uni, mis kestis öhtust keskööni, seejärel lühike ärkvelolekuaeg ja viimaks „teine uni”. Tööstusliku kapitalismi arengu ning elektrivalguse kasutuselevõtuga tekkis võimalus ka öiseks tegevuseks ja tööks, inimelu muutus rätionaliseerituks, mistõttu võeti kasutusele teatavad distsiplineerivad normid, mida toetasid arstiteaduse autoriteet või ka eetilised kaalutlused ning religioosne asketism, näiteks protestantismi askeetlik eetos. Just siis tekkis kaheksatunnise uneaja norm. Niisiis, uni oli töötamise mootori osa: 8 tundi tööd, 8 tundi „vaba aega”, 8 tundi und. Samas on selge, et uni ja „vaba aeg” on võimalikud üksnes seetõttu, et inimene on ebaefektiivne, ebatäiuslik ning vajab rohkem aega energia akumuleerimiseks, et uuesti töötada. Seega ei maksa endale luua illusioone, et vaba aeg ka päriselt on vaba – see on ka tööstuskapitalismis osa kapitalistlikust akumulatsiooni-protsessist. Teisalt jälle on erinevus nüüdisaegse ühiskonnaga suur, sest piir töötamise ja mittetöötamise vahel, sealjuures ka töötamise ja une vahel, on läinud tunduvalt hägusemaks. Uni on muutunud üha individuaalsemaks, seda on võimalik eri viisidel fragmenteerida ja hallata. Penzin toob näiteks Jaapani ultrakapitalistliku ärikultuuri, kus töötatakse pidevalt välja erinevaid meetodeid uneaja ökonoomsemaks valitsemiseks. Selle etapi tulemuseks on tema arvates süntees kahest eelmisest mõtteviisist – algsema lähenemise vabast elukorraldusest ja hilisema distsiplineeritud, juhitud lähenemisviisist –, mis kantakse ühiskondlikult kehalt üle individuaalsele. Nüüdisaegne une deregulatsioon peegeldab seega ka majanduse neoliberalset dereguleerimist.⁴ Aga selles kontekstis sigineb magamise kui passiivsuse väike, aga oluline revolutsiooniline potentsiaal.

KUI ÖÖKULL HUIKAB MEID

Mehis Heinsaare novellide ja romaanide peategelased on sageli sellised, kes kukuvad kas kogemata või tahtlikult ühiskondliku ree pealt maha ja asuvad füüsilisele ja/või mentaalsele teekonnale, mis päädib hiljem teekonnaga iseenda juurde. Novelli „Kui öökull huikab meid” minategelane on läbipõlenud kollane ajakirjanik (kapitalistliku ihatööstuse tööline *per se*), kes elab Kuu tänava köökoas ja kukub järk-järgult n-ö

normaalsest funktsionaalsest elurutiinist välja, hakkab jooma, teda käivitab ainult öö, ning et mitte lõplikult läbi põleda, asub ta rännakule, mis kulmineerub mõnevõrra traumaatilise seenetripiga. Ta satub Nõia kuhu võtnud maternaalse superego kätte (kes tahab teda alla neelata), kuid lõpuks siiski pääsedes naaseb koju ja jääb kohe magama. See on tema tervenemise algus, kui ta hakkab tajuma kindla kellaaja peale ärkamist kui mõttetut tegevust. Peategelane arutab: „Säärased ärkamised saavad olla ajendatud üksnes hirmust, et ma mingist nähtamatust ajarongist maha jään. [...] Nägin seda tohutut, hommikuti inimesi õgivat ja öhtuti neid enda seest välja oksendavat halli ja ülipikka reaktiivtõuku oma vaimusilmas korraga väga selgesti ning tõmbasin ebaseadustundest teki üle pea. [...] See on seesama rong, kuhu inimesed kohe pärast ärkamist peale hüppavad [...] aga see pole mitte Elva–Tartu või Tartu–Valga rong, vaid mingi monstrumlik masin, mis veab inimesi laiali just täpselt säärasel kiirusel, nagu seda nõuab meid ümbritsev aeg. [...] Seda mõistes omandas mu pikutamine automaatselt uue, vastupanuvõitlejaliku iseloomu.”⁵ Neoliberalset kapitalismi seostavad **Jacques Lacan** ja tema jälgedes ka **Slavoj Žižek** mitmel puhul maternaalse superegoga. Kui superego peaks üldiselt toimima keelu vormis (Sa ei tohi!), siis kapitalismis näib superego toimivat just vastupidi – ta käsib nautida (*Enjoy Coca-Cola!*).⁶ Lacan nimetab seda „Kapitalisti diskursuseks”, mis asendas klassikalise „Isanda diskursuse” ning mida ta peab kõige kurjemaks ja

Tööstuslikus kapitalismis oli uni töötamise mootori osa: 8 tundi tööd, 8 tundi „vaba aega”, 8 tundi und.

geniaalsemaks leiutiseks, sest see loob midagi „igiliikuvast masinast”, kus subjekt kogeb iga toodet, mida ta tarbib, kui pettumust ja nii sunnib superego teda haarama uue toote järele, kuid mitte ükski neist ei ole kunagi „see”.⁷ Ja mida rohkem me superego nõudmist järgime, seda enam kasvab ärevus, sest tarbimisega suureneb süütunne. Seda iha, mis psühhoanalüüsi järgi on vajalik subjekti toimimiseks ja mis peabki objektidesse kinnistuma ja nende vahel liikuma, hoitakse küll töös, kuid see on obstsöönne, mitte kunagi mõnu ja rahuldust leidev iha.

Niisiis võib sellises heinsaarelikus magamises kui mitetootlikus mitteosalemises tööpoolest näha teatavat vastupanu vormi. Iseenesest ei väljenda miski paremini žižeklikku maksimi, mille tooksin kõla pärast siinkohal ära inglise keeles: „Sometimes doing nothing is the most radical thing to do!” („Vahel võib mitte millegi tegemine olla kõige radikaalsem asi, mida teha!”) Žižek ütleb, et on „parem teha mitte midagi, kui ühineda lokaliseeritud aksioonidega, mille eesmärk on muuta süsteem sujuvamalt toimivaks. Nüüdne oht ei seisne mitte passiivsuses, vaid pseudoaktiivsuses, kihus „olla aktiivne”, „osaleda”, et maskeerida seda Eimiskit, mis toimub. [...] Need, kes on võimul, eelistavad sageli „kriitilist” osalust või kriitilist dialoogi vaikusele, kuna meie kaasamine sellisesse „dialoogi” tagab, et meie kurjakuulutav vaikus saab murtud. „Bartlebylik akt” on vägivaldne justnimelt niikaua, kuni temaga kaasneb selle obsessiivse tegevuse lõppemine, vägivald ja

Anders Härm on Eesti Kunstiakadeemia lektor ja doktorant, enne oli Tallinna Kunstihoones kuraator (2002–2012) ja EKKM-i loomingujuht (2010–2015). Rohkem eelistab ta pigem mitte öelda.

mittevägivald kattuvad (mittevägivald näib kõrgeima vägivallana) nii nagu ka aktiivsus ja mitteaktiivsus (kõige radikaalsem on mitte midagi teha)⁸.

KUHJAJA, BULIIMIK, ANOREKTIK JA MAGAJA

Psühhoanalüütik **Levi R. Bryant** väidab, et kui on olemas tõeliselt kapitalistlik „tüüp”, siis see võiks olla kompulsivne ostja või nn kuhjaja (*hoarder*), kes ei kuhja asju mitte nende kasutusväärtuse, vaid kogu-

proovides „ihaldamise kohta” säilitada.⁹ Samas tundub, et iha läbikriipsutatav anorektik vastandub objekti abjekteerivale buliimikule, kes tundub tegelikult olevat pigem kuhjaja invariant, samas kui anorektik, kes laseb iha protsessi katkestades õilmitsema puhta surmatungi (anoreksia ju võibki päädida näljasurmaga), on pigem koguja-buliimiku negatiiv, n-ö kapitaliseeritud iha antitees. Samas on nad kõik kapitalismi ohvrid, isegi kui nad ise nii ei arva. Siinkohal võiks neile erinevatele tüüpidele ka teatud poliitilisi positsioone omistada. Kui asju kuhjamise enda pärast akumulatsioon rasvane *hoarder* on kahtlusteta tavaline parempoolne neoliberaalne kapitalist, siis buliimik võiks olla vasakpoolne/intellektuaal/kunstnik, kes oksendab kapitalismile näkku kogu selle varjatud ja varjamata töö, kuid samas sõltub ise sellest samast süsteemist ning on iseenda toime mehhanismide suhtes enamasti pime. Seevastu anorektik on kindlasti konservatiiv, kellele neoliberaalne ühiskond näib lodeva ja perverssena ning kes igatseb taga paternaalse Superego

(Lacani „Isanda diskursuse”) karistavat kätt. See leiab väljenduse diktaatorite kultuses, räiges natsionalismis ja homofoobias, ühesõnaga kõige selle vastasuses, mis tema arvates on täidetud obstsöönse maternaal-

se kapitalistliku ihaga. Kuid tema enda ihaprotsessid on pärsitud, mistõttu tema mitteteadvuses võimutseb irratsionaalne (enese)hävituslik surmatung.

Selles kontekstis tundub aktiivselt oksendava buliimiku kõrval passiivselt agressiivne ja mittetootlik bartlebylik magaja/keelduja – *I would prefer not to* (ma pigem ei teeks seda) – täiesti võimaliku ja mõeldava vastupanu figurina.

Mehis Heinsaare novelli „Kui öökull huikab meid” minategelase tervenemine algab, kui ta hakkab tajuma kindla kellaaja peale ärkamist kui mõttetut tegevust.

mise ja akumulatsiooni enda pärast. Bryant lisab siia aga ka anorektiku ja buliimiku, kes keelduvad maternaalse superego käsust nautida. „Nad meeleheitlikult ei tarbi midagi” (ehk siis nad tarbivad eimiskit – A.H.),

¹ Guattari, F. 1996. *Capital as the Integral of Power Formations*. – *Soft Subversions*, lk 202–224.

² Penzin, A.; Tšehhonadski, M. 2014. Viimane pelgupaik? *Une kunst ja poliitika kognitiivses kapitalismis*. – *Head und, Tartu*, lk 33–43.

³ Guattari ibid.

⁴ Penzin, Tšehhonadski ibid.

⁵ Heinsaar, M. 2016. *Kui öökull huikab meid*. – *Unistuste tappev kasvamine*, lk 123–197.

⁶ Žižek, S. 1986. *Pathological Narcissus as a Socially Mandatory Form of Subjectivity*.

⁷ Lacan, J. 1971. *Seminar XVIII: On A Discourse That Might Not Be A Semblance*.

⁸ Žižek, S. 2009. *In Defense of Lost Causes*, lk 476.

⁹ Bryant, L. R. *The Discourse of the Capitalist and the New Symptom*.

**VÕÕBATES ARGIPÄEVA
LAPSEPÕLVEVÄRVIDEGA**

Kultuurikorraldaja Pille Laiakask tahab viia klubikultuurile omast meeleolu ja lahtilaskmisoskust ka selle tavapärasest keskkonnast väljapoole. Kohaliku skeene trumbiks on tema arvates mitmete erinevate kohtade ja pidude olemasolu, pinnuks silmas aga ületarbimine ning mugavustsooni kinnijäämine.

Intervjuu **Pille Laiakasega**. Küsis **Mariliis Möttus**, pildistas **Ken Mürk**

Kui leian end mõnel järjekordsel õhtul Tallinna lokaali Nāganaga leti äärest, asjatab seal kuskil alati juhataja Pille Laiakask, ikka talle omaselt, krunn peas ja riietus konkureerimas söögikoha värvika interjööoriga. Kord laudu tassimas, siis jälle valgust paika sättimas, õhtustele esinejatele tuuri tegemas või sotsiaalmeedia jaoks toidupilte üles võtmas. Pille on õlitanud öösfääri rattaid pea kümme aastat, seda Protestis, EKKMi Kohvikus ning nüüd Nāganagas, sinna kõrvale veel mitmed erinevad isiklikud projektid. Paar aastat tagasi otsustas Pille oma praktilisi oskusi teooriaga kinnistada ning sel kevadel lõpetab ta Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia kultuurikorralduse magistriõppe, uurides oma lõputöös subkultuurilist kapitali ja tarbimisloogikat Tallinna alternatiivses klubikultuuris. Sellest koorunud infost ning Pille enda kogemustest ja vaatevinklist seoses antud teemaga intervjuus juttu teemegi.

Sa oled olnud Tallinna ööelus nüüdseks tegev kaheksa aastat. Kuidas sa sellesse maailma sattusid?
Olen tegelikult pärit Tõrvast, aga tulin Tallinnasse bakasse riigiteadusi õppima. Mingil hetkel hakkasin kooli kõrvalt Protestis tööle ning mul tekkis kiiresti oma visioon, kuidas seal peaks asju ajama, kuna olin ka Tõrvas korraldusliku loomuga. Organiseerisin seal kontserte, mängisin kahes näitetrupis. Olen juba lapsest saati selline olnud. Meil oli kodutänav, kus elas palju ühes vanuses lapsi, kellega tegime kogu aeg teatrilavastusi ja kontserte, mida kutsusime naabritädid vaatama.

Riigiteadused on samas hoopis teine valdkond.
Minu jaoks oli see loogiline, aga ma ei arvanud kunagi, et töötaksin tulevikus ametnikuna. Praeguseks on mu vanemad vaikselt leppinud, et minust ei saa inimest, kes istub kuskil laua taga. Nad küsisid ikka, et millal ma mõne kindla koha peale lähen, aga vastasin alati, et mitte kunagi. Ma arvan, et nüüd nad saavad juba aru, et selline elustiil poleks mulle lihtsalt loomulomane.

Milline visioon sul Protestiga seoses oli?
Eks mul läks mõned kuud aega, et mõelda, mida täpselt teha. Kohe ei hakanud mingeid liblikaid lendama. Kuna seal käis nii palju erinevat rahvast, ei saanud peod olla ühetaolised. Võtsin inimestega aktiivselt seoses üritustega ühendust ja mõne aja möödudes oli juba järjekord ukse taga. Varem ka töötajad vahetusid kogu aeg. Oligi selline rotatsioon, vanu graafikuid vaadates võis näha, et enamasti töötati seal võib-olla kolm kuud. See tekitas omakorda olukorra, kus püsikliente polnud nii palju, sest külastades oli letis jälle keegi, keda ei tuntud. Tegelesin sellega ja lõpuks need, kes tol ajal olid, jäidki. Hakkasime neid rohkem hoidma, üritasime palka tõsta ja teha mida iganes, et nad oleksid paigal; et ühtne vaim oleks tugevam. See lõi õhkkonna, kus inimesed tulid, ükskõik mis pidu parasjagu oli, ja teadsid kõiki.

Mida sa sellest ajast kõige rohkem õppisid?
Ma arvan, et hoidma ja väärtustama erinevaid inimesi olenemata sellest, mis omadused kellelgi on. Aktsepteerimisoskust tuli kõvasti juurde ja see teeb ka praegu asju minu jaoks palju lihtsamaks. Meil oli üks soomlasest klient, kes käis kõigile üsna pinda. Enamiku jaoks oli ta tüütu, aga mina kasutasin teda väljakutsena. Tegelesin temaga, vastasin talle vahepeal ei ja jah, aga ei läinud ta peale närvi. Ma arvan, et teen nii siamaani.

Kas edasi läksid EKKMi Kohvikusse?
Ma läksin vahepeal aastaks Austraaliasse. Tegin tööd,

samal ajal reisisin. See oli siis, kui Protesti voolas rahvast igast uksest, pidude järjekord oli neli kuud ning omanikud ei pidanud ise väga palju vaeva nägema, sest süsteem töötas õlitatult. Palk oli hea ja kõik läks hästi, võinuks justkui rahulikult istuda ja loodud süsteemi nautida, aga olen püsimatul loomuga ning tekkis tunne, et tahaks midagi uut, sest äkki mu elu läheb minust mööda. Nii käisingi vahepeal Austraalias, telkisin kuu aega Tasmaanias, mägedes, ookeani ääres. Kuidasin, lugesin raamatuid ja vaatasin kanguruid. Üksvahe elasin kolm kuud Melbourne'is suurlinnaelu, mis oli väga põnev. Töötasin kohvikutes ja baarides ning tegin flaiereid. Seal oli mõnes kohas promoga seondud nii alaarenenud. Kuigi oli rohkelt meie mõistes hipsterikohakesi, leidis ka neid, mis olid ajas kuhugi kinni jäänud. Edasi töötasin kolm kuud sisemaal apelsinifarmis. See on olnud kõigest tööalastest asjadest mu elus kõige väljakutsuvam. Kui oled kuus päeva nädalas üksteist tundi üksinda oma mõtetega ja pakid liini peal apelsine, on see natuke meditatiivne tegevus, mille käigus tulevad meelde kõige sügavamad lapsepõlvemälestused ja muud asjad. Selles suhtes on hea, et tegin seda natuke vanemana. Mõned 18–19-aastased briti tüdrukud lihtsalt nutsid pauside ajal ja ütlesid, et nad ei kannata seda iseendaga oma peas üksi olemist välja. Tagantjärele oli see mõnus ja distsipliini koha pealt õpetlik kogemus. Pärast seda tulin tagasi ja läksin programmijuhiks EKKMi Kohvikusse, aga samal ajal töötasin ka uuesti Protestis ja tegin seal näiteks Pidu Saadet (*meelelahutuslik üritus, kus võistlesid erinevad peosarjad ning mille eesmärk oli selgitada välja Tallinna peojumalad* – M.M.).

Kuivõrd erines EKKMi Kohviku töö sellest, mida sa Protestis tegid?
Täielikult, aga seepärast, et seal oli teistsugune rahvas. Ma arvan, et EKKM oli minu jaoks hea rahuaeg, mille eest olen siamaani piirilt tänulik. Igatsen vahel EKKMi inimeste väga zen'i suhtumist töösse. Mitte laiskuse mõttes zen'i, nad on kõik väga töökad, vaid nende tegutsemise voolavus ja olemine on hästi mõnus. Neil on tugev energia. Päeval on kuuris puutöö-koda, siis pakitakse vaikselt asjad kokku ja tehakse pidu. Ei ole üleliia põdemist. Ma üritan ise ka teadlikult sellist natuke rahulikumat toimetamist õppida. Pidude seisukohalt erines olukord kindlasti selle poolest, et pidin hakkama jälle uusi asju otsima. Loomulikult ei tahtnud ma kõiki üritusi endaga kaasa võtta. Kui Protest kinni läks, küsiti mult ikka, kas tegemist on uue Protestiga, aga see oli pisut ajuvaba, sest EKKM oli juba mitu aastat eksisteerinud. Seal oli päris palju nuputamist, mis sarjad sinna istuda võiksid ja milliseid majarahvas sobivaks peab. Selles suhtes väga sarnane Protestiga, et asju ei tehtud otseselt raha pärast. Kui on mingi üritus, mis võiks raha sisse tuua, aga mis majarahvale tegelikult ei meeldi, siis sorry.

Kas on võimalik öelda, et EKKMi ümbrises mingi konkreetne subkultuur?
Seal oli minu arvates selline uue subkultuuri loome. Kui ma sinna läksin, oli kohvik uuesti avatud ja nende soov oli mitte võtta kaasa vana EKKMi asju, vaid tegeleda pigem otsimisega. Kellelgi ei olnud kindlat visiooni ja ma arvan, et nad katsetavad siamaani. **Kevin (Park, EKKMi Kohviku öise programmi juht** – M.M.) toob sinna jälle teistsuguseid üritusi ja nooremad rahvast. Me hakkasime tegema Club Felicityt, millega alustas **Andres Nõlvak**. Proovisime igasuguseid veidraid asju. Mõned hakkasid toimima, teisi tegime ükskaks korda ja rohkem ei tahtnud. Võib-olla üks soov

oli siduda inimesi, kes tunnevad huvi ka näitusepoole vastu. Samas oli seal pidusid, nagu MÜRK, mis tulid tagasi. Selline tervislik kompott. Mu enda lemmik oli aeg, mil näitasime uusi eesti dokumentaalfilme ning kus käis hästi palju huvilisi. Tore oli see, et kui ma võõra inimesena erinevatele režissööridele kirjutasin, et tahaks nende tööd näidata, olid nad kohe nõus filmi tasuta tooma ja sellest rääkima. Eesti uusi dokumentaale näidatakse kinos ju umbes kaks korda, siis käivad need välismaal festivalidel ja *that's it*.

Sa oled öelnud, et Tallinna skeenel on otsingute aeg. Kas sinu arvates on praegune skeene rohkem killustunud kui näiteks Protesti ajal?
Jaa. Mingite inimeste jaoks on nüüd ilmselt HALL ja Sveta Baar sellised kohad, aga rohkem on ehk seda, et kui lähed õhtul välja, siis ei ole paari kindlat sihtpunkti, kuhu sada protsenti jõuda tahetakse, kuigi valikut on päris palju. Mõtlesin vahepeal, et see on ainult minu ettekujutus, aga oma lõputöö intervjuude põhjal sain aru, et ka teised arvavad, et natuke on laisaks mindud. Ühelt poolt on sel võib-olla majanduslikud põhjused, aga palju on ka ilmselt seda, et mingil kõrghetkel – aastatel 2010–2011, kui noori inimesi oli pea sama palju kui 91. aastal, mil Eestis vaikselt klubikultuur tekkis – hakati põhitööna pidude korraldamisega tegelema ning ollakse selle hoo peale jäänud. See on natuke nagu kahe teraga mõök, kuna pelgalt muusikaproduktsendi või DJna on keeruline ära elada. Siis peadki tootma igal nädalavahetusel mingi peo, kus kolm meest mängivad plaate ja pilet on viis eurot. See on iseenesest okei, aga on natuke küsitav, mis aated selle taga on. Kindlasti nad kõik armastavad muusikat, teevad seda suurima heameelega, kuid see on veidi ketramine.

Kas sinu arvates võiks siis pidude ümber rohkem kontseptsiooni olla?
Jah, mu lõputööst paistab selgelt välja, et on kaht tüüpi klubitajaid. Ühed on need, kes lähevad peole ainult muusika ja artistide pärast ning kelle jaoks on tähtis, et heli oleks hea. Selline piduline paneb oma koti nurka, tantsib viis kuni kümme tundi ja vaatab, mis edasi saab. Kui on mitu pidu, tantsib ta mitmes kohas, ja teda ei huvita olustik ega kontseptsioon. Ja siis on teine grupp, kelle jaoks on tähtsad miljon fak-

Kui kohtad 19-aastast inimest, kes ütleb sulle, et ta on kolmandat päeva üleval, siis tegelikult on see kurb, mitte äge.

torit. Muusika on samuti oluline, aga esikohal on atmosfäär, et saaks suhelda, istuda, astuda, ja see, kes veel peol on. Inimestel on kahju, et on mindud laisaks ega looda keskkonda. Näiteks kui peale suitsuruumi ei ole vaikselt kohta, kus normaalselt jutustada. Ühest küljest inimestele meeldib, kui erinevad skeened segunevad, sest palju huvitavam on peol olla, kui on erisugust rahvast, aga sellel segunemisel on piir. Palju mainitakse seda, et kui mingi pintsakliplane tantsides küünarnukiga äsab või kõva häälega juttu ajab, pole see segunemine enam nii tervitav.

Kas nendes gruppides, mille sa välja töid, võib kohata ka erinevaid arvamusi sõltuvalt näiteks inimtüübist, soost või vanusest?
Sellest väga ei olenegi. Olen rääkinud üsna erinevas vanuses inimestega, ka 50+ klubitajatega, kes on kogu

< eelneb

elu tantsinud, tantsivad siamaani või käivad lihtsalt sotsialiseerumas. Palju on ka ühisjooni – need kaks gruppi pole nii ranged, aga see on selline laias laastus eristus, mille saab teha. Võib-olla need, kes käivad ainult tantsimas, on mingis mõttes natuke introvertse-

Minu jaoks seostuvad klubitamine ja klubikultuur palju lapsepõlve, mängu ja lapsemeelsusega.

mad. Nende suhtlus, mis ka ühest intekast hästi välja tuli, toimub väljas käies ja tantsides just iseendaga. Harutad enda peas asju lahti. Välist suhtlust polegi nii palju vaja või see toimub äftekal. Neile ongi sealjuures olulisem, et oleks ka järelepidu.

Kui palju sa erinevaid subkultuure kaasasid?

Enamasti olid osalised ikkagi elektroonikaskeenes. Kui rääkisime intervjuu soojenduseks klubikultuurist

Kui lähed kooli, hakkabki pihta päriselu ja mäng jääb laste pärusmaaks, aga tegelikult saab täiskasvanud inimesi väga ägedaid asju tegema panna.

üldiselt, mainiti ka näiteks Rock Cafed. Üritused, mis elektroonikainimesi huvitavad, aga kuhu nad ei ole jõudnud, on näiteks Beats From The Vault. Mingid valge kinda reivid, kuhu tahetakse minna, ja *trance*-ipeod, aga info ei jõua kohale. Huvi pakuvad ka erinevad kostümeeritud sündmused, mida on aga vähem. Samas on vastukaaluks need, kes ütlevad, et kostüüm on täiesti jabur ja nemad sellises asjas ei osale. Teised igatsevad jällegi Vibe'i meenutavaid asju. Ka publik võiks rohkem vaeva näha.

Mis inimesi pidudel kõige rohkem häirib?

Häirib igasugune ületarbimine. Seda arutelu oli meelelt. Need on teemad, mis on nagu elevant toanurgas. Toodi välja, et peavoolus tarbitakse liiga palju alkoholi, inimesed ei oska piiri pidada, on lääpas, lähivad tülli, ja see on ka põhjus, miks suurtes ööklubides ei käida. Mainiti ka ülipurjus naisterahvaid, alternatiivskeenes aga narkootikumide ületarbimist. Üldiselt midagi ütlemata ei hakata, vaid kui ei meeldi, minnakse ära. Paljudele neidudele on ebameeldiv ka olukord, kus su juurde tullakse põhjusel, et oled viie meetri raadiuses ainus naine, ning sind hakatakse konkreetselt ära lohistama. Muidugi sebitakse alternatiivpidudel ka, aga seda tehakse stiilsemalt.

Nende üle ääre kukkunutega käib kaasas teatud süngus ja mürgisus, kuigi mõõname, et enda probleemide

väljaelamine ei olegi alati ninnu-nännu. See ongi selline roomamine ja hämar tegevus, aga selgelt nähakse seda, et pead enda piire tunnetama ja oma tarbimist mitte demonstreerima. Lisaks toodi välja, et see, kui keegi istub su juurde maha ja hakkab rääkima, kui palju ta midagi võtnud on, on kohutavalt ebameeldiv. Naudi, tunne ennast vabalt, aga ära promo seda, mis abivahendeid sa selleks kasutad. Mainiti ka seda, et kui kohtad 19-aastast inimest, kes ütleb sulle, et ta on kolmandat päeva üleval, siis tegelikult on see kurb, mitte äge. Just vanemad pidutsejad tõid välja, et nende arvates on olukord muutunud viimase 2–3 aastaga tunduvalt hullemaks. Enne tehti neid asju kodus või kuski äftekatel, aga nüüd on see jõudnud klubiruumidesse ja seda aktsepteeritakse liiga palju. Mingi salapära on ära kadunud.

Kui rääkida anonüümsusest, siis kas Tallinna pidutseja tunneb sellest puudust?

Ikka on nii, et inimesed vahivad üksteist, ja seda võiks vähem olla. Seda seostatakse rohkem peavoolukultuuriga, kus käiaksegi üksteist vaatamas. Samas on see ka pind või palk enda silmas. Mingit anonüümsust küll ei ole, aga ma pole tajunud, et see kellegi jaoks probleem oleks. Pigem vist ikka nauditakse seda, et tunned inimesi. See, et tead peakorraldajaid ja Djsid, tundub olevat kõva subkultuuriline kapital. Ma ise väga Eestis ei lõõgastu, kuna teen samas valdkonnas tööd. Kui teised käivad oma töömõteteid välja loputamas, siis mul on suhteliselt raske seda võimalust leida. Siis ongi kogu aeg natuke pingestatud olek. Üldiselt teen oma väikse seltskonnaga midagi suvel maal, käin Berliinis või ükskõik kus mujal.

Kui palju sa end välismaal toimuvaga kursis hoid ja sealt ideid ammutad?

Pole vahet, kuhu ma satun, uurin ikkagi välja, mis kohalikus skeenes toimub. Vahepeal osalesin Balticlubi programmis, millega käisime paljudes Euroopa linnades, ning meil oli selline väike erinevatest riikidest pärit inimestest koosnev klubitajate grupp, kellele antud teema huvi pakkus. Kiievis sattusime isegi festivalile, mis toimus keset linna ühe saare peal. Viimased kaks aastat oma töö, magistriõpingute ja saja muu asjaga tegeledes olen keskendunud muidugi Eestis toimuvale, aga eks ma ikka loen ja uurin. Ma ei tea, kui palju ma mujalt ideid ammutan. Need pigem tekivad kuidagi muudmoodi ja põimuvad. Kõige paremini näiteks **Eriga (Rääsk – M.M.)** vesteldes, lõõpimise käigus, et teeks sellise peo, ja lõpuks teemegi.

Kui palju ja milliseid kõrvalprojekte sa vastu võtad?

Püüan vähem võtta. Minu jaoks on tulevikusuund viia

klubikultuuri suhtumist, *chill*'i olemist ja lahtilaskmis-ostust sellest keskkonnast väljapoole. Ma olen katsetanud firmaüritustega, kus me teeme asju, mis on veidi esoteerilised või mängulised. Minu jaoks seostuvad klubitamine ja klubikultuur palju lapsepõlve, mängu ja lapsemeelsusega ning olen proovinud õpetada seda ka täiskasvanutele. Me unustame oma mängulisuse üsna ruttu ära. Põhimõtteliselt on nii, et kui lähed kooli, siis hakkabki pihta päriselu ja mäng jääb laste pärusmaaks, aga tegelikult saab täiskasvanud inimesi väga ägedaid asju tegema panna. Selleks ei ole vaja stimulantide ega midagi.

Mulle tundub, et peosarjad Pätkiisud ja Kunksmooring, mida sa korraldad, on samuti mängulisemad.

Kui ma sündisin, olid mu vennad 14- ja 15-aastased ning nende elu koosnes ainult rokkmuusikast, *à la* Metallica, Bon Jovi, Vennaskond jne, niisiis kasvasin ka mina selle peal üles, sest vennad panid paika, mis muusikat kodus kuulatakse. Kui läksin kooli, fännasid kõik Spice Girls, aga ma ei teadnud *boy* ega *girl band*'idest midagi. Ma siamaani alles avastan nende muusikat, sest ma ei saanudki sellega kunagi tuttavaks. Enda tiinekaeas hakkasin kuulama rokki ja *post-hardcore*'i ning sealt tulid sisse emoteemad. Pätkiisud ongi puhtalt mäng, muusika, mida mul lapsepõlves ei olnud. Teen seal täpselt seda, mis pähe tuleb, asi pole tohutult kureeritud. See sarnaneb ilmselt lasteaiaõpetaja ametiga. Paned lastele kava kokku, aga asi lõppeb tavaliselt sellega, et nad teevad ikka nii, kuidas ise tahavad. Kunksmooring pakub jällegi muusikat, mida ma ise parasjagu kuulan. Kuna vahepeal läksid kõik nii süngeks kätte, tekkis vajadus sellest teemast kuidagi välja ujuda. Mulle sümptiseerib küll süngem muusika, aga mulle meeldib ka helgema muusika kaudu end välja elada. Lisaks on see minu ja **Liisi (Eesmaa – M.M.)** omavaheline energia, mida vahel teistega jagada soovime.

Milles peitub sinu jaoks Tallinna võlu?

Siim Nurklik tõi välja megakapitalismi võlu, mis annab ettevõtjatele võimaluse suhteliselt lihtsa vaevaga uusi kohti avada. Tegelikult on see okei. Peopaigad tulevad ja lähevad ning lõpuks see enam ei kurvasta, sest tead, et tulevad uued. Helsingis ei ole see üldse lihtne, sest seal on väga ranged regulatsioonid. Meil ongi pakkuda mitmekesisust. Meil ei ole ehk *underground*'i mõttes megaklubisid, aga on palju väikseid kiiksuga kohti. Tallinnas läbid öö jooksul justkui seiklusraja, käid erinevatel pidudel kohtades, mis on erinäolised. Lähed EKKMi Club Felicityle, siis Svetasse, tantsid seal segiläbi pintsaklipslaste ja *drag*'idega, siis lähed HALLi või vaatad, mis vanalinna keldrikeskes toimub. Võib-olla ei tasugi tulla siia ühe kindla klubi pärast, vaid et oleks seiklus. Suvel on kindlasti veel ägedam, sest saab käia saartel festivalidel, tantsida keset heinamaid ja päikesetõusuga oma akusid laadida.

Ken Mürgi lemmikmotiivid on inimesed ja nende lood ning seetõttu on ta keskendunud aja jooksul rohkem just dokumentaal- ja portreefotograafiale. Hea lõpptulemuse kõrval peab ta kõige olulisemaks sideme loomist portreeritavaga. Kenile meeldivad pikad jalutuskäigud rannal, kirglikud suudlused, blondiinid ja kassipojad.

heade mõtete kultuur

ulmeline tulevik

kirjandus ja tehnoloogia

ajatud väärtused

prima vista

2018

tu
le
vi
ku
mu
a
si
k

2118

7.-12.
mai

unistuste Tartu

tulevikutuuled

tartu

kirjandusfestival

unustatud unistused

tulevikumusika

EV 200

TARTU ÖÖELU KORRALDAJAD VISANDASID ELLUJÄÄMISSTRATEEGIAID

Tartu ööelu ümarlaud tõi kokku ürituste korraldajad, et otsida võimalusi alternatiivkultuuri efektiivsemaks majandamiseks ja arutada selle kitsaskohtade üle.

Kristjan Karron

9. aprilli ebamaiselt soojal õhtupoolikul kogunes Tartu linnavalitsuse kultuuriosakonna hoones samavõrd sooja vastuvõtu saatel seltskond Taaralinna ööeluga kursis olevaid tegelasi: **Martin Oja** (Maailmamustrid), **Paul Lepasson** (Arhiiv, SÜNK, Aparentiv), **Juhan Kari** (Arhiiv, Genklubi, Peopesa), **Karl Kukke** (endine Club Tallinna programmijuht), **Kaspar Aug** (Genklubi arendus- ja projektijuht) ning **Jaan Kroon** (Genklubi, Vikerruum). Raekoja platsile vaatavas tööruumis toimus nimelt promotoreid ja ürituste korraldajaid kaasav ümarlaud. 2024. aastaks Euroopa kultuuri-pealinnaks kandideeriv Tartu on nimelt koostamas raamatut „Arts of Survival”, mis sisaldab ülikoolilinnas hõlmavaid kõige veidramaid ja ennekuulmatuid kultuuri puudutavaid ideid.

PEOD SUVEKS ÕUE

Tartu ööelu, kultuurne, kultuuritu või mõlema ekstreemi suhtes neutraalne, on teinud viimase viie aasta jooksul läbi radikaalseid muutusi. Tõenäoliselt võib viie aasta pärast täpselt sama öelda (ja viis aastat pärast seda ja omakorda pärast seda) ning selle nähtuse positiivseks või negatiivseks tembeldamise üle võib igaüks ise otsustada. Viimased enne kõrgharidusreformi Tartusse tulnud noored (autor kaasa arvatud) leidsid end tihtilugu Rüütli tänava baaride Bermudasse liikumas, mistõttu ei tundunud antud tõmbekeskusest väljapool minek (ning kaugemal asuvates asutustes pileti eest maksmine) õhtuplaanides alati atraktiivne (ümarlaual osalejad meenusid muigega tudengeid, kes isegi veebruaripakast trotsides tänaval õlut rüüpsid).

Ilm ning loodus on Tartu iseärasusi arvesse võttes igasugu kultuurielu ja öiste tegevuste organiseerimisel alati kriitilise tähtsusega olnud. Tudengilinnasuvine demograafiline deflatsioon on korraldajatele tihtilugu peavalu tekitanud. Sellele ei aita kaasa fakt, et suviste sündmuste elluviimiseks napib ju tegelikult Tartus pinda. Kuigi ümarlaual toodi positiivselt välja Arhiivi juures asuv siseõu (tõenäoliselt olid Genklubi taustaga osalejad liiga tagasihoidlikud, et kiita meeldivat hooajalist Uue Õue nimelist aeda Genialistide Klubi juures), jäi kõlama üleskutses leida üks korralik avalik „peopind”, kus saaks soojadel kuudel üritusi teha ning millel mõni tore pargivalgur silma peal hoiaks. Avalikest pindadest on kannatanud loomulikult kõvasti Pirogovi park, mis kaotas esinduslikuks muutumise käigus oma kunagise tudengiboheemlasliku vaimu, tänu millele seal varem igal suvel ekspromptüritusi väisata võis.

MAKSIMEERIDA TUGEVUSI, MINIMEERIDA NÕRKUSEID

Ürituste korraldaja on üks naljakas loom. Stressi, higi, vaeva ja aega kulub sellises koguses, et lõpuks on üldse hea, kui üritus vähemalt nulli jääb. Tõepoolest, läbi käinud mõte kultuuriürituste rahastamisest *fifty-fifty*-stiilis (süsteem, kus linn toetab igasuguseid hullumeelseid ideid poole raha ulatuses, mis omakorda jätab korraldajale siiski ülejäänud rahastuse leidmise vastutusrikka töö) võiks ju seda muret kõvasti leevendada ja lävendit hea idee käikulaskmiseks alla tõmmata. Ning isegi siis pole probleem alati startikapitalis – Tartus on tegelikult liiga vähe ürituste ladusaks kulgemiseks sobivat taristut, mille kasutamine korraldajale automaatselt mingist otsast peavalu kaasa ei tooks. Alustuseks näiteks täitsa päris *backstage*-iga alternatiivskenele sobiv kontserdikoht (kohapeal kinnitati, et Genialistide Klubi saal niivõrd ideaalne siiski pole).

Igasugune selline lahendus vajab aga ka inimesi, kes üritustel käiksid. Nagu varem mainitud, on Tartu kõikuva rahvaarvuga linn, kuid ka püsivat elanikkonda

pole alati piisavalt, vähemalt kui võtta mõõdupuuks Tallinn. Kilulinna võimsusest Eesti elu korraldamisel ei saa üle ega ümber ning sarnaselt haiglaosakondade sulgemise ja tasuta transpordi korraldamisega on ka kultuurielu väljaspool pealinna radikaalselt teistsugune. Sellest tulenev mõistatus seoses Tartu erisusega on sealsetele kultuuritegelastele tihtilugu pinnuks silmas ja seda suuresti põhjusel, et tahes-tahtmata otsustab just Tallinn rahakraanide avamise üle.

Kõlama jäigi seega arvamus, et Tartu peab, kui kasutada ärižargooni, „maksimeerima oma tugevusi ja

järgmisel päeval on seal lärmi külluse tõttu võimatu tsiviliseeritud vestlust pidada.

Üldse on pidev olelusvõitlus alternatiivkultuuri elus hoidmise nimel vahetevahel väsitav. Klubides tuleb lihtsalt mõnikord *mainstream*-üritusi korraldada, et oleks raha järgmine päev näiteks keenia *psychobilly*-naiskvinteti kontserdi ajal saalis radiaatoreid sees ja soojana hoida. Publiku soovi ei saa ka alati puhta kulana võtta, sest rahva nõudlikkus seoses muusikaga ei pruugi olla tõlgendatav teadmisteks skeene essentsi kohta. Seega on ürituste korraldajal raske ülesanne

Tartu ööelu ümarlaual osalesid (üleval vasakult) Jaan Kroon, Paul Lepasson, Juhan Kari ja Martin Oja ning (all vasakult) Kristjan Karron, „Tartu 2024” projektijuht Kalle Paas, Kaspar Aug ja Karl Kukke. Fotod: Hanna Samoson

Avalikest pindadest on kannatanud kõvasti Pirogovi park, mis kaotas esinduslikuks muutumise käigus oma kunagise tudengiboheemlasliku vaimu.

Kristjan Karron on Tartu Ülikooli ajakirjandusmagistrant, kelle armastus Tartu linna ja selle öise sumina vastu aitab üle saada sellest, et talle kiluvõileib tegelikult üldse ei meeldi.

minimeerima oma nõrkusi”. Esimese tugevusena tuleb pähe muidugi nooruslik üliõpilaskond, kel võiks iseeneest vaba aega ning vahel harva ka raha olla küll. Kuid deemonlik kõrgharidusreform ajal nii lihtsaks minna ei lase (praegu peab riik vist tudengiks vaid inimest, kes

palehigis loengusaalis, raamatukogus ning öösiti tööl passib) ning täheldatud on vanade „igaveste üliõpilaste” kadumist. Sellest on ütlemata kahju, sest noodsamad veteranüliõpilased tagasid mingisuguse kultuurilise järjepidevuse, juhatahes noort verd põnevatele radadele (kas juttu saab olla just kultuurielust, kuid oma Pirokunni pretendendiga kohtusin mina

juba enne esimesse loengusse jõudmist). Promootorite/korraldajatele eriti südamelehedane mure on seejuures uute tegijakäte pealetulek – need kipuvad loomulikult Viljandisse kultuurikorraldust õppima minema ning sealt enam lihtsalt Tartusse ei jõua.

SKEENE SKANNIMINE

Nendele aga, kes on juba Emajõe Ateenas natuke aega veetnud, poeb linn kuidagi salakavalalt südamesse. Tung tulla **Raimond Valgre** kaheti mõistetavate sõnade kohaselt „ikka Tartu tagasi” on vundamendiks raskesti kirjeldatavale patriotismile, mis Eesti ainsa suurlinnaga võrreldes siiski väikese eelise loob. Tavaliselt on Tartust ikka hea või vähemalt niisama imelik ning väga harva halb mulje jäetud. Samuti on iga linna puhul määrav geograafiline tegur, ning kuigi Tartus on see mõningal määral mõne peavooluklubi surmale kaasa aidanud (nt Ahi, ülejõeklubid Atlantis ja CT), siis üldiselt on taksovajaduse puudumine ning tsentraliseeritus siiski ööelule kõva boonus. See võib aga tähendada ka klubi hooajalist ebatasast ülekoormamist – sama tihti, kui näeb Tartust tühja klubi-pubi, tuleb ette seda, et

balansseerida temale huvitavaid artiste (peamine meetod artistide leidmisel on siiski skeene skannimine, mida teeb korraldaja ise) nendega, kes rahvale meeldivad, ent iga nädal Eesti staare kohale meelitada ei ole ka jätkusuutlik lähenemine.

Kuigi head-targad-ilusad Ida-Euroopa esinejad leiavad mõnikord oma tee Tartusse, on korraldajate sõnul üpris raske siiski ülejäänud Euroopaga ühenduda. Ka välisüliõpilastele, iseeneest pidevalt muutuvale ja põnevale seltskonnale, pole siimaani eriti rõhku pandud või õigemini pole see eriti võimalik olnud, sest ESN Tartu olevat nendega suhtluse paljuski ära monopoliseerinud. Erinevustest võib sirguda toredaid ideid ning ümarlaual kõlanud interdistsiplinaarsuse mõte – teater teeb diskot, klubi teeb visuaalkunsti, kirjanikud laulavad jne – justkui aitaks sellele kõvasti kaasa. Tartu vähe mainitud trump ehk IKT valdkonnas firmad oleks kõige selle juures erakordselt kasulik potentsiaalne koostööpartner, kuigi „kultuuri Pokémon GO” idee ning sellega kaasnevate tantsupõrandal nutifonides passivate noorte vaimusilmas ettekujutamine ajas ümarlaual osalejad itsitama.

Lõppude lõpuks on aga kultuuriraamat üks korralik viis Tartu mitmekülgse elu kaante vahele panemiseks. Mõneti on muidugi küsitav, kui palju saab tsentraliseeritud poliitiline võim aidata kaasa alternatiivkultuuri viljelemisele, rääkimata juba tegelikult samuti palju panustavale kontrakultuurile. (Tahes-tahtmata tuleb meelde tuttava sõnavõtt esimese punklaulupeo ajal: „Kui **Toomas Hendrik** punklaulupeole jõudis, olid punkarid juba kolmandat päeva Krookus õlut joomas.”) Suurprojektid ning nende *trickle-down*-majandusmudeli stiilis finantseerimine ei saa asendada ettevõtlikkust ning tõelist rohujuuresandit, kuid teisalt ollakse kindlasti tänulikud iga sendi üle, mille linn ja riik natukene imelikumatele tegelastele eraldab.

Artikkel põhineb 9. aprillil Tartu ööelu ümarlaual toimunud sõnavõttudel ning autori arvamusel.

ÖÖSEL NÄGIN UND KRÕBEDAST FALAFELIST KREEMJA HUMMUSEGA TULEVIKU KOPLIS

KIRJUTAS JOOSEP EHASALU, ILLUSTRERIS LILIAN HIIOB

„Radikaalsete ideede“ rubriigis tutvustame ideid, mida võib hea tahtmise korral nimetada äärmuslikeks. Siinmail öösel ringikolavate tantsupeoliste kesine toiduvalik paneb mõtlema, kas mujal Euroopa metropolides rikkaliku laua katnud sisserändajad ei võiks tulla päästma ka kohalikku tänavatoidukultuuri.

Kõlarist kostub võõrastust tekitav helirada. Rõõmsameelne Wael võtab toikalaadse seadeldisega karbikesest värsket kikerhernepastat ning vorbib teiba otsas teise instrumendiga kiirelt pallikesse. Ta kordab sama liigutust. Erkrohelised kerad leiavad tee särevasse õlisse. Ta määrab kreemja hummuse osavalt rukkinahksele pitale, suskab sinna Luunja kurki, hekselfatid Sagro tomatit. Teda on nauditav jälgida. Villul (nagu teda eestipäraselt kutsutakse) on alati lapp käepärast, ta ümises kodumaisele viisijupile kaasa ning võõpab leti puhtaks, mässib rulli kärmelt kokku ja ulatab mulle. „Shukran sadiqi,“ olen õppinud naljapäraselt tänutäheks ütleva. „Head isu,“ pursib ta eesti keeles vastu. „Ja jumal olgu sinuga!“ hüüab ta veel takka. Näksan ampsu värskelt auravast torbikust. „Fakk,“ lausun ma. „Ma ei tea, kas jumal on olemas, aga see on küll tükike paradisi.“

Ärkan üles. Olen Loca Pizzas. Minu ees on taldrik kaheksa halli falafeliga. Kõrval hapukoor. Kahetsen oma valikut. Sõber mugib ennastunustavalt pitsat. Üritan temaga vahetuskaua teha. Üks kera ühe lõigu pitsa vastu? Tema silmist võib lugeda vaid umbusku. *No deal.* Õhustik on ärev, inimestel on kõhud tühjad. Tugin falafelipalli ja igatsen nukralt killukese armastuse järele.

NÄLJASE PIDULISE KANNATUSTE RADA

Oma Tallinna öiseid toiduretki mälusoppides kaardistades kerkivad esile peaaegselt magedad elamused. Toit ei lähe kunagi „õigesse kohta“. Tunniajane ootejärjekord ja kõhulahtisus Taco Expressist, süütundega ilmselgelt väsinud ja alamakstud Statoili teenindajalt burgeri tellimine. Loendamatud ketšupimajoneesised kioskiburgeri kastmeplekid. Balta „resto“ liisunud õllehaisu keskelt beljaši soetamine (toiduks ei saanud seda nimetada, tegemist oli pigem hangunud mootoriõlis frititud toidulaadse toote imitatsiooniga, mille kahtlase väärtusega lihatumani mikrolained kuidagi jõuda ei sõandanud). Toit on universaalne suhtlusvahend. Öises kehakinnituses võtab võimust aga eestlase vaenulik varjupool. Keeleotsaga burgerit puudutades võib maitsta kohe kibestumust, väsimust, küünilisust ning, mis kõige hullem, ükskõiksust. Tihti tuleb leppida 24 tunni poest ostetud banaani ja päevi näinud salatiga.

Esineb ka harvu positiivseid momente. Tänavatoidu legendide hulka võib arvata näiteks Vabriku tänava salalavaši. Kes oleks võinud aimata, et tükike sooja leiba võib inimestele nii hingelähedaseks osutada? Oleks keegi veel selle peale tulnud, et toppida Gruusia leiva sisse näiteks mahlane võrtsikas oatäidis koos salatiga, saanuks asjast kindlasti hitt! Eespool kirjeldatud õuduste kõrval tundub Samsa pirukaputka Tallinnas kõige uuenduslikuma tänavatoiduooasina. Samsa piruka saab kätte lausa kahe minutiga, esimene kulub müüja äratamisele, teine toote soojendamisele. Seda kõike saab otsa TÄNAVALT. Firma Facebooki lehel seisab sümpaatne kirjeldus, et tegu on Usbeki toiduga, mille vanu retsepte on saladuses hoitud ja pärandina edasi antud. Lihtne, taskukohane, kiire – meelde jääv mantara, mida võiks hüpoteetilisel tänavatoidukursusel igas tunnis üle korrata.

Mulle tundub, et sõnale „tänavatoid“ on omistatud Eestis ebavajalik eksklusiivsuse konnotatsioon. See sarnaneb esimese McDonald'si restoraniga, mis Viru tänaval 1995. aastal avati – peaaegu kättesaamatu elamus, mida lubati endale vaid väga erilistel ja hooliga kaalutud puhkudel. Mõistetavalt on tänavatoidu areng kulgenud rohkem trendikate *food truck*’ide teke suunas – nendega saab liikuda sinna, kus paikneb

raha. Kuid öisest korisevast kõhukraatrist vuravad nad siiski ringiga mööda. Kell 2 pead leppima ikkagi Loca Pizzaga.

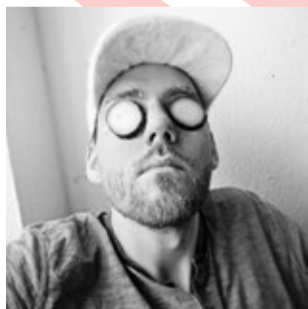
Õhus on haista pitsaletargiat, burgeriväsimust. Pärast 2009. aasta suurt kartulibuumi, mil öises vanalinnas tegutses lausa kaks ahjuküpse kartuli kartelli (Kaleva Kartul Suur-Karjas ja veel lühema eluküünlaga sarnane asutus Viru tänaval), pole olnud ka uuendusi. Tänavatoidufestariil (kus mängis oma DJ-setis Weird Al Yankovici pala „Eat It“) on katsetatud räimevarastega (mille järele öösel väga ei isuta). Ootan juba ammu kohalikku araabialike-eestilike sugemetega fusioonkööki. Hernestest ja ubadest valmistatud falafelit. Päevaliliseemne-*tahini*’t. Hernehummust. Grillitud Saida juustu.

Õhus on haista pitsaletargiat, burgeriväsimust.

KILLUKE ARMASTUST

Olen immigrant. Pagulane Berliinis. Töötasin aastakese Iisraeli hummuserestoranis. Palk oli niru, kuid vähemalt püsisin elus! Ärkasin iga päev kell 6.30, tihti hilinesin. Loputasin esmalt eelmisel ööl likku pandud kikerherneid. Kirusin neid, kuid jätkasin siiski tuluselt tööd. Veidi ärksamana tundsin, et olin herneste vastu pisut ülekohtune olnud, andsin neile mokaotsast keemisteele ka paar head sõna kaasa. Kella kümne paiku said pehmeks keenud kikerherned taas läbi pestud, misjärel nad koos suussulava magusa *tahini*’ga selleks ettenähtud masinas naitusid. Valmistoodangusse poetasin nii mõnelgi korral pisara – tulemust on raske sõnadega kirjeldada. Vaev oli end õigustanud. Ühe hummusetaldriku serveerimiseks kulus alla minuti! Jälle üks mõte. Hea toit nõuab hoolt ning armastust ja laitmatu töö-flow taga peituvad alati higitales ettevalmistus, teadmised, kirg. Kõik öises sektoris töötavad inimesed eelistavad ilmselt magada, selle asemel et teha tööd, mida keegi teine teha ei taha. Aga kui lisaks puuduvad ka teadmised, oskused, kirg kui motivatsioon, ei saagi kunagi kvaliteeti tekkida.

Eestis on taasiseseisvumisest alates palju immigrantidest restoranipidajaid. Me oleme nendega harjunud, sest nad on kogu aeg meie seas olnud. Lõuna-Koreast Gruusiani. Ka paljud äsja vastu võetud pagulased, inimesed, sõjapõgenikud näevad ennast tulevikus väga tihti restoranipidajatena. Motivatsioon on neil kohalikest kordades suurem, sest selle asemel et madalat palka kiruda, on nad tänulikud võimaluse eest lihtsalt elada. Ka neil on vanaemalt päritud retseptikesi ning köögisüdikust ja unistusi, mida ellu puhuda ning seeläbi meie tantsuõhtu lõppu ühtseks ideaalseks ja meeldivaks tervikuks sulatada. Ehk on mu unenägu mingil moel prohvetlik, igatahes võidame kõik – vähemalt meie kõhukesed.

Joosep Ehasalu askeldab vaikselt oma vaos siin üüratus maailmapeenras. Vahel kastab kirjatarkust, väetab noodikesi, nopib naabervagudelt mõningaid tarkusteteri ning katsetab uute köblastega.

KUIDAS MAJANDADA UNETUT LINNA

Öölinnapea ametikoht võiks olla üks samm edasi ööelu demoniseerimise vähendamise suunas, kuid uhkest nimest hoolimata ei kaasne selle tööga ainult pidu ja pillerkaar.

Intervjuu **Mirik Milaniga**. Küsis **Mariliis Mõttus**

2012. aastal nimetas Amsterdam oma esimeseks öölinnapeaks („nachtburgemeester“) Mirik Milani, kes oli töötanud varem Vice'i, Spotify, Stedelijk Museum Amsterdami ja muude asutuste ridades ning korraldanud koos hollandi DJ **Joost van Belleniga** elektroonilise muusika üritusi. Seal edasi hakkas kontseptsioon levima kiirelt ka teistesse maailma linnadesse ning nüüdseks on sama ametipost, mis toimib Amsterdams mitetulundusühinguna, kasvatanud endale juured ka Pariisis, Toulouse'is, Zürichis, Londonis ja New Yorgis. Kuigi Milan andis veebruaris teatepulga üle **Shamiro van der Geldile**, on ta jätnud endast maha korraliku jälje, sealhulgas mitmetele klubidele 24-tunnise tegutsemisloa tagamine, kuritegevuse vähendamine linna ööelu keskpunktis ning dialoogi tekitamine linnavalitsuse ja ürituste korraldajate vahel.

inimestele näitama, et meie eesmärk ei ole tekitada segadust, vaid kujundada meid ümbritsevat keskkonda, sest selleks, mis teeb linna eriliseks ja tekitab inimestes soovi seal elada, ei ole mitte järjekordne kaubamaja ega kümme Starbucks, vaid just väiksed kohad ja klubid, nagu teie HALL. Elujõulise ööelu tekkeks on vaja vähem piiranguid, sest see võimaldab skeenel kujuneda. Minu arvates on oluline investeerida ka rohujuuretasandil tegutsevatesse pisematesse kohtadesse, sest seal talendid arenevadki, nad ei alusta kohe suurtes saalides.

Kuigi võidakse öelda, et Amsterdams või Berliinis ollakse nii palju ees, siis tegelikult ei ole vahet. Igaüks on ajateljel erinevas punktis, kuid seda arutelu peab alustama praegu. Meil on võtnud see kümme aastat, Berliini Clubcommission alustas 17 aastat tagasi ning viimase viie jooksul on nad tõelise hoo sisse saanud, et rahastada näiteks klubide helikindlaks muutmist.

Selleks, mis teeb linna eriliseks ja tekitab inimestes soovi seal elada, ei ole mitte järjekordne kaubamaja ega kümme Starbucks, vaid just väiksed kohad ja klubid.

Amsterdam oli üks esimesi linnu, kus loodi öölinnapea ametikoht. Mis teile alguses kõige rohkem peavalu tekitas?

Ma arvan, et kõige keerulisem on veenda poliitika-kujundajaid selles, milliseid sotsiaalseid, kultuurilisi ja majanduslikke väärtuseid ööelu kui subkultuur juurde annab. See muudab linna atraktiivseks noortele loomeinimestele ja ärile ning esimestele järgneb alati ka loometööstus. Ööelu on pikka aega demoniseeritud ning seda on nähtud probleemina, millest tuleb lahti saada, kuid tegelikult toob see kaasa palju positiivset. Niisiis oli selle usalduse saavutamise valitsuse ning öötööstuse vahel üks enim pingutust nõudnud aspekt ja see võitlus jätkub siiani. Lisaks pidime

Kuidas toimib Amsterdams promootoritevaheline koostöö?

Korraldajad ütlevad, et koostööd tehakse, kuid tegelikult on konkurents väga suur. Alati nähakse kümnet

parimat klubi ning öeldakse, et need inimesed teenivad palju raha, kuid on ka väga palju neid, kes virelevad. Mingil põhjusel on jõudude ühendamiseks vaja alati kriisi, kuid esimeseks sammuks on organiseeritus. Selleks et muutusteni jõuda, on vaja püsivust, kindla-meelsust ja tegutsemist. Ööklubide vedajad on nagu surfarid, kellele meeldib sõita oma laineharjal ning mitte lasta end teistest segada, kuid selleks, et otsuseid mõjutada, tuleb konkreetseid argumente paika panna ning koostööd teha.

Milliste probleemidega te veel silmitsi seisate?

Kahtlemata heli. Bass on viimaste aastate jooksul palju tugevamaks läinud, inimesed kaebavad ning toimumis-

paigad on seetõttu rohkem linna servas. Kuid me ju tahame, et üritusi tehtaks ka linnas sees, ja võitleme selle nimel. Koostasime linna ning korraldajatega üheskoos nimekirja rakendatavatest meetmetest, mis vähendaksid kaebusi, kuid võimaldaksid ürituste toimumist. Tähtsat rolli mängib kindlasti nii korraldajate kui ka valitsuse poolle olevate inimeste harimine. Näiteks Amsterdams on probleem see, et linn ei tea isegi, kust kaebused tulevad ja kuidas nendega tegeleda, neil pole head infrastruktuuri. Ja näiteks laupäeval muusika pärast esitatud kaebuse tegelik põhjus võib olla hoopis see, et inimesed ei saanud nädala alguses ülesseatava festivali pärast oma autot parkida, koeraga jalutada või parki jooksma minna, sest tee oli blokeeritud, ning nädalavahetusel kurdavad nad muusika pärast, sest neil on hing täis. Oleme linnale öelnud, et nad annaksid meile probleemidest ülevaate, et saaksime nendega tegeleda. Tagada, et jalgteed ning jooksurajad oleksid läbitavad ning samal ajal oleks võimalik ka festivali üles ehitada. Kõik sõltub dialoogist.

Mis on maailma mastaabis peamised murekohad?

Enamasti gentrifikatsioon. Ööelu aitab kaasa piirkondade arengule ning kui need kohad populaarseks saavad, kolivad sinna kinnisvaraarendajad, kes väiksed klubid välja tõrjuvad. Niisiis on ööelu iseenda edu ohver. Seetõttu ongi meil vaja luua vastastikune usaldus linnavalitsusega ning teha koostööd arendajatega.

Milline on teie seisukoht seoses narkootikumide testimise teenusega, mida teatud festivalidel ja klubides pakutakse? Kas Hollandis tehakse seda?

Meil on üle riigi 30 asutust, kus seda teha saab. Varem oli see võimalik ka kohapeal, kuid 2000ndatel see lõpetati.

Miks?

Sest on natuke kentsakas, kui me tahame, et meie üritused oleksid narkovabad, aga pärast turvakontrolli

PIDU VABADUSE NIMEL

Natalie Mets

Modereerin Tallinn Music Weekil paneeli, milles osalesid Amsterdami endine öölinnapea **Mirik Milan**, Tbilisi plaadifirma Bassiani Records juht **Makuna Berkatsashvili**, Moskva plaadifirma Gost Zvuk ja Nauka I Iskusstvo projektiruumi eestvedaja **Ildar Zaynetdinov** ning Belgradi ööklubi Drugstore kunstiline juht **Dragana Dobrić**. Kõik nad ajavad oma linnades väga sarnast asja, milleks on vaba ja turvalise keskkonna loomine inimestele, kelle jaoks pidu on püha energiaga aeg ja koht; üks väheseid momente, mil on võimalik end vabalt tunda ning oma eksistentsi pidev õigustamine korraks pausile panna.

Sellest, mida see lause täpselt tähendab, saavad aru ainult need, kes reaalselt poliitiliselt ja ühiskondlikult hirmsas olukorras viibivad. Õnneks ei kuulu nende hulka mina, ilmselt ka mitte sina ja kindlasti mitte Mirik Milan, kes soovitas toimunud vestlusringis sinisilmiselt kaaspanelistidel oma kohaliku võimuga sama laua taha istuda ning öösel toimuva positiivsetest ja revolutsioonilistest külgedest rääkida.

Agar revolutsiooni teevad need inimesed ning nende

tiimid (enesele teadmata) küll ja sellest saab aru igaüks, kes Moskvas, Tbilisis, Belgradis või Kiievis peole läheb. Nendes linnades ja riikides ei käida (ainult seetõttu) väljas, et iseennast näidata või teisi vaadata, vaid seda tehakse põhjusel, et klubid ja illegaalsed peopaigad on vähesed kohad enese väljendamiseks intelligentsetele, andekatele, oma riigi iganenud tõekspidamiste käes vaevlevatele noortele.

Bassiani eestvedajad juhivad Tbilisis maailmatasemel tantsuklubi ja plaadifirmat ning on jõudnud oma tegevusega iga teadliku techno-kuulaja teadvusesse. Ise nimetavad nad end aga ennekõike koosluseks, mis töötab sotsiaalselt normaalse olukorra ja inimlikkuse nimel.

Nende tegevus ei lõppe pärast nädalavahetust piletikassa lugemisega, vaid jätkub tänavatel geiõiguste ning narkopoliitika reformi nõudmisega.

Umbes sama toimub Kiievis, kus kuulus Cxema-nimeline reisivari on loonud tuhandetele ukrainlastele noortele võimaluse tulla kokku sarnaselt mõtleivate inimestega. Ja seda keskkonnas, mis on väga erinev igapäeva-

set tänavatel toimuvast. Kes on kunagi mõnele nimestatud või sarnasele sündmusele sattunud, võib ilmselt kinnitada, et sealne energia on ainulaadne ja väga siiras. On tunda, et tantsupõrandal püütakse unustada ja elada välja vaesust, poliitiliselt võimatut olukorda ning hirmu tuleviku ees.

Need skeened on tekkinud ilmselgelt poliitiliste ja ühiskondlike jamade tagajärjel ning on ainult paar näidet kümne sarnase hulgas. Sellest kõigest sünnib ka väga palju head kunsti ja muusikat. Paraku ei saa öelda sama turvaliste heaoluühiskondade kohta, kust tuleb midugi samuti nauditavat loomingut, kuid tihti on see ebasiiras ja rahalõhnlane. Ka Mirik Milan tõdes, et Amsterdami suurim probleem on üksluine, igav, korduv ja vaikselt hääbuva põrandalune skeene.

Ka seekord jääb õhku mitu küsimust. Kuidas siis teha nii, et elujärg paraneks, kuid klubikultuur püsiks elujõuline, siiras ja omanäoline? Või kas pärast enda vabaks pidutsemist tulebki hakata mõtlema sellele, kuidas kätte saadud vabadust võimalikult hästi hoida?

Natalie Mets töötab kohalike armastatud butiik-muusikafestivalide Mägede Hääl ja Kalana Sound heaks, lööb kaasa iduettevõtetele suunatud sihtasutuses Garage48 ning on peagi eetrisemineva veebiraadio IDA üks kaasasutajaid.

läbimist saad testida, kas narkootikumid on puhtad. Idee peitub selles, et need asjad peab tegema selgeks enne peole minemist, mitte nii, et oh, siin on hea *vibe*, me peaksime midagi võtma. Narkotestimise eesmärk peaks olema selgitustöö, mitte tõestamine, et kui kvaliteet on hea, tähendab see vähem probleeme. Valitsus on teadlik sellest, mis olukord parasjagu turul valitseb, ning kui liikvel on halb kraam, siis aktiveeritakse punane häire ning klubid ja festivalid panevad selle kohta hoiatuse üles.

Hollandit kritiseeritakse liiga tolerantse narkopoliitika pärast, kuna see toodab organiseeritud kuritegevust, kuid narkootikumid on ühiskonna, mitte linna või ööklubi probleem. Näiteks Hollandis ei ole fentanüül murekohaks, kuna meil on eluterve narkopoliitika, inimesi haritakse ning keegi ei tarbi midagi, mis on sada korda kangem kui heroiin. Lisaks oleme antud teemal avatud ja saame sellest rääkida. Hollandis on 17 miljonit inimest, kellest suri eelmisel aastal üledoosi tõttu 200. Briti Columbias, kus elab 4,5 miljonit elanikku, suri aga 1200 inimest.

Teil õnnestus vähendada kuritegevust ööelu tulipunktis Rembrandtpleinis. Milliseid meetmeid te selleks rakendasite?

Sellele muutusele aitas kindlasti kaasa Amsterdami endine linnapea **Eberhard van deer Laan**, kes seda projekti tõeliselt toetas, kuid kes eelmisel aastal meie seast lahkus. Ta oli mu hea sõber, kellega me viis aastat külg külje kõrval töötasime, ning mainin igas intervjuus või kohtumisel alati tema nime. Ta oli väga populaarne, kuna ta oskas rääkida kõigiga, olgu selleks noored, erineva etnilise taustaga kodanikud või migrandid. Ta tõi inimesed kokku, öeldes, et meil on ühine eesmärk, milleks on piirkonna turvalisemaks muutmise ja alkoholist tingitud vägivalda vähendamine. Ma arvan, et seda projekti võib näha teetähisena erinevate meelelahutuspiirkondade ja ajalooliste linnakeskuste puhul üle maailma. See oli 360-kraadine lähenemine, kus ettevõtjad ja linn töötasid koos, et muuta piirkond turvalisemaks ja elavamaks. Me jälgisime mitut aspekti. Üheks neist oli avalik ruum – kuidas see on lahendatud ning kas seal on palju takistusi. See, kui inimesed üksteisega tülli lähevad, toob kaasa kõige rohkem probleeme. Teiseks vaatasime valgustust – kui intensiivne see on, kas see on väga ere või pigem nõrk, kuidas on valgustatud majade fassaadid – ning veendusime, et poleks pimedaid põiktänavaid. Lisaks võtsime tööle öised saatjad (*square hosts*), kes reede- ja laupäevaõõsiti tänavatel patrullivad.

Kui palju neid inimesi on?

Kakskümmend.

Kas see on piisav?

Ma arvan, et kakskümmend inimest on selle piirkonna kohta piisav. Nad kannavad punaseid jakke, on hästi nähtavad ning aitavad inimestel probleemidest hoiduda. Samuti teevad nad kindlaks, et purjus pidulised turvaliselt koju jõuaksid. Nad on omamoodi sotsiaaltöötajad, kes on läbinud spetsiaalse baastreeningu, kuidas saada hakkama purjus inimestega. Sellel on olnud väga positiivne mõju ning nad on ka politsei silmades ja kõrvadeks. Kui keegi klubist välja visatakse ning sellega probleem tekib, tuleb tavaliselt kohale politsei ning atmosfäär võib muutuda pingeliseks, kuid *square host*'id märkavad, kes on tülitokitajad, ootavad, et politsei nad peale võtaks, ning rahustavad olemise maha. Lõime ka mobiilse veebisaidi, kus kaebused jõuavad otse samas piirkonnas patrullivate korrapidajateni.

Veebruaris sai teie ametiaeg Amsterdami öölinnapeana läbi.

Ma astusin veebruaris kõrvale. Üle maailma on nüüd rohkem kui kümme öölinnapead. On linna, kus üritati midagi sarnast juba varem teha, kuid meie saime väga palju tähelepanu. Näen seonduva probleemina seda, et üha rohkem linnu loob ööpoliitikat valitsuse ilustamiseks, kuid tegelikult peaks sellega kaasnema pikaajaline visioon seoses linna ja sealhulgas ööeluga, ilma et see oleks pelgalt poliitiline samm.

Eelmisel aastal tuli kohalike promootoritega rääkides välja, et Eestis muudab olukorra keeruliseks asjaolu, et on vähe inimesi ja muidugi ka

Ööklubide vedajad on nagu surfarid, kellele meeldib sõita oma laineharjal, kuid otsuste mõjutamiseks tuleb koostööd teha.

raha. Kas teie arvates on selle põhjal, mida te näinud olete, Eestil potentsiaali, et end peoturismi vallas kehtestada?

Muidugi. Ma arvan, et oluline pole olla mitte järgmine Berliin, vaid oma riigi ja piirkonna parim. Astuda väikseid samme, mis kaasaksid inimesi, nagu mõne klubi eest seismine. Kui püüad muuta korraga tervet linna, siis seda ei juhtu.

Tallinnas elab 450 000 inimest. Kas öölinnapea ametipost on siin üldse vajalik?

Vahet ei ole. Öölinnapea võib olla skeene eestkõneleja, kuid kõige olulisem on, et inimesed oleksid ise

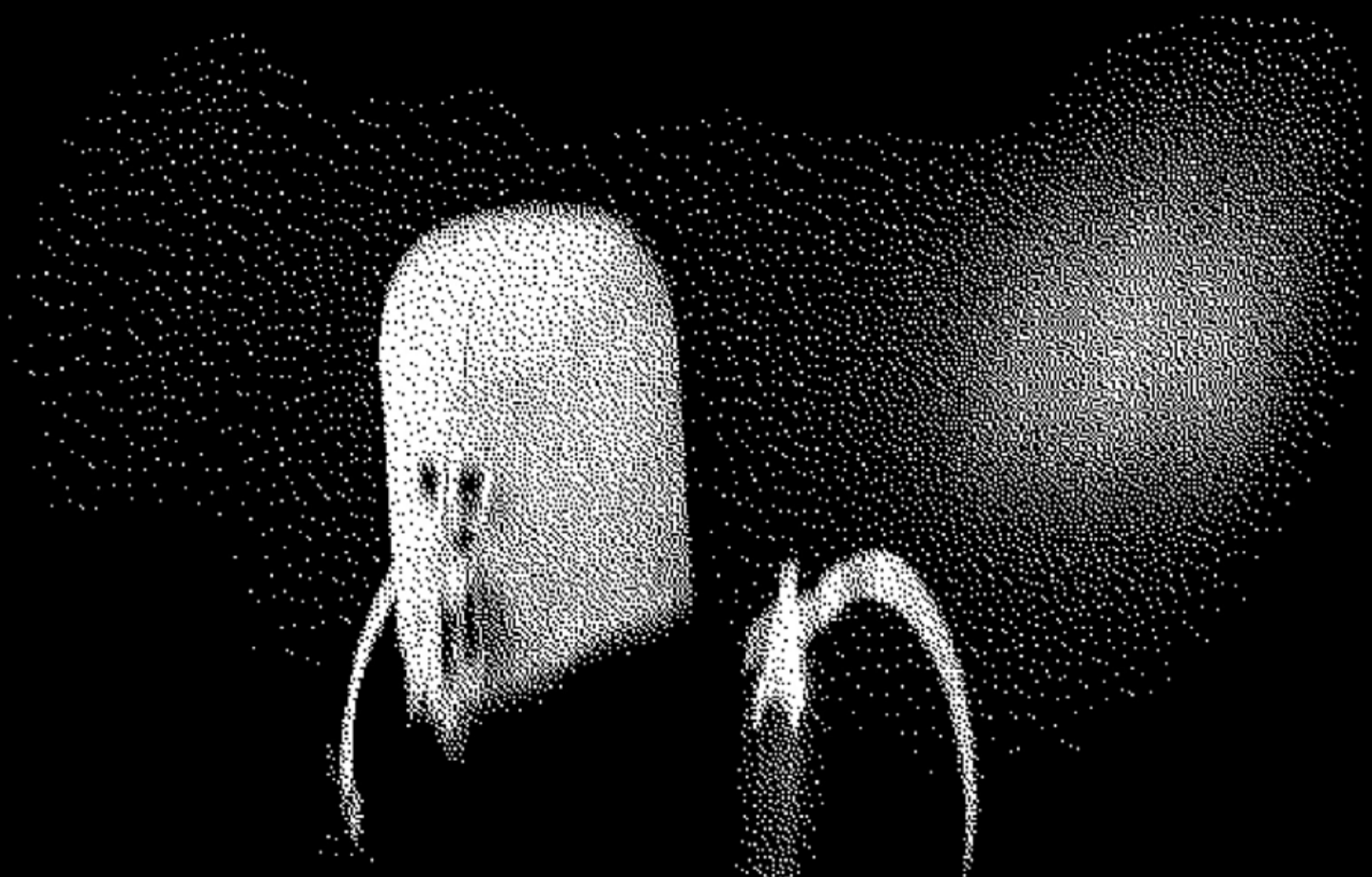
organiseeritud. Sellest saab kõik alguse. Olgu see ööelu komisjon või öölinnapea või kandku mis tahes muud nime, eesmärk on ikkagi linnaga dialoogi astuda ning otsuseid mõjutada. Ma usun, et ka 200 000 elanikuga paigad võivad öölinnapeast kasu saada. Nende jaoks on tähtis, et ei toimuks ajude äravoolu suurematesse linnadesse, kohe kui 16, 18 või 20 saadakse. Niisiis, kui koht on väiksem, on oluline, et öölinnapea ütleks need asjad välja.

ULME FESTIVAL

paranoia
publishing group ltd.

TARTU
UUS
TEATER

Iggy Lond Malmborg • Tellervo Kalleinen • White Sparks
Monsieur Valdemar • Psühhotek • Mihkel Kleis • Galaktlan
Joel Tammik • Roomet Jakapi • Fuji Hoffmann • Minna Triin Kohv
Luulur • Martiini • Kaisa Selde • Gabriela Liivamägi • Urmo Mets
Henri Hütt • Berk Vaher • Aivar Tõnso • Uku Zkuz / SÜNK
Marie Heiberg • Peeter Piiri • K.Noid

TARTU UUS TEATER
www.ulmefestival.ee • www.uusteater.ee

Piletid eelmüügis Piletilevis ja
tööpäeviti kl 12-14 Tartu Uue Teatri kassas Lai 37

17.19.05.2018

ÜMARLAUA BAAR – TARTU ÖISTE IGILIIKURITE PELGUPAIK

Tartus Narva maanteel asub juba 17 aastat pisike baar, mille seinte vahele varjuvad varajastel hommikutundidel tudengid, õppejõud ja muud värvilised tegelased ning kus jutuvada veereb autentsest elukogemusest väärtusetu jauramiseni.

Kirjutas **Kristjan Karron**, pildistas **Gabriela Liivamägi**

2012. aastal ühe sõbraga Tartus Rüütli tänava vabaõhu-Bermudas ehk Tartu ööelu toonases epitsentris-tõmbepunktis viibides tabas meid Eesti kliimale omane elementide fuuria. Varjusime lähimasse baari ning vihmapiiaskasid prillidelt pühkides suutsin tabada lõpuks leti taga viibiva baarmeni tähelepanu ning kaudu talt endale ja sõbrale natuke kesvamärjusest. Laua juurde tagasi minnes valmistasin ette oma elu üle kurtvat kõnet, mida on paslik sellistes asutustes sellisel kellaajal ja sellises seltskonnas ette kanda. Mure oli mul lihtne, kuid roosade põskedega värskete rebasetele omane – varahommikul ootas mind loeng „Sissejuhatust filosoofiasse“, kell kümme, keslinnas. Vaid ärkvel tudengitele. Ei pidanud oma šansse kolme-nelja tunni pärast ärgata väga heaks, kuid ei osanud ka midagi paremat välja mõelda. Mu sõber oli toosama „pidevas vines jaurav boheem“¹, kellelt ootas oma naiivsuses, alles alanud üliõpilaspõlves praktilisi lahendusi kõikidele mu argistele üliõpilaspõlveprobleemidele. Ta kuulas mind ära, justkui mõõtis mind pilguga ning kaldus pärast viit pingelist sekundit ettepoole, vaatas mulle sügavalt silma ning lausub ühelt poolt, peaaegu baarimürasse uppuval toonil: „Kas... kas sa kunagi Ümarlaura baaris oled käinud?“

PÄASTEINGEL PIKALE VENINUD ÖÖS

Ümarlaura baar on olnud vahelduva eduga Tartu magamatuse käes vaevlevate tudengite päästeingel juba 17 aastat, kuid siiski tundub ta mõnikord justkui saladus, aare, mille olemasolusse võib pühendada kedagi vaid siis, kui ta seda väärt on. Vähesed kajastused meediapildis on nimetanud teda muu hulgas Tartu Valli baari vasteks², kuid see on vaid tikutulega otsitud analoogia, tühi aur tõusmas vaese inimese peast, kes on kohustatud lokaali ainulaadset atmosfääri lühidalt ja tabavalt edasi andma. Noore jaoks on ta vastmikstuur elupõletamisest ning tudengieluga hakkamasaamisest, koht, kus halvimal juhul kaotad oma viimase stipiraha, et veeta veel mõned tunnid sõber Aleksandriga, enne kui kustub ametlikult lootus mõni ainekursus läbida. Parimal juhul leiad laua tagant oma õppejõu, kes ise ka eriti ainet lugema minna ei taha ning tegelikult juba eelmisel õhtul meili „kähisevast häälest“ ja iseseisvast õppetööst tublidele, pimedas koju jäävatele tudengitele välja oli saatnud.

LÕIGE ELUST

Sarnaselt **Werner Herzogi** sõnadega poeetide aadressil võib öelda, et „pehmete“ teaduste tudeng (eks igaüks oskab vaid oma mätta otsast rääkida) ei tohi oma pilku mujale pöörata, kui tema ees on lõige autentsest, justkui veel 21. sajandist puutumata elust. Ümarlaura baar on nagu luup, mille kaudu saab seda elu lähemalt tundma õppida. Mine aga, istu peremehe härra **Rein Valge** enda valmistatud baari tituleeriva ümarlaura taha ning kuula. Ümarlaura baari puidust male-/baarilaudu ümbritsevas atmosfääris manifesteerub tühi hipsterlik/posthipsterlik (hipsterismi hulgav liikumine, millel siiski esmasega kõvasti sarnasusi leidub) debatt ehtsuse üle, kuid muidugi tasub siin-

kohal meeles pidada, et autentne ei pruugi võrduda kvaliteediga (ning ka vastupidi). Kunderde jauramine on justkui loterii, milles on elukogemuste laviini alla mattunud nii intrigeerivad kui ka väärtusetud infot. Oskus tõlgendada teda ümbritsevat maailma on aga noorele tudengile hirmus tähtis ning loengusaal ei anna talle kõike vajalikku. Joomarlus kui igavene tuuleveski sotsiaalse progressi Don Quijote'ile kätkeb endas hoopis rohkem, kui ühekülgne peavooludiskursus seda tunnistab.

Muidugi ei tähenda see seda, et iga visiit Ümarlaura baari on justkui pealesunnitud kokkupuude „tavainimestega“ (vastandumaks vandlitornis elavale intelligendile), vaid võimalus õppida miskit ka enese kohta. Õised ettevõtmised linna peal ei pea kulmineeruma alati niueteakesse tegevuse ega ka vetsupoti kurbhaleda kallistamisega. Mõned tugevad hinged, sõber kõrval, suudavad elada üle kõik õised väljakutsed – uni, vähene valgus, kiusatus alluda ükskõik millisele piibellikule patule ning see kõige hullem, kõige hävitavam nähtus ehk igavus. Kella seitsmeni on muidugi Tartu linnas raske ülal püsida, kuna mitmed lokaalid ei tundu sellist käitumist heaks kiitvat ning sulgevad oma ukseid enne koitu. Tollel sombusel sügisööl, mida alguses mainisin, suutsime küll enda pea kohale katuse leida, kuid mõnikord on see magus aeg veedetud suveilmade heatahtlikkuse korral ka Emajõe ääres. Ning kell seitse, kui seltskond ei ole degenerereerunud tühjadeks mühatusteks või piinlikuks vaikuseks, avavad end Ümarlaura baari väsinud puituksed.

TURGUTAVAD SIGNATUURROAD

Hommikune Ümarlaura on hoopis erinev pärastlõunast. Auväärt proua **Anu Valge**, kes väsinud kundesid tööpäeva algusmomentidel vastu võtab, võib uksest sisse astuvate „boheemide“ suhtes küll veidi umbusklik olla, kuid see ei tähenda, et kohv, keedumuna ja kiluvõileib kuidagi kehvemini maitseksid. Eesti 50 parima restorani pingerea koostajad ei ole ilmselt proovinud hommikul Ümarlaura baaris seljankat, mille kohta „taevamanna“ öelda oleks päris tagasihoidlik. Täiskasvanud inimene võib seal tulevase päeva tarbeks ka tugevamate jookidega oma tervist ravida – viimane hommikune tellimus koosnes mul näiteks talvetuultest ära võetud hääle turgutamise eesmärgil tarbitud tuntud Saksa ürdiliköörist ning selle kõrvale käivast ohtra ketšupiga kaetud viinerist. Tõepoolest, Ümarlaura baari väisamine ei tähenda ööelu viimast etappi, ning jutte ja legende nendest isenditest, kes on suutnud end kahekümne nelja tunni pärast uue abita uuesti samas kohas leida, on mitmeid ning värvikaid.

Muide, ka mina jõudsin hiljem veel oma loengusse. Sõprade jõud ning pooleldi vast isegi vördjalik kohusetunne leidsid oma fokaalpunktiks Ümarlaura baari, mille abiga suutsin oma viimased energiavarud sel päeval Tartu Ülikooli hüvanguks ära kulutada. Avalik teenus missugune!

Kell seitse, kui seltskond ei ole degenerereerunud tühjadeks mühatusteks või piinlikuks vaikuseks, avavad end Ümarlaura baari väsinud puituksed.

¹ Vaher, B. 2018. Tartu südameelõõkideks on elulootus äriplaani ja ärplaani vahel. – Müürileht, nr 71, lk 9.

² Ümarlaura baar ootab esimesi napsutajaid kell seitse hommikul. – Reporter, 13.07.

EHAŠT KOIDUNI – LUGUSID ÖÖTÖÖTAJATEST

Vara üles, hilja voodi, nõnda rikkus majja toodi. Või on see nüüd vastupidi. Siin on nende inimeste lühiportreed, kelle töötunnid langevad ajale, mil enamik meist õndsat und näeb.

Kirjutas **Mariliis Möttus**, pildistasid **Ken Mürk** ja **Aleksander Puumets**

ALEKSANDR (TURVAMEES)

Aleksandr näeb peale vaadates välja nagu nüüdisaegne viiking. Kuid selle asemel, et jätta maha kaos, toob tema endaga kaasa hoopis korra, hoides turvamehe rollis, mida ta ise hobiks nimetab, silma peal sellel, et nädalavahetuseti linna peale lastud pidulised päris üle käte ei läheks.

Turvameheamet on käinud Aleksandriga kaasas juba koolist, kui huvijuht ta piletimüüjaneiuude kõrvale korda pani tagama. Nii kandus „hobi” edasi ka ülikooliaega, sest raha oli ju vaja teenida. Aleksandri ema olevat veel naljatades öelnud, et kui modelliks pole tal mõtet kandideerida, siis turvatööd ta juba oskab, ning nüüdseks on mees samas vallas viis aastat ka oma firmat vedanud. „See on nagu „Ristiisa” filmis. Olen üritanud turvamehetööga mitu korda lõpparvet teha, aga ikka tõmmatakse sellesse maailma tagasi,” ütleb ta. Lihtsaks öötööd mehe sõnul aga pidada ei saa, sest magamata olek võrdub tema arvates alkoholijoobega. Ning kui näiteks DJd saavad lubada endale pidudel vabagraafikut, siis turvameestel võib valvuse puudumine tuua endaga kaasa korraliku amokijooksu. Aastatega on Aleksandri jaoks muutunud ka antud ameti tähendus.

Kui varem valis ta valvet pigem tundide järgi, siis nüüd on tema jaoks olulisem, kus ja kellega ta töötab. Kümnetunniseid tantsumuusikamaratone ta enam samuti vastu ei võta, sest trummi ja bassi meest temas ei peitu. Pigem meeldib talle Erinevate Tubade Klubis, kus on palju mitmesuguseid üritusi, või lokaalis Kivi Paber Käärid. Oma karjääri lemmikkohtadena toob ta välja algusaastate Privé ning paar aastat tagasi suletud Balou. Esimest jääb lisaks kokkuvõtteks kollektiivile meenutama ka pärast üht farmiteemalist pidu kaduma läinud kalli lehmakuju tagaotsimise saaga, mis küll paar päeva hiljem tuttava abiga üles leiti, kuna too märkas lehma ühel järelepeol. Kuid nagu alguses sai vihjatud, ei ole turvameheamet üldse mitte Aleksandri põhileib. Päevatööna toimetab ta hoopis ülikoolis õigusteaduste ja filosoofia õppejõuna ning õpetab ühes kesklinna koolis loogikat ja õigusteaduste aluseid, rakendades neid teadmisi ka omakorda õistel tundidel.

Kui DJd saavad lubada endale pidudel vabagraafikut, siis turvameestel võib valvuse puudumine tuua endaga kaasa korraliku amokijooksu.

Aleksander Puumets on Tallinna kõige ilusam ja karismaatilisem mees. Suurima töönaosusega ka kõige vingem mees. *Underground*-intellektuaal. Amatöörfotoograaf, kehamuusika entusiast. *Black metal*. Puhas Must Energia.

Aleksandr. Foto: Ken Mürk

Nadja. Foto: Ken Mürk

NADJA (PAGAR)

Bekkeri pagariäriks, kus Nadja töötab, seoses pildistamisega kirjutades palutakse mult täpset kellaega, millal tuleme, et teataks ninad jahust puhtaks pühkida. Jahuse ninaga Nadja meid niisiis ei tervita, kuid kibekiire tegutsemise tortide lettiviimiseks käib küll ning värske leiva lõhna on tunda juba enne majja sisenemist. Kuigi praegu algavad Nadja tööpäevad kell kuus hommikul, mis tähendab poole viiest ärkamist (autoga tööle sõitmine annab Nadja sõnul veel pool tundi uneaega lisaks) ning seegi on vajanud harjumist, siis 14-aastase töökogemusega pagarina pole ta pääsenud varem ka pikkadest öövahetustest, mis kestsid üheksast öhtul hommikuni välja. Nadja sõnul võib seda teha, kui oled noor ja tervisega on kõik korras, kuid ta peab sellist graafikut siiski väga-väga raskeks. Bekkeris aga Nadjale meeldib ning seal on tal võimalus oma teadmisi proovile panna hoopis tervislikemate toorainetega. Tuleb välja, et Peterburis sündinud Nadja on lõpetanud omal ajal ka kunstikooli, ning ta nendib, et seda annet saab suurepäraselt tema praeguses elukutses ära kasutada. Sellest annavad aimu ka koogid, mis on lettidel rivis.

Bekkeriga seoses meenutab Nadja lugu, kuidas ükskord 100 grammi rosmariini asemel seda hoopis kilo jagu tellisid. Samuti on nad pidanud valmistama 1000 eklääri, mis on väga mahukas ning füüsiliselt raske käsitöö, kuid rakendades tööle kõik jõud, saadi ka sellega hakkama.

Üllar. Foto: Ken Mürk

Öövalvete plussiks peab Üllar 12 tundi kestvaid vahetusi, kuna siis saab korraga rohkem töötunde tehtud ning ka vabu päevi on tänu sellele enam.

ÜLLAR (LOOMAARST 24 TUNNI KLIINIKUS)

Kui Eestil on olnud varem DJst presidendi julgeolekunounik, siis pole midagi imestada, et meie seas leidub ka DJdest loomaarste. Just selline mees on loomade 24 tunni kiirabikliinikus töötav Üllar, kes kogub põhitöö kõrvalt innukalt vinüülplaate ning korraldab sõpradega Öömaja-nimelist pidu.

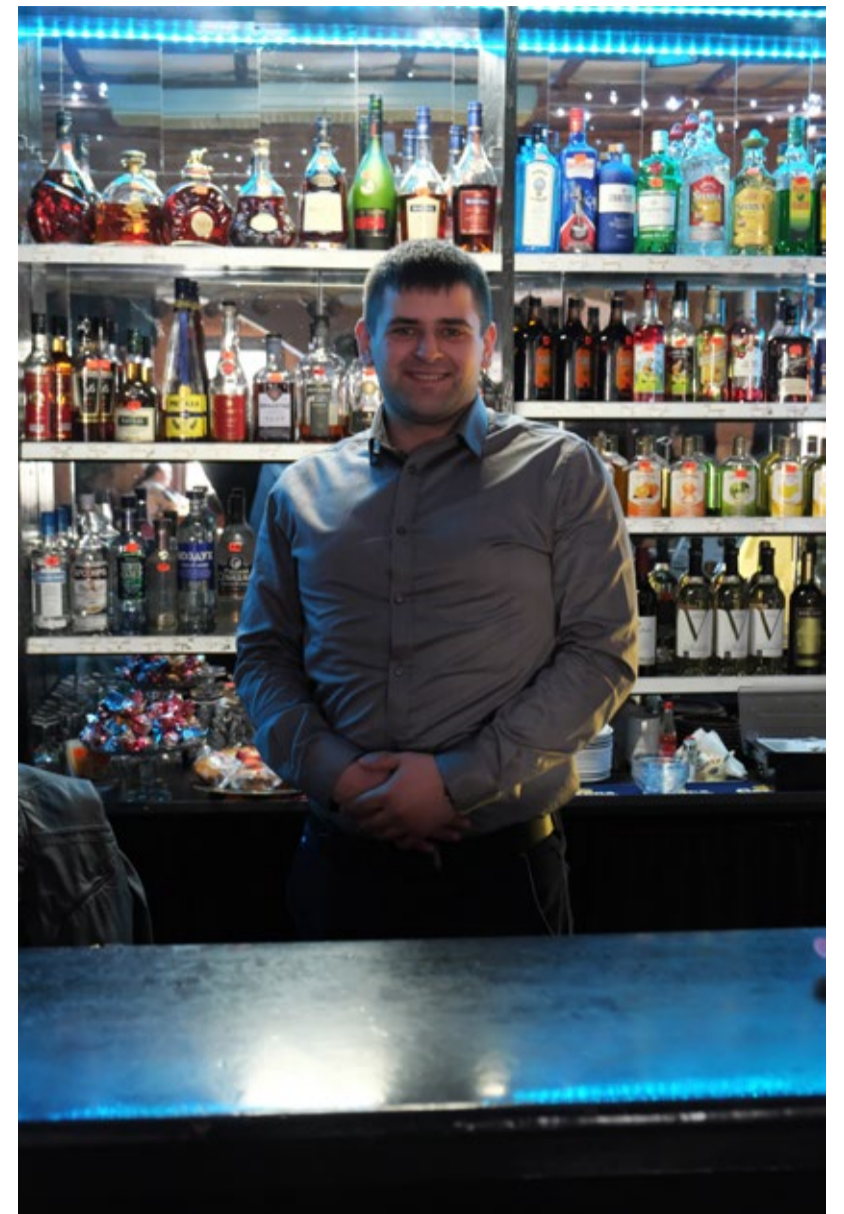
Loomade Kiirabikliinikus asus Üllar ametisse siis, kui see 2010. aastal avati. „Olin just Austraaliast tagasi tulnud, otsisin tööd ning üks tuttav teadis rääkida, et Mustamäel avatakse varsti uus kliinik. Läksin kohale ning sain võimaluse,“ sõnab ta.

Kuna kliinik on lahti ööpäevaringselt, on vaja teha ka öövalveid, mis Üllarile tema sõnul meeldivad, kuna just sel ajal juhtub palju ootamatut – on vaja kiiresti mõelda ja tegutseda ning anda võimalikult ruttu esmaabi korraga mitmele patsiendile. „Sageli tekitab see suurt hetkelist stressi, kuid enamasti on see siiski nauditav väljakutse,“ arvab ta. Lisaks on tema meelest sellise töö puhul väga tähtis, et oleksid head ja toetavad kolleegid – nende kliinikus õnneks nii ka on.

Öövalvete plussiks peab Üllar ka 12 tundi kestvaid vahetusi, kuna siis saab korraga rohkem töötunde tehtud ning ka vabu päevi on tänu sellele enam.

Üllaril on tulnud ette igasuguseid juhtumeid. Näiteks on ta ravinud kassi, keda keegi halb inimene oli väljas õhupüssist lasknud, kass oli kuskil paar päeva põdenud, haavu kinni kasvatatud ja siis koju läinud – omanikul olid silmad röntgenit nähes imestusest suured. Lisaks on Üllari sõnul uskumatu, milliseid asju loomad, eriti koerad, endale sisse võivad süüa ning mis arstidel eemaldada tuleb: „Pallid, naelad, nõelad, kivid jne.“ Kliinikusse on sattunud ravile väga palju erinevaid loomi ja linde – alustades koertest ja kassidest ning lõpetades kährikute ja metskitsedega.

Vladislav. Foto: Aleksander Puumets

VLADISLAV (BAARMEN)

Ma ei tea, kui paljud mulle siinkohal vastu vaidleksid, kui ütlen, et Balti jaama turu vastas asuvat Kolme Lõvi võib nimetada Tallinna üheks legendaarseimaks baariks. Ühest küljest peitub selle legendaarsuse taga mingi kuri kuulsus, teisalt on see kitsimaiguline koht, kus suur osa klientuurist on vene rahvusest, kutsuv paljudele õistele uitajatele, kes on lõpetanud just peo Telliskivis, Sveta Baaris või kusagil mujal. Kolm Lõvi meelkitab oma barokse ehedusega, mida tavapärased baarid-lokaalid uudishimulikule noorele ei paku. Mäletan, kui kord ühe reede südaööl korraks sinna sattusin ning tants, mis selleks hetkeks hoo sisse oli saanud, oli võrreldav Eesti pidudel kella kahe-kolme ajal toimuva tralliga. Boonuseks on võimalus karaoket laulda.

Nii ei saa me ööelunumbris Kolmest Lõvist mööda vaadata. Laupäeva õhtul leiame letist juba kümme aastat baaris vahetusi teinud Vladislavi, kes nimetab seda oma hobiks. Muul ajal töötab ta hoopis autojuhina. Vladislav Kolme Lõvi kohta käivate juttudega ei nõustu ning ütleb, et külastajateks on seal ikkagi korralikud venelased ja eestlased. Esimesed neist pigem püsikliendid, teised rohkem juhuslikud baari sattujad. Igav seal aga Vladislavi sõnul ei hakka. Iga öö on tema jaoks uus kogemus, sest saab inimestega suhelda ning pidevalt tekib juurde uusi tuttavaid ja sõpru – seda peab ta ühtlasi baaritöö kõige huvitavamaks aspektiks. Tüütuimad on mehe jaoks laua taha magama jäävad liiga purjus inimesed, kuid väga taa-ruvas seisundis tegelasi nad üldse sisse ei lasegi.

27.07-28.07

LONDON GRAMMAR

TRAD. ATTACK!

KULTUURI-KATLA PARK

EWERT & THE TWO DRAGONS

MEW

JA PALJUD TEISED!

LITTLE DRAGON

ROISIN MURPHY

JOSÉ GONZÁLEZ

GILLES PETERSON

NOËP

SWEET SPOT

FESTIVAL

PILETID MÜÜGIL:

WWW.SWEETSPOT.EE & PILETILEVIS

LONDON PIDUTSEB MUUTUSTE KEERISES

Londoni ööelus valitseb nokk kinni ja saba lahti olukord. Klubides narkokultuuri tagajärgede leevendamiseks appi võetud meetmed tagavad küll suurema turvalisuse, kuid tõstavad hindu ning viivad rahva väljastpoolt kogemusi otsima.

Kirjutas **Mihkel Noot**, pildistas **Martin Edvard Ervin**

2016. aasta septembris kaotas tegutsemisloa Londoni üks mainekaim öökubi Fabric – kahe suveperioodil üledoosi tõttu elu kaotanud 18-aastase pidulise tõttu seadsid kohalikud võimud kahtluse alla klubi võimekuse tagada küllastajate turvalisus. Tantsumuusika kogukondades levis pärast otsuse langetamist mõneti põhjendatud arusaam, et Fabricu sulgemisega korraldati näidispuumine eesmärgiga jätta kogu vastutus öökubi kanda. Londoni klubi on viimase kümne aasta jooksul aina rohkem kohalike ametivõimude haamri alla sattunud ning ööelu strateegilisest lämmatamisest on saanud tõsine, Brexiti tõttu Euroopas vähe kajastust pälvinud kultuuriline valupunkt. Fabric oli aga üks vähestest klubidest, mis tänu positiivsele agitatsioonile päästeti ning 2017. aasta jaanuaris küllastajatele uuesti ukseid avas.

Fabricu taasavamisele eelnenud debattide tulemusena jõuti kompromissini: vastutuse peavad võtma nii klubid, ametivõimud kui ka klubiküllastajad ise. Erinevate poolte – klubid, baarid, pubid, muusikud, küllastajad, Metropolitan poliitsei, kohalikud omavalitsused ja kinnisvaraomanikud – vaheliste probleemide lahendamiseks loodi koomiliselt suurustava nimega ametikoht *Night Czar*. Londonist pidi saama 24 tunni linn. Kõigi omavahelisest koostööst sõltub edaspidi palju – öitsev ööelu loob uusi töökohti ning peoturism moodustab arvestatava osa linna sissetulekutest.

Londoni ööelu tasuks vähemalt korra elu jooksul kogeda. Suurlinnas saad olla oma ideaalse klubiurid dirigent – nädalavahetuse jooksul toimuvad kümned küllastamist väärt üritused hõlmavad žanriliselt kogu Suurbritannia tantsumuusika ajalugu. Viimati küllastasin Londonit käesoleva aasta veebruaris. Reisi põhieesmärk oli mõistagi muusikaline hedonism sõna kõige otsemas tähenduses, kuid teisejärgulise ülesandena proovisin jälgida senisest rohkem muutuste keerises oleva Londoni ööelu erinevaid tahkusi. Resident Advisor ürituste kalendri abiga sai valitud kaks sihtkohta Ida-Londonis: Oval Space ja XOYO.

USALDA, AGA KONTROLLI

Oval Space Bethnal Greenis meenutab oma ligemale 500-ruutmeetrisel pindalal, avatud terrassi ja maast laeni akendega, mis avanevad vaatega lähedalasuvatele tööstushoonetele, üles vuntsitud laoruumi. Teekond ööbimiskohast Oval Space'i pidi kõigi eelduste kohaselt kestma 15 minutit, kuid kapriisne Google Maps ja

mitte kõige selgem mõistus tegid peole jõudmise oodatust raskemaks. Öhku täitis tuntav ootusärevus – erinevatelt kõrvaltänavatelt ilmus rohkelt mitmeliikmelisi häälekaid seltskondi ning aina valjenev summutatud bass kinnitas valitud suuna õigsust. Reedeõhtusel üritusel „Oval Space x Machine” astusid üles *techno*-maailma raskekahurvälased **James Ruskin**, **Ben Sims** ning hiljuti ka Eestis mänginud **Sigha** ja **Regis**. Pilet maksis edurivi kvaliteeti arvestades naeruväärsest vähe – 10 eurot. Resident Advisorist soetatud piletitega pidi peole sisenema enne kahteist.

Järjekorra edenemise tempo avaldas muljet, kuigi piletikontroll oli rohkem turg kui organiseeritud läbilaskepunkt. Tõreleda sai igauks, kel peotunnistuse ettenäitamine üle paari sekundi aega võttis. Vaade, mis Oval Space'i sisenedes avanes, võttis kohati hingetuks – peole ilmunud 800–1000 inimest olid juba keskööks täielikult tantsupõranda hõivanud.

Üks turisti jaoks kummastavaimaid vaatepilte avanes WC-s, kuhu oli paigutatud terveks ööks turvatöötaja, vahel kaks, kelle ülesanne, nii veidralt kui see ka ei kõlaks, oli kontrollida, et keegi liiga kauaks kaibi ei jääks. Turvatöötaja arsenalil kuulus lisaks kõigele muule ka sinine valgus, millega vast vabanenud tualetist *valge peo* jälgi otsida. Häbelikuma hädaga peoküllastaja võis oodata pärast minuti möödumist koputust koos infopäringuga tema tegemiste kohta.

Kõrgendatud turvameetmete võimalikuks põhjuseks oli lisaks suurele rahvaarvule ka õhtut saatva muusika žanriline kuuluvus. Alates 1990ndate algusest, kui reivikultuur jõudis oma populaarsuse tippu, seostatakse kiiremat korduva iseloomuga muusikat narkootikumide tarvitamise või selle tegemise plaaniga (Criminal Justice and Public Order Act 1994), ning Oval Space'is toimunud *techno*-huviliste kogunemine ei olnud erand. Küllastajate ja turvatöötajate vahelise usalda-aga-kontrolli-põhimõtte järgi kulgenud õhtu ei tundunud pidulisi aga kuigi palju häirivat. „Machine” oli efektiivselt turvatud üritus, kuid inimesed tundsid ennast vabalt. Mitte ülemäära vabalt, aga siiski vabalt.

ABINÕUD TOOVAD UUSI PROBLEEME

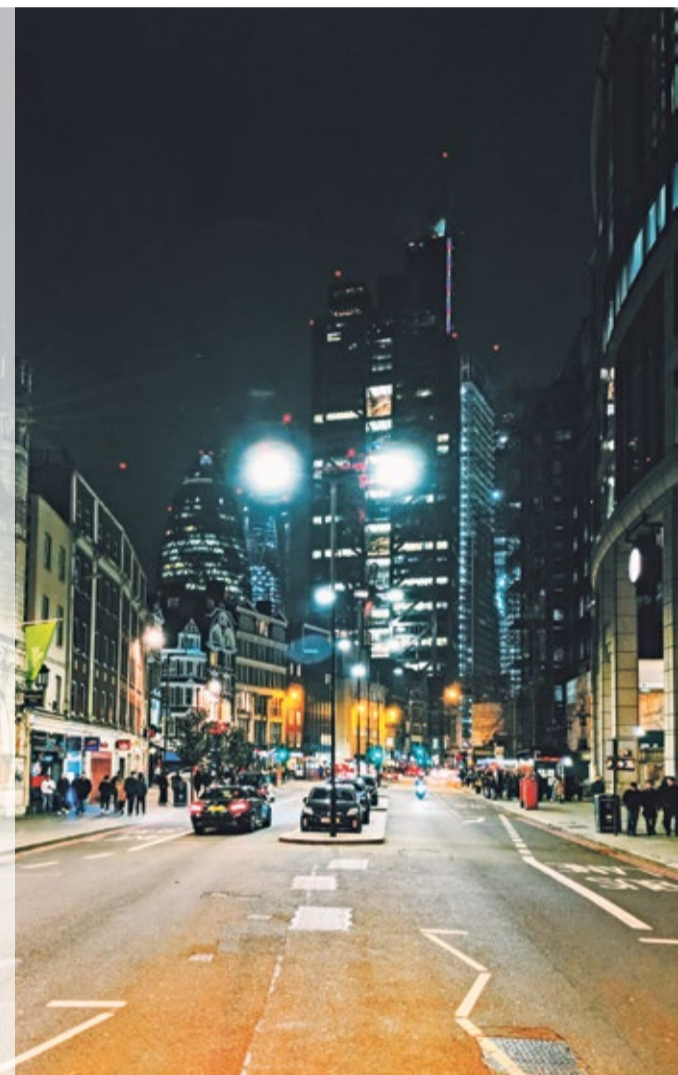
Laupäevane sihtpunkt, Shoreditchi linnaosa südames asuv XOYO, oli traditsiooniline öökubi. Maa alla viiv trepp avanes kahte vaevu valgustatud ruumi. Peaala lahendus, kus tantsiti kahel eri tasandil, mõjus värskendavalt kuni hetkeni, mil kõrgemal tantsiva pidut-

seja kokteil alumise korruse rahva peanuppudele tilkuma hakkas. Laupäeviti toimuva peosarja „XOYO Loves” raames astusid üles kohaliku kultusleibeli Unknown To The Unknown ninamees **DJ Haus** ja *lo-fi*-produtsendid **Baltra** ning **Project Pablo**.

Pidusid võrreldes joonistus välja, kuidas muusika tüpaaž atmosfääri reguleerib. Oval Space kui ettevaatlik, kontrollitud, steriilne; XOYO vabam, viisakuse piires kaootiline. Klubimuusika kiiremate ja raskemapoolsete äärmuste austaja jaoks võib arusaam teatud stiilidest kui narkomuusikast olla lootusetult iganenud, kuid peopaikadele täitmiseks määratud ettekirjutused kipuvad seda veendumust järgima. Metropolitan poliitsei kasutas näiteks kuni 2017. aasta novembrini riskihindamise eesmärgil dokumenti „Form 696”, kuhu korraldaja pidi enne ürituse algust lisaks oma nimele, telefoninumbri ja muule asjakohasele infole märkima ka mängitava muusika tüübi ja kuulajaskonna kirjelduse.

Kõrgendatud turvameetmete ja aina kallinevate üüride tulemusena ukseid sulgenud klubide ebameeldivalt suureks kasvanud number tekitab aga uusi probleeme. Metropolitan poliitsei registreeritud illegaalsete reivide arv on tõusnud 2016. ja 2017. aasta võrdluses 70-lt 133-le. Aina rohkem noori otsib kogemusi väljastpoolt. Narkokultuuri tagajärgede vähendamise eesmärgil rakendatud abinõud on vajalikud, isegi kohustuslikud, kuid iga lahendatud probleemi tuules tekib asemele kaks uut. Korraüksuste senisest suurem valmisolek maksab nii klubidele kui ka linnale rohkem. Näiteks otsustas Hackney volikogu maksustada alkoholi müümise vahemikus 00.00 kuni 06.00, et rahastada aastast koguneva 400 000 naela eest poliitsei ja kohaliku omavalitsuse korraüksuste tegevust. Kõrgemad maksud viivad teadupärast hinnatõusudeni, hinnatõusud sunnivad pidutsejaid valikuid tegema, võib-olla oma väljas käimise tihedust piirama, mis omakorda langetab asutuste teenitavaid tulusid.

London ei ole muidugi ainukene metropol, kus klubikultuuri võimalike enesehävituslike tendentside ennetamiseks kasutusele võetud meetmed tekitavad uusi, varem tundmatuid probleeme. Sarnaseid näiteid võib tuua Berliinist või Thbilisist. Dialoog selle üle, kuidas inimesed soovivad pidutseda ja kuidas inimestel peaks olema lubatud pidutseda, muudab järgnevat aastate jooksul mängureegleid kogu Euroopas. Kultuur käib muusikaga käsikäes ning globaliseerumas maailmas, kus eksport vormib kohalikku elu rohkem kui omatoodang, on probleemid tihti lähemal, kui esialgu tundub.

Londoni ööelu tasuks vähemalt korra elu jooksul kogeda. Suurlinnas saad olla oma ideaalse klubiurid dirigent

Metropolitani poliitsei registreeritud illegaalsete reivide arv on tõusnud 2016. ja 2017. aasta võrdluses 70-lt 133-le.

Mihkel Noot on ajalooharidusega digiturundaja, anglofiilist melomaan ja veerandkohaga popkultuurihuviline.

VAT
VAT THEATER
www.vattheater.ee

BLOW-UP

TÄHENDUS TULEB HILJEM...

Lavastaja: **Tanel Saar** / Kunstnikud: **Pille Kose** ja **Eve Ormisson** / Hällooja: **Kristjan Kallas** / Valguskunstnik: **Karl Marken** / Osades: **Liisa Pulk**, **Kaia Skoblov**, **Lauli Otsar** (KURESSAARE LINNATEATER), **Markus Habakukk** (KURESSAARE LINNATEATER), **Tanel Saar** ja **Kristjan Kallas**

9.05, 10.05, 11.05, 12.05 kell 18.00

Rahvusraamatukogu Tornisaalis

Piletid müügil Piletimaailma ja Piletilevi müügipunktides ning kaupluses Muusa Rahvusraamatukogus

UUS EESTI DISAIN

CURATED BY BAKERMAN

Helendav toit ja vaakumpakendis kimchi – Maria Ader ja Helis Heiter on loonud toidudisainistuudio Curated by Bakerman, kus söögist saab kunst omaette.

Küsis **Mariliis Mõttus**

Püüame luua midagi, mis ei oleks vaid maitsemeelele, vaid mõjuks ka visuaalselt, heliliselt ja tundmuslikult.

Rääkige Curated by Bakermani kontseptsioonist ning sellest, kust teil selline idee tekkis.

Maria Ader: Curated by Bakerman on toidustuudio, kus pakutakse erilisi söömiskogemusi. Olgu siis tegemist kureeritud catering'i või uuendusliku disainiga. Meie jaoks on toit inspiratsioon ja interaktsioonivahend.

Meile mõlemale on meeldinud alati süüa teha, aga toidust ehk olulisemgi veel on selle ühendav jõud ja kogemus, mida saab toidu kaudu pakkuda. Minul sai mõte catering'ist alguse Los Angeleses, kuhu armastus mind kunagi viis. Kõige muuga läks päris halvasti, aga eredaim ja ilusaim moment oli see, kui oma võõrustajatele tänutäheks süüa tegin. Ma arvan, et üks parimaid võimalusi näidata kellelegi, et sa hoolid, on talle süüa pakkuda.

Helis Heiter: Mind on huvitanud alati toitumine ning kõiksugused reeglid ja tabud, mis söömisega kaasnevad. Teadsin, et tahan sellega tegeleda, aga ma ei ole

ennast kunagi kokana ette kujutanud. Kuna mul on ka maastikuarhitektuuri taust, siis disainiosa tuli sinna loomulikult juurde, aga võimaluse seda tervikuks ühendada avastasin tänu **Marije Vogelzangile**, kes nimetab end söömisdisaineriks.

Kuidas erineb toidudisain sellest, mida me oleme harjunud igapäevaselt toitlustusasutustes nägema? Milliste nüanssidega te arvestama peate? Kui populaarne toidudisain praegu Eestis on?

H.H.: Toidudisainist ollakse väga huvitatud, ilmselt ka seetõttu, et valdkond on nii uus ja esimese hooga ei ole arusaadav, mida see endast kujutab. Toiduteema on saanud väga popiks ja seksikaks, sellest tehakse lõputult telesaateid, meil on rokkstaari staatuses kodakad ja Insta-toit on eraldi teema. Seega on informatsiooni toidu kohta väga palju, vast ehk isegi segadustekitavalt palju, ja teadlikkus aina kasvab.

Toidudisain on meie jaoks eelkõige toidukogemuse disainimine. Seega püüame luua midagi, mis ei oleks vaid maitsemeelele, vaid mõjuks ka visuaalselt, heli-

H.H.: Toitlustusasutustes enamasti toidudisainiga ei tegeleta, kuna disain eeldab mingit tüüpi innovatsiooni ja kulinaaria enamasti toidudisaini alla ei lähe. Küll aga on kokkasid, nagu **Ferran Adrià** või **Heston Blumenthal**, kes on toidudisaineritena kulinaarsesse maailma uut tehnoloogiat ja värskaid kogemusi toonud.

Helis, sina oled Itaalias toidudisaini õppinud. Kuidas see kogemus sinu nägemust toidust muutis?

H.H.: Kuna tundsin toidudisaini vastu juba enne seda pikalt huvi, siis päris nägemust toidust see kogemus ei muutnud. Küll aga sain oma teadmistele kinnitust ja tekkis paari huvitava koostööprojekti võimalus. Vaakumbaar (vaakumisse pakendatud kokteilid – M.M.) sündiski Itaalias näituse tarbeks. Kuna üks meie õppejõud oli ka PepsiCo turunduskonsultant, avanes mulle rohkem maailm, kus nägin, kuidas käib tootearendus hiigekorporatsioonis, ja sain aru, et rõhk selliste toidutoodete väljatöötamisel ongi peamiselt turundusel.

Maria, kuidas toidukultuur ja kunst sinu jaoks Curated by Bakermanis kohtuvad?

M.A.: Mulle meeldib mõte, et ma lähen poodi, ostan pintslit, värvi ja kangast ning saan luua seeläbi täiesti uue maailma. See on minu jaoks alati suur üllatus ja ime, et millestki nii lihtsast võib tulla selline maagiline uus elu. Samamoodi on toiduga. Üles kasvades õpetas isa mulle, et päevas peaks sööma seitset erinevat juurvilja. Ilusad, elavad, natuke veidrad ning ekstsentrilised puu- ja juurviljad on siiani mu suured lemmikud. Ma arvan, et lapsepõlves vaadeldu on minuga siiani kaasas. Olen visuaalne inimene ja usun, et see kandub kõikjale. Kokkuvõttes on ju kunst loo jutustamine ehk visuaalne poeem.

Te olete loonud Curated by Bakermani alt erinevaid tooteid, nagu ergutavad shot'id või vaakumpakendis kimchi. Kuidas disainitud retseptide arendamise protsess välja näeb? Millist toorainet te tavaliselt eelistate ning mis on huvitavaimad leiud, millega olete kokku puutunud?

H.H.: Toidu juures on peamine, et see maitseks hästi ja oleks ka kehale hea, seega lähtume toidutoodete

Saksa ja slaavi köögist, kuigi kuulume ise Baltimaade alla. Niisiis oleme võtnud endale ülesandeks välja mõelda, mis võiks olla meie enda köök. Mis võiks olla just meie tooraine!

Mida pakub meie tuleviku toit?

H.H.: Tuleviku toit muutub koos üldiste ühiskondlike trendidega. Kõiksugused tehnoloogilised arengud jõuavad ka toidumaailma. Juba on olemas mitmed kõrgtehnoloogilised restoranid, kus toidu saab tellida ettekandjat kutsumata otse nutilaualt, köök on robotiseeritud ning nõud (ja miks mitte ka toit) on 3D-prinditud, toitu koju tellides toimetab selle kohale droon. Tulevikus võib ehk näha ka menüüsid, mis sobituvad igaühe DNAga, või äkki saame jälgida oma toitumisalast teavet seadmetega, mis on meie keha külge kinnitatud või suisa meisse istutatud, ning sellele vastavalt parimaid toiduvalikuid teha. Võime rääkida ka nutitoidust ehk nanotehnoloogial põhinevast toidust. Nanotehnoloogia abiga saame tõsta söögi toiteväärtust või muuta vitamiinide-mineraalainete omastatavust, samuti parandada vee kvaliteeti, mis saab eriti oluliseks piirkondades, kus joogivee kättesaadavus on raskendatud.

Üks suur trend on kindlasti taimse toidu populaarsuse kasv, seega võib tulevikus näha märgatavalt rohkem vaid taimset toitu pakkuvaid restorane ning erinevaid liha- ja piimaasendustooteid. Viimase 50 aastaga on traditsiooniline piimatarbimine vähenenud 40% ja seetõttu saab tuua maailmast näite, kus saja-aastase traditsiooniga piimafarm (Elmhurst Milked) on läinud lehmapiima tootmiselt sajaprotsendiliselt üle taimsele piimale. Välja on töötatud ka taimne burger (Impossible Burger), mis veritseb nagu liha, kuna sisaldab taimedes leiduvat molekuli nimega heem ehk teisisõnu „taimeverd”. Arvestades seda, et maailma rahvastiku arv tõuseb ning 45% kasutatavast maast on juba hõivatud vaid loomakasvatusega, on taimse toidulaua poole liikumine ainus jätkusuutlik mudel. See, kes soovib siiski liha süüa, kuid sealjuures mitte osaleda loomade ebaeetilises kohtlemises, saab valida endale laboris kasvatatud lihatüki.

Selle kõige juures jäävad kindlasti alles ka traditsioo-

Fotod: Liisa Kivi

liselt ja tundmuslikult. Aga see ei ole meie jaoks nii rangelt defineeritud, meile meeldib põimida toiduteemaatikat ka kunsti ja moega.

M.A.: Meie tööd on lihtsam illustreerida näidetega. Ükskord tegime catering'i filmi „Keti lõpp” järelepeole. Teadsime, et tegevus toimub kiirtoidurestoranis, ja olime filmist kaadreid näinud. Sellest lähtuvalt püüdsime kujundada sarnase atmosfääri. Panime toidu ning teatud osa ruumi elementidest UV-valgustitega helen-dama. Menüü oli produtsendi soovil taimne, kuid läks siiski kokku junk food'i teemaga, kuna laud oli miniburgerite all lookas.

puhul esmalt ikkagi maitsest ja alles siis järgneb kõik muu. Vaakumpakendatud kimchi puhul proovimegi teha erinevast eestimaisest toorainest rahvusvaheliselt poppi rooga. Selle toote puhul tuleneb disainifunktsioonist – selleks et kiirendada fermenteerumisprotsessi ja saavutada sobiv tekstuur, pakime segu vaakumisse ning kogu protsess toimub pakendis, milles seda hiljem serveeritakse.

M.A.: Toorainena tahaksime kasutada enda lähipiirkonna saadusi. Maailm on omavahel ühendatud, seega ei ole Eesti enam ammu hästi hoitud saladus, aga toidu mõttes veel siiski olemas. Meil on palju mõjutusi

nilised toiduvalmistusmeetodid ja lihtne puhas tooraine. Arvan, et teadlikkuse kasvuga on nõudlus söögi läbipaistvuse järele üha suurem. Alustades sellest, kuidas toit toodetakse ja kuidas see meieni jõuab, kuni selle täpse koostiseni välja. Seega saab ka toidu kui ravimi kontseptsioon taas oluliseks.

Mis teil praegu käsil on?

H.H.: Me ootame, et kevad hakkaks täie hooga pihta, et saaksime teha enda väikest korilusprojekti ja vaadata, mis sellest kõigest luua saab.

M.A.: Muidugi tegeleme ka kõige eespool mainituga.

KUI TEE SU EES ON PIME

Sisemise arengu üks eeltingimus on kannatus, mis paiskab meid vahepealsusesse, pühasse ja rituaalsesse ruumi. Initsiatsiooniriitustele omast valulikku ego suretamist tuleks aktsepteerida, et tunda ennast osana millestki suuremast.

Kirjutas **Heili Sepp**, illustreeris **Jaan Rõõmus**

Kui keegi küsiks praegu, milline pilt kerkib mu silme ette „hinge pimedale ööle” mõeldes, siis näeksin oma kujutluses kaadrit hiljutisest afrofuturistlikust filmist „Must Panter” („Black Panther”, 2018). Peategelane T'Challa, pretendent müstilise Aafrika riigikese Wakanda kuningatsoonile, valmistub rituaalseks võitluseks ning peab loovutama selleks oma imevõimed. Selg hirmsügava järsaku poole, asub ta kahevõitlusesse, kasutades selleks vaid nii-öelda tavainimese jõudu. Just nüüd, kui kaalul on kogu ta elu ja maailm, on ta kaotanud oma tõelise väe. See ongi minu jaoks „hinge pime öö”.

Veider, kas pole? Kas see metafoor ei peaks seostuma masenduse, tusataju ja depressiooniga? Nii oleks sel teemal vist tõesti lihtsam rääkida. Aga kas lihtsam on tingimata õigem? Mis siis, kui tahaks sarnaste meeleolude üle küll arutleda, kuid mitte kiire ravi leidmiseks, vaid hoopis selle seisundi väärtustamiseks?

„Hinge pimedale ööle” metafoor pärineb **Püha Risti Johanneselt**, 16. sajandi katoliku müstikult, kelle sõnul kulgeb tee spirituaalsesse täiuslikkusesse läbi pimeduse ja kannatuse¹. On öeldud ka, et igasuguse transformatsiooni eeltingimus on „maailma lõpp”². Kannatusest võib otsida mõtet sama veendunult kui oodata ööpimeduse tagant valgust. Täendus on see, miks räägime hinge pimedast ööst, mitte lihtsalt masendusest.

KANNATUS KUI INITSIATSIOON

Psühholoog **Lionel Corbett** selgitab, et kuna tähendust aitab leida kujutlusvõime, siis just melanhoolia talutabki inimese introspektsiooni kaudu sügavate tõdedeni iseenda ja maailma kohta³. Ängistus ja masendus võivad osutada sõnumiteks alateadvusest, mis suunavad tähelepanu ebaharmoniaale inimhinges. Uskudes, et elu veeretab me teele just need kogemused, mida vajame, võime oma kannatusi usaldada. Vastupidisel juhul pole meie sümptomid tõepoolest midagi enam kui miski, millest lahti saada.

Corbetti sõnul võib kannatuse täielik aktsepteerimine – näiteks senistest veendumustest lahtilaskmine – tuua kaasa uue küpse maailmavaate. „Mustas Pantris” võib seda motiivi näha mitmel kujul. Nii loovutab T'Challa rituaalseks võitluseks teadlikult oma võimed, aga kordades piinavam on kannatusse taandumine siis, kui filmi „paha” Killmonger ta troonilt tõrjub ja tapab. Aga see pole lõpp. Filmis on see õieti alles algus. Ka „hinge pimedaks ööks” tituleeritud kannatusperioodi võib võtta kutsena initsiatsiooniprotsessi, mille siht on aidata meid „järgmisele tasemele”. Corbetti arvates on neile, kes tahavad seda liminaalset ehk „läveületamise” protsessi paremini mõista, heaks õppematerjaliks üleminekuriituste antropoloogilised kirjeldused. Ta soovib mõtestada vaimseid kannatusi üleminekuriituse liminaalse faasina, mille tulemusel teiseneb inimese identiteet.

Täendus on see, miks räägime hinge pimedast ööst, mitte lihtsalt masendusest.

Heili Sepp on lõpetanud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna juristina ning Tartu Ülikooli usuteaduskonna religiooniantropoloogina.

Nii saab toimuv müütilise raamistiku ja kannatused pole enam juhuslik ebaõnn.

Ülemineku- ehk siirderiituse defineeris etnograaf **Arnold van Gennep**, jagades selle kolmeks faasiks: eraldumine, liminaalne ehk lävefaas ning taasühinemine⁴. **Victor Turneri** sõnul⁵ ootavad üleminekuajal vana staatuse hävitamist tähistavad katsumused ja alandumine. Initsiatsioonirituaalide teemaks on sagedasti sümbolne surm ja uuestisünd. Mõnes hõimuriituaalis sarnastatakse liminaalset perioodi surma või üsas viibimisega. Rituaali ajal on „siirduja” tihti alasti ning ilma staatuse, omandi ja kõige muuta, mis võiks teda teistest eristada. Ta on tuumani paljaks kooritud nagu rituaalse võitluse ajal abituks sunnitud T'Challa. Enamasti eraldutakse lävefaasis tavakeskkonnast ja sulgutakse pühasse ruumi, tihti metsas või koopas. Ka surnuks peetud T'Challa taastub salapärasel eraldatuses (nagu Ivo tapetud Gabrielgi „Viimses reliikvias”).

PÜHA RUUM SISEKAEMUSEKS

„Hinge pime öö” on üksildusperiood, mil ees on hämar tee. Üleminekukaosesse võivad heita lahtus, haigus, lähedase surm. Vana minapilt on läinud, uut ei ole veel. Maaimgi näib teistsugune. Kannatused sunnivad seisma silmitsi seni eiratuga ja andma elu siiani suretatule – nii nagu T'Challa „surma” varjus saavad oma väge näidata varem taustal püsinud naised. Oluline on siit läbi navigeerida ja saadud kogemus minapilti integreerida. Depressiooni on näide liminaalset perioodist, mis peidab transformatsiooni seemet. Psühholoog **Paul Andrews** ja psühhiaater **Anderson Thomson** on leidnud⁶, et depressiooni sümptomid, sh võimetus nautida, obsessiivne mõtlemine oma valu allikale ja suurenenud analüüsivõime, moodustavad süsteemi. Selle evolutsioonilise mehhanismi eesmärk on kiskuda inimene lahti tavapärasest elurütmist, et ta keskenduks masenduse käivitunud probleemile. Psühhiaatri **David Roseni** hinnangul⁷ pole ka enesetapung midagi muud kui nn ego surma üleskutse ehk märguanne muuta tõsiselt senist hoiakut või saavutada uus enesetunnetus. Kahjuks tajutakse seda tihti ekslikult keha surmasoovina.

Isiksuse areng nõuab initsiatsiooniprotsesside läbi-

mist. Meil ei ole täiskasvanuks saamise initsiatsioonistandardit, aga Corbetti arvates leiab enamik ise mingi valusatel kogemustel tugineva initsiatsioonivormi. Nii võib psühholoogilise transformatsioonini viiva protsessi käivitada raske haigus, lahtus või õnnetuski. Meie kultuur ei soodusta tagasi- või enesesse tõmbumist ja igapäevaelus pannakse rõhku tulemustele, aga liminaalsel perioodil peab fookuses olema üleminek ise. Liminaalsuse aeg on püha aeg ja püha on ka rituaali koht. Elumuutuste ajal kipumegi vaistlikult otsima ruumi, kus uueneda, ja näpistama aktiivsust vähendades aega sisekaemuseks. Kui „mugavat” kohta või aega ei leidu välismaailmas, võib püha regenereerumise paik, kus ussike nukkub liblikaks, olla tajutatav seesmiselt.

VÕTMEKOHT ISIKLIKU NARRATIIVI LOOMISEL

Initsieeritu naaseb ühiskonda uues staatuses. See võib minna kiirelt, aga mõni pendeldab tükk aega liminaalsuse vahet. „Läveruumist” üksi pääseda võibki olla keeruline. Rituaali pole juhtimas preester ega šamaan, kuid sarnase rolli võib võtta psühhoterapeut või sõbergi. Kui initsiatsiooniks sobilik sotsiaalne protsess puudub, võib initsiatoorne kogemus saabuda ka unenäo kujul või filmilinalt nähtud arhetüüpse loona. Resoneerime sellega ja abiks seegi. Avastame müüdimotiive oma elus. Juba jutuvestmise algusaegadest on retk allmaailma, koletise kurku sattumine või muu sarnane pealtnäha fataalne läbielamine olnud osa mütoloogilisest „kangelasteekonnast”. See motiiv on ühtaegu üldinimlik ja samas isiklik. Vahel kujutatakse seda muinaslugudes ka Hansukese ja Gretekese piparkoogimajakese sarnase salakavala ja jääma ahvatleva paradiisina. „Mustas Pantris” vastandub katsu-

Meie kultuur ei soodusta tagasi- või enesesse tõmbumist, aga liminaalsel perioodil peab fookuses olema üleminek ise.

mustes küpsevale T'Challale isiklikku – ehkki mõistetavatest traumadest tingitud – põrgusse upuv Killmonger. Hoiduda kroonilisse üleminekuseisundisse kinnijäämisest pole lihtne, kuid ometi ei tohiks lasta lootusetusel end sisse imeda.

Ka pime tee suundub kuhugi. Kannatuste nägemine laiemas kontekstis aitab mõista, et oleme seotud millegi meist suuremaga. Täendus ühendab ja selle äratundmine viib mustrit, terviku nägemiseni. See annab narratiivi, nii nagu rännak allilma on vaid etapp kangelasteekonnal. Hinge pimedat ööd võibki kogeda võtmekohana isikliku narratiivi ja tähenduse loomise protsessis. Mõõdukas võõrandumiskogemus on normaalse arengu osa. Ja pisikese Wakanda ajutine siseeksiil Musta Mandri salasüdames viib lõpuks kogu maailma rikastava läbimurdeni.

 HEILI SEPP KIRJUTAB HINGE PIMEDAST ÖÖST EESTI KIRJANDUSNÄIDETELE TOETUDES PIKEMALT JUUNIKUU LOOMINGUS (NR 6).

¹ Stinissen, W. 2011. *Maarja Piiblis ja meie elus. (XIII) Pimeda öö neitsi Maarja.* – *Meie Kirik*, 04.03.

² Jacobi, J. 2005. *Sümbolid individuaalanalüüsis.* – *Inimene ja tema sümbolid*, lk 331–380.

³ Corbett, L. 2015. *The Soul in Anguish: Psychotherapeutic Approaches to Suffering.*

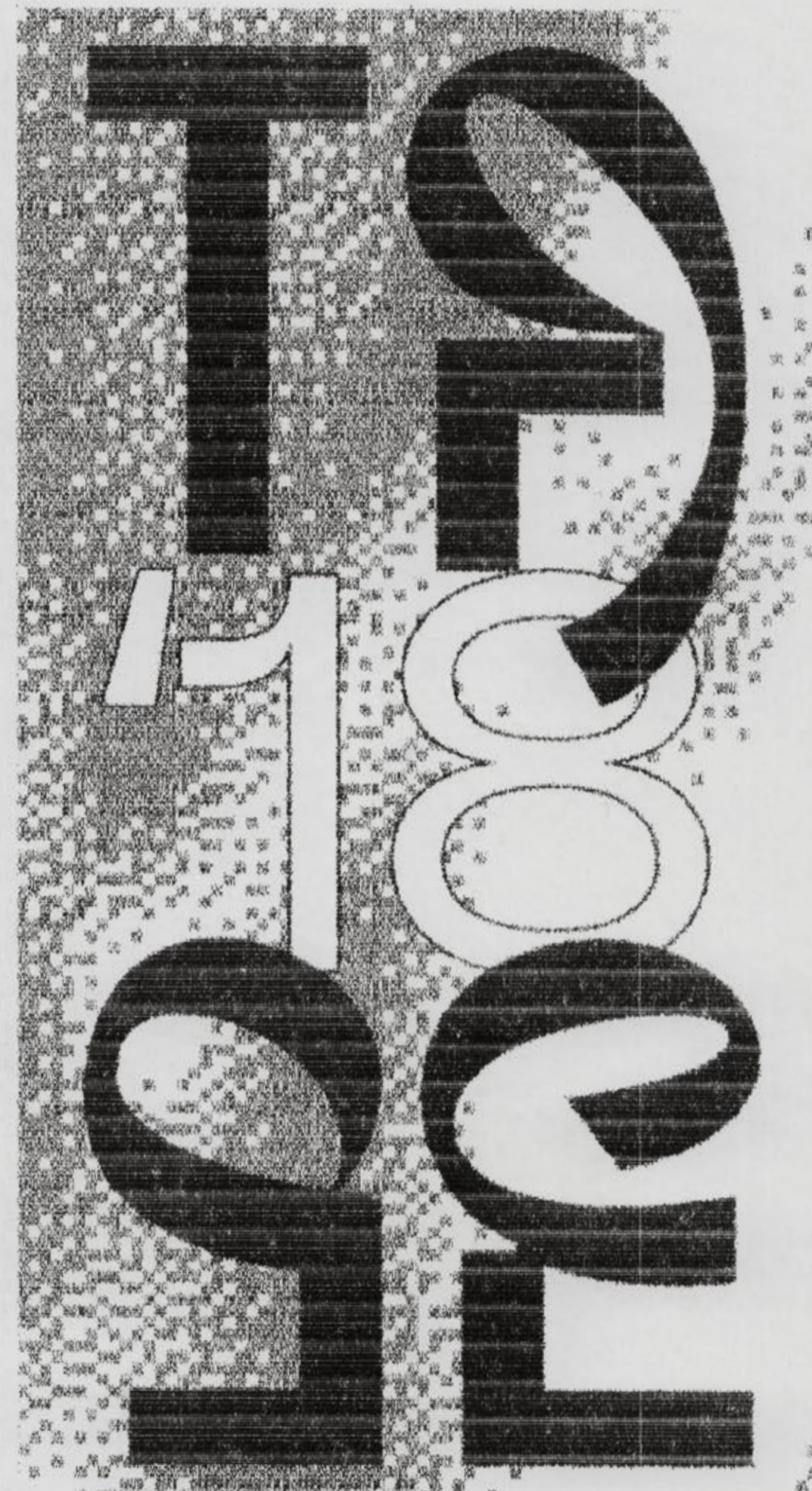
⁴ Van Gennep, A. 2004. *The Rites of Passage.*

⁵ Turner, V. 1995. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure.*

⁶ Andrews, P. W.; Thomson, J. A., Jr. 2009. *The bright side of being blue: depression as an adaptation for analyzing complex problems.* – *Psychology Review*, nr 116 (3), lk 620–654.

⁷ Rosen, D. H. 1993. *Transforming depression: Healing the soul through creativity.*

Eesti Kunstiakadeemia
lõputööde festival
TASE'18

30.05 - 13.06 Avamine 30.05
Lembitu 10 kell 17.00

www.artun.ee/tase

MIMPROJECT VAHETAB KESTA

Greetings and Noise! Nii algavad sotsiaalmeedias MIMstudios korraldatavate eksperimentaalmuusika ürituste teated. Kui aus olla, keeraks järgmise 6000 tähemärgi asemel hoopis volüümi põhja ning laseks igal Mürilehe lugejal kogeda lihast ja luust läbivingerdavaid helilaineid. Tuleb aga leppida kirjeldamisega.

Intervjuu **Taavet Janseni** ja **Henri Hütiga**, küsis **Urmas Lüüsi**

Aastal 2005 alguse saanud MIMproject ühendab koreograafe, animaatoreid, lavastajaid, disainereid, inseneri ning visuaal-, heli- ja valguskunstnikke. 2014. aastal leidis seltskond endale ühise pesa Tallinnas Kaarli puiesteele, mis nimetati MIMstudios. Sinna ehitati legendaarne kõlarisein ning hakati korraldama (eba)regulaarseid eksperimentaalmuusika ja helikunsti üritusi. Reeglina mittetulunduslikke, sest vabaannetustena kogutud raha läheb otse esinejale ja stuudio kulud aitab katta baarist kosutuseks ostetud joogipoolis. Pakutakse ka võimalusi residentuuriks ja platvormi audiovisuaalsetele ja etenduskunstile orienteeritud projektidele. Ring hakkab aga täis saama ja MIMstudios jääb see hooaeg paraku viimaseks. Uurisin kahe MIMprojecti liikme käest, kust tulnud, kus olnud ja kuhu edasi.

Mis värk selle MIMiga on? Avalikult on teie esindusmaskotiks sorgus juustega vanas luitunud hallis pintsakus leiutaja Manfred MIM. Mis seos tal MIMprojectiga on?

Taavet Jansen: MIMproject on eelkõige võrgustik inimesi, kes dekodeerivad mingil sarnasel moel arusaama maailmast. Erialad ja oskused ei mängi eriti suurt rolli. Võrgustiku liikmed suudavad ilma keskse juhtimissüsteemita kombineeruda, areneda ja mööda erinevaid maastikke levida. Nagu üks korralik viirus – nakatades peremeesorganismi ja neid, kes sellega kokku puutuvad. Manfred MIMi leiutised on andnud omamoodi kuju MIMprojecti tegemistele.

Henri Hütt: Minu eredaimad mälestused MIMprojecti (mitte)struktuurist ja (mitte)toimimisest algavad Manfred MIMi saagaga.

Kui ma asjast õigesti aru saan, siis Manfred MIM on teie väljamõeldud fiktiivne tegelane, minevikust pärit geniaalne leiutaja ja tulevikuvisionäär, kelle varjunime taga tegutsevad teatava anonüümsuse katte all MIMprojecti liikmed. Sedasi loob ta narratiivse pidepunkti, mis aitab kanda ühtsemalt edasi sigrimigrilise liikmeskonna projektide ideid.

H.H.: See on fenomenaalne, kuidas individuaalsetes projektides silmapaistvad isiksused suudavad koos tegutsedes nii egovabaks jääda. Olgu ettevõtmiseks näitus Tallinna Kunstihoones, Kunsti sünnipäevakontsert raadiomajas või ooper Rahvusooperis Estonia. Salapärase leiutaja märkimisväärsed leiutised ning stsenaariumid ei saaks parematesse kätte sattuda.

Nägin MIMstudios mõnda aega Eestis elanud ja siin Servataguse Muusika festivali organiseerinud austraalia eksperimentaalmuusika entusiast Elijah Varttot, kes nentis toona, et pole vahet, kas korraldada frীগimuusikale orienteeritud üritust 450 000 elanikuga Tallinnas või 4 725 000 elanikuga Melbourne'is. Küllastajate arv jääb samaks.

Arvestades, kui tihti siin midagi toimub, koguneb MIMstudios pea alati õhtu jooksul rahvast täis. Kuidas teile endale tundub, mis olukord Eesti müramuusika skeenes valitseb? Olles ise juba aastaid stampkunde, näen üritustel pidevalt uusi inimesi. Praegu tundub, et MIMstudios alles hakkab tõelist hoogu sisse saama.

H.H.: Eesti müramuusika skeene on uudishimulik ning meie stuudio kontserdiõhtud on aidanud pilti veelgi segasemaks muuta. Programmi koostades lähtume väljakutsuvatest kontrastidest ning nimetatud kontrastus või polaarsus on säilitanud ka stuudio tegevuse entusiasmi. Hubane atmosfäär ning lahke vastuvõtt kohtuvad kohati väljakkannatamatult füüsiliste helimaastikega. Keeristormi tsentris on kõige turvalisem. Ettearvamatus mürasteetikast lähtub ka stuudio tegevuse (senisel kujul) lõpetamise plaan.

Kui mõtlete tagasi nende aastate jooksul läbi käinud karvaste ja suleliste paraadile, siis keda ja miks soovitate MIMstudios väisanud kunstnikest ning muusikutest Mürilehe lugejal guugeldada ning millistel kohalikel tegijatel tuleks silma peal hoida?

H.H.: Esinejate perspektiivist tõi märkimisväärse muutuse müra dadalik kehastus **Arma Agharta**, kelle küllaskäigust alates pole rahvusvaheliste artistide esinemissoovid peatunud. Lisaks **Andrea Pensado** ja tema mürarikas nukk, **Yuri Landman** ning tema leiutatud instrumendid, **Anteze** meditatiivselt tujukas trumm, **id m theft able** oma uskumatu räpikavaga ning **Tatsuru Arai** Tōkyō mürakvaliteet. Need on vaid mõningad nimed väga mitmekesisest spektrist.

Kohalike artistide puhul mõjub väga inspireerivalt, kui tullakse otsima ja katsetama midagi väljatöötamata. Näiteks **Argo Valsi** katked siinulaineteemalises programmis, **Tencu** aktsioonid isehitatud süntesaatoritega. Samuti tekkelised koostööd: **EleOnora**, **Tont ja Jahu**, **LAKI** ja **Jakapi**, **Renzo** ja **Emer** jne.

Mida ma peaksin nüüd oma eluga sügis-talvis-kevadistel õhtutel peale hakkama, kui kaob ära võimalus viskuda MIMstudios kott-tooli ja lasta müramuusikal end maaslamajana peksta? Ega MIMprojecti stuudio sulgudes ju kerisele vee viskamist ei lõpeta? Alles saite Estonia teatri laval maha oma esimese ooperiga.

H.H.: MIMstudios aktiivne lahtiolek ja kontserdi periood kestis Estonia teatris lavale toodud ooperi „Eesti ajalugu. Ehmatusest sündinud rahvas“ ettevalmistuse sama kaudu. Seega saab MIMstudios võtta kui ooperi patareid või serverit, mis peab protsesside

käimashoidmiseks salapäraselt kuskil surisema. MIMproject/MIMstudios soovib uudishimulikult ümbritsevat mõtestada, sest seosetu tühjus ei jää kestma. Kaarli puiestee keldrist jõutakse esmalt rahvusvahelise etenduskunsti festivali Baltoscandal 2018 öövõõndit kureerima ning edasi fantaseerime erineva pikkuse

Interdistsiplinaarne seltskond, kes on vedanud MIMprojecti alates 2005. aastast. Foto: Tencu

sega lainesagedustel. Stuudio sulgemine võimaldab uusi väljakutseid, mida ka erinevates kombinatsioonides avastama suundutakse. Ja pealegi, aasta 2020 on digikultuuri aasta, milleks MIMproject peab varakult sooja tegema hakkama.

T.J.: Lisaks on MIMprojectil pooleli mitmed koosolekud ja arutelud, et sukelduda sügavamalt akadeemilistesse sfääridesse ning nakatada niimoodi järjest uusi ja uusi agente, kes ühiskonnas meie signaale levitaksid. MIMstudios oli sellisena vaid põgus hetk MIMprojecti teekonnal – MIMproject jätkab oma rullumist pidevalt kuju, koosseisu ja suunda muutes. MIMproject ei ole projekt, vaid maailmavaade.

Maikuu tuleb studios tihe. Kuigi kätt saab pulsil hoida Facebooki lehel „MIMstudios“, siis ehk kergitate eesootava Soodoma ja Gomorra saladusloori.

H.H.: 5. mail vallutavad stuudio mürakeksperimentalistid **Carl Lindh** ja **Mattias Kristersson** Malmöst. 12. mai õhtu spekter on väga lai – kohtab artiste Kanadast ja Skandinaaviast ning helimaastikke *ambient*'ist määratlematuseni. 18. ja 19. mail toimub MIMstudios/MIMprojecti võtmete üleandmise tseremoonia, mille raames kuulub helimuusikat ja muud peamiselt MIMprojecti liikmetelt. 25. mail saab stuudio kujuteldavate maastike kogemuse võrra rikkamaks, sest esinema tuleb **Bilwa** projektiga „Un/natural Fields“ ning **Mark Drifter** näitab olukordi, kuidas luua vaenlaseid ja mõjutada võõraid. 5. juunil lõpeb MIMstudios senine tegevus hüpnootiliste helimaastike ning kinematograafiliste tekstuuridega.

Urmas Lüüsi on nimetatud meedias ja erinevates väljannetes sepaks, muusikuks, kuraatoriks, visuaalkunstnikuks, lavastajaks, etenduskunstnikuks, koreograafiks, kirjutajaks, õppejõuks, purkisittujaks, heliloojaks ja eksperimentaalarheoloogiks. Ise on ta nende definitsioonide suhtes skeptiline. Paremat aimu saab kodulihelt urmasluus.com või lihtsalt kõrtsis juttu alustades.

MÜRILEHE NOORTE FILMIKRIITIKUTE KONKURSS

Käes on aeg panna proovile oma filmide analüüsimise ja kirjutamisoskus!

KEDA KONKURSILE OOTAME?

Ideaalne kandidaat on see, kes segab loomingu- ja tundeelamusel ning liidab oma arvustuse ka isikupära ja sõltumatut intuitsiooni. Neljaliikmeline žürii võtab otsustamisel mõistagi arvesse arvustaja oskuslikku taustauuringut, argumentatsiooni ning sõnaosavust. Konkursil osalemisel ei ole vanusepiirangut, küll aga on oodatud ainult need kirjutajad, kes ei ole seni filmiajakirjanikena töötanud.

MILLISED ON KONKURSIL OSALEMISE TINGIMUSED?

Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva puhul ootame seekord ainult eesti filmide ja sarjade arvustusi. Tootmisaasta ei ole tähtis. Eesti filme on võimalik näha kinoekraanilt ning eestikeelset filmipärandit tasub avastada VOD-keskkondade ja ERRi arhiivi kaudu. Kui filmi, millest sooviksid kirjutada, ei õnnestu leida, oskab sellega aidata Eesti Filmi Instituut (johannes@filmi.ee).

Teksti pikkus võib olla kuni 3500 tähemärki (koos tühikutega) ning tööd tuleb saata **Emilie Toomelale aadressil emilietoomela@gmail.com hiljemalt 18. maiks 2018.** Konkursile saadetud tööde seast valivad välja parimad žürii esimees Emilie Toomela, Sirbi filmitoimetaja Tristan Priimägi, režissöör Martti Helde ja EFI filmikirjaoskuse projektijuht Johannes Lõhmus.

MILLISED ON KONKURSI AUHINNAD?

Parima kirjatöö autorit ootab 400 euro suurune stipendium EFIlit ning prii pääs aasta lõpuni kõikidele Sõpruse, Artise ja Elekriteatri filmiseanssidele. Kolm parimat filmi- ja sarjaarvustust avaldame Mürilehe juuninumbris. Teise ja kolmanda koha võitjatele kingime kinopileteid ja mõne erilise eesti filmi plakati.

UNES & ILMSI – INIMELU PINGESTAV VAHELDUVVOOL

Täht- ja noohaaval voolab uni meie seest välja ja saab ilmsiks, ilmsi aga killustub me sisse uueks uneks. Inimese töö on hoida need kaks kaalukaussi loovust ja eluimestust soosivas tasakaalus.

Tõnis Tootsen

Kuidas kutsuda olukorda, milles parasjagu viibime, erinevalt unest? Ärkvelolekuks? No ei, ka unes oleme ärkvel – kes rohkem, kes vähem – ja ajame omi asju. Kas siis tõeluseks? Reaalsus ja fantaasia – kah tihti esi- nevat vastandus, nagu polekski fantaasia reaalsuse osa. Keha reageerib ühtviisi füüsiliselt nii unes kui ka ilmsi kogetule ning mõlemad võib taandada aju elektriliseks aktiivsuseks. Ka ühe meeleseisundi kestus pole veel tõesuse pant. Vahest veedame tulevikus enamiku ajast just sisemaastikel? Ja kas reaalsus on fantaasiast suurem ja püsivam, kui ta katkeb sama ootamatult kui uni? Piisab hernerast, et meid reaalsusest võõrutada – kui ta suppi süües kurku läheb. Pealegi pole eiline reaalne päev käegakatsutavam kui eiline fantastiline uni, ühed mälestused mõlemad. Ja, oh õudust, midagi meenutades tegelikult kalkeerime, kirjutame

saadav alles siis, kui sünergiasse satub terve võrgustik asju: tähestik, trükipress, mikroprotsessorid, valguskaablid... Nimistu oleks lõputu, seesama šrift siin oli kunagi kellegi fantaasia, rääkimata sõnast „fantaasia”. Mis tähendab, et inimeste reaalsus ongi killukaupa fantaasiast välja õngitsetud! Nii et vaevu oleme kuulutanud sinse ruumi erinevalt unest objektiivsuseks, kui selgub, et tajume teda alati subjektiivselt ja, vähe sellest, ta on täis uneaidast varustatud vaimuvilju! Muusikast maanteedeni – meid ümbritsevad eksternaliseeritud ideed. Eriti ilmne on see linnakorteris, kus silm ei saa isegi aknast välja vaadates peatuda millelgi, mis ei oleks läbi inimeaduse filtreerudes kujutlusvõime sõelale jäänud. Ehk mõni toataim, aga temagi nutipotis, mis iseennast kastab, väetisepulk mullas. Asi on käegakatsutav mõte või lausa mõttestik. Ja

mõte on une tuulekoda – maagiline ruum, kus kõik on võimalik. Kui tihti imestame, et selline sfäär on meile ligipääsetav? Oleme nii harjunud kesk kujutlusvõimet elama, et ei pane seda tähele. Ei ole kujutlusvõimevälist maailma – seal me mustuhat tõekes idaneb ja mädaneb. Kujutlusvõime on ainus koht, kus kultuur üldse areneda ja aktuaalseeruda saab.

Piirid hägustuvad veelgi, sest ühtlasi käib, kui lubate (ju lubate, kui käib), objektiivsuse subjektiivseerimine: internetis surfamine on üha vähem reis ümber maailma ja üha enam reis ümber sinu enda naba; nutitelefoni projitseerib maailmale võluvõrke, mis on kõik sinu näo ja teoga; identsed otsingud annavad eri arvutites erinevaid tulemusi jne. Ühiskasutatavat ruumi isikustatakse üha enam. Teisalt otsivad neuroteadlased viise ajudevahelise individuaalsuse sildamiseks, et luua üldkasutatavaid proteese, võimaldada telepaatilist suhtlust või, miks mitte, lõpuks ka ühised nägemist ning neis tehtu-nähtu talletamist, ühiskasutusse satumist. Ja mis on sel juhul saanud subjektiivsusest ja objektiivsusest, sisemisest ja välimisest, kui võid unes nähtud maja hommikul valmis printida või kuulud muusika sõpradele saata? Praegu teeme tegusid kohmaka käsutahvlikeseaga, aga õnneks või kahjuks kaob see me käest varem või hiljem. Me ei jää monitori ette küürutama, klapid

peas ja hiir peos. Aga mis vahet on unel ja olukorral, kus kujutlusvõime ja maailm on nii läbikasvanud, et teadvus vormib mateeriat igal sammul?

ERI MEELESEISUNDID, ÜKS VOOLUVÕRK

Nii mõeldes hakkab koitma, et aju pole pelgalt arvutusmasin, milles rehkendatakse kokku tõeluse hale vari, vaid hoopis värav või kõlapunkt, milles unes ja ilmsi, subjektiivne ja objektiivne, sisemine ja välimine harmoneeruvad kummalisemalt, kui arvata oskame. Inimese töö on olla hea väravaaht ning need kaalukaussid loovust ja eluimestust soosivasse tasakaalu timmida. Unes ja ilmsi on nagu kaks kõverpeeglit, millest kumbki painutab teist endanäoliseks, olles seejuures ühe ja sama ärkveloleku/tõeluse/reaalsuse vastasküljed. Täht- ja noohaaval voolab uni meie seest välja ja saab uueks ilmsiks, ilmsi aga killustub me sisse uueks uneks, inspireerima, enda valda kutsuma. On virvendav võlumaa ja veniv võimaluste maa – ühes VooluVõrgus. Vahe vaid selles, et neis meeleseisundites on info erinevalt struktureeritud, nii nagu jääs on üks veemolekul ülejäänutega seotud palju lineaarsemalt kui soojas supis. Tundub, et sellistes faasimuutustes loksus kogu inimajalugu, nagu keelgi reedab, erinevate stagna- ja sulaagade vahet. Kui nii, siis liigume suure sula suunas. Üks pronksiaegne muinaslugu räägib sepast, kes saab võluvõime liita kokku kõige

erinevamaid asju. Kõlab kaunis tuttavalt maailmas, milles punutakse nii peent võrku, et külmkapp puhub mobiiliga juttu, rääkimata sellest, et mõlemad võidakse värvata armeesse, mis ründab üht e-riiki. Võluprillid ja -peeglid, kratid ja küüntest kübarad – imeasjad, mis säilisid talvel jutuseemnetena, on hakanud suurvees idusid ajama...

Maailma luuakse lugudega ja juhitakse juttudega, armastab **Mikk Sarv** öelda. Und ja ilmsit konstrueerivaks ja siduvaks sillaks on keel. Vähe sellest, et uned on tihti tohutult mitmetähenduslikud ja kalambuursed, saame neist midagi olulist välja õngitseda ainult keele abiga. Näiteks mõne leiutise. Kusjuures, mida keerulisem leiutus, seda keelelisem – eri osiste tööd ja suhestatust tuleb ju kirjeldada. Keeleta oleks see võimatu. Nii on iga leiutus esmalt keeleline realiteet. Ta lihastumise eelduseks on kavandi olemasolu, lihased saavad alles kondikavale kinnituda. Ja kui see leiutus on viimaks „ilmale toodud”, kehastab ta iseenda ehitamiseks tarvilikku tarkust – masin on mehhaniseeritud mõte. Just see töö teeb spionaazis võimalikuks pöördprojekteerimise. Mingit imeasja dešifreeritakse nagu arusaamatut hieroglüüfi, kuni lõpuks leitakse lihaste alt ehituse aluseks olnud kavand ehk hieroglüüfi definitsioon. Tänu erinevatele keeltele saame väliseid protsesse internaliseerida ja sisemisi eksternaliseerida. Unes ja ilmsi vahel avanenud kahe-suunalist keelekanalit on kogu inimajaloo vältel üha laiendatud ning sisemised ja välimised realiteedid on meeldivalt sassis.

TULIKUUM TÄHESTIKUSUPP JA APLAD \$ÜMBOLIŠÖLTLASED

Tundub, et meie intelligentsuse ja tegutsemisruumi laeks ongi keeled, mida mõistame kasutada ja kombineerida, ning neis keeltes peituvad eksi- ja eelarvamused. Lähimurrete eelduseks on vähemalt uute metafooride või lausa uute keelte kasutuselevõtt. Kuitahes murranguline polnud omal ajal tähestiku leiutamine, ei jää suhtlus igavesti verbaliseeriva keele keskseks, milles sõnade ja asjade vahel haigutab abstraktsioonilõhe. Juba lähenebki keel teole – programmeerimiskeelete, häälkäskluste, ajalainelugejate jms kaudu – ning pole võimatu, et viimaks suhtleme põhimõttel „mõeldud-tehtud”: saame sõnumiks; olemegi see, mida mõtleme; kehastume oma teadvuse sisuks. Kusjuures, unes täpselt seda teemegi, juba praegu!

Me ei saa kaduda virtuaalsusse, mil pole reaalsusega mingit pistmist, kuna see on füüsiliselt võimatu, substraat jääb samaks. Lihtsalt ta on struktureeritud üha enam moel, milles piiridest saavad punktiirid. Just seetõttu saamegi teha virtuaalruumis aina rohkem asju, mis valdavad sündmusi reaalses: viirastume oma näo ja häälega teispoole maakera või paneme sealt nutikodu aias robotniiduki tööle. Küll saame kaduda vaimselt. \$ümbolišörtlased vihuvad tantsu ümber numbrite, mis ei sünni süüa ega mulda pista; raiesmikust saab kuvaril „metsamaa”, ja enne nihutatakse mägi eest ning kuivendatakse soo, kui et raudtee või naftaliini teeb aja- ja rahakuluka jõnksu. Millega kasutatakse säästetud aega ja raha? Eks ikka selleks, et veel kiiremini kiirustada! Kuhu?

Teist substraati pole kuskilt võtta ja sellest peab piisama kõigile. Ta oli elus ja intelligentne ammu enne inimesi – planeedi noorimat liiki, kes peab enda elu eriliselt pühaks ja arvab, et on oma tarkuse ise välja mõelnud. Niisiis, väravavahid, meil tuleb õppida und nägema. Kirgast und, milles teame, et näeme und. Muidu näeb uni meid.

„Unistama”, „unelema” – keeles vilksatav intuitsioon reedab, et uni on meiega alati kaasas, ka ilmsi.

Inimeste reaalsus ongi killukaupa fantaasiast välja õngitsetud!

Mõte on une tuulekoda – maagiline ruum, kus kõik on võimalik.

Hieronymus Bosch „Rijstja Johannes körbes”, 1489. Allikas: Wikimedia Commons

oma mälestusi üha üle ja ümber, fantaseerime toonase tõeluse fiktsiooniks...

Ja kas peabki tingimata magama, et näha und? Ka intensiivse mõttetöö puhul katsume end välistest impulssidest isoleerida, suleme silmad, vahel kõrvadki ning mängime tükkidega, mis on meie sees. Tõsi, unes elavad need tükid oma elu, aga me kõik oleme tundnud, kuidas sama alateadlik autonoomsus haarab mõtteidki. Seda nimetatakse inspiratsiooniks – olukord, kus mõtted mõtlevad ennast ise. Kui silmas pidada, et magama minnes võivad mõttemaastikest saada sujuvalt unemaastikud, on selge, et tegemist on ühe ja sama pidevusega – kujutlusvõimega. Ja kujutlusvõime pole meid ju siin, justkui objektiivselt ja ühiskasutatavas ruumis maha jätnud. Võime praegugi fantaseerida. Meie silmad klaasistuvad ja nende asemel hakkab nägema hoopis vaimusilm – seesama, millega näeme und. Sellise seisundi kohta öeldaksegi „unistama”, „unelema”. See keeles vilksatav intuitsioon reedab, et nõnda on uni meiega alati kaasas, ka ilmsi. Nagu salaseeme, millest saab vajadusel kena oavarre.

ELU KESET KUJUTLUSVÕIMET

Kuhu see piir siis tõmmata ja kummal pool joont praegu oleme? Kas ruum, milles viibime, võiks olla objektiivne „välismaa” erinevalt unest, mis oleks subjektiivne „sisemaa”? Siin, välismaal on minu sisemaa teile kätte-

Tõnis Tootsen on vabakutseline kirjanik ja toimetaja.

PAAR ÕPETUSSÕNA NÕIDUSE UURIMISE TARBEKS

Teadvusel on veel võimalikke olekuid peale domineeriva „tavaseisundi”. Nõiduse akadeemilise uurimise edasiviimiseks tuleks sellega arvestada.

Mikk Pärnits

Nõiduse akadeemiline adresseerimine viib iroonilise paradoksini: sellest kõnelejad ning selle funktsioonide üle mõtlevad inimesed¹ ei pääse kunagi läbi selle pealispinna, samamoodi nagu nende käsitletud „vulgaarse nõiduse” ehk ebasu praktiseerijad ei suuda mõista psühholoogia peenemaid nüansse. Siinkohal soovin laiendada **Amar Annuse** mõttekäike, et diskussiooni maagia ning ebaratsionaalsete praktikate teemal edasi viia. Üritasin teha seda juba varasemas loos², mis kõneles peamiselt meie keele piirangutest

dunud pelgalt viie meelega tajutava maailma manipuleerimisele vastavalt meie kehade vajadustele. Nii on meil raske panna end teiste nahka ning nihutada oma teadvust uude vaatenurka. Sedasi on nõiduse käsitlemine meie akadeemias jäänud jälgimise ning vaatlemise tasemele, mis ei suuda aga kunagi tervikut hoomata. Nõiakunst on inimajaloo vanim kunst, millest tasuks tegelikult rääkida suure algustähega. Inimese tekke algajast saadik oleme üritanud nähtavat ning nähtamatut maailma manipuleerida ja sellega su-

praktiseerivaid ühiskondi patroniseeritakse ja hurjutatakse, on ratsionaalse mõtlemise frustratsioonist tingitud allaandmine. Nõidus on miski, mida meie läänlikult treenitud aru läbi hammustada ega alla neelata ei suuda. Kuigi nõidus peaks teaduse edusammude tõttu loogiliselt võttes kadunud olema, tekitab selle laiaulatuslik levik tänapäevalgi ennast intelligentseks pidavas inimeses vastumeelsust ja pahakspanu. Nii jääb nõidus ratsionaalsele mõtlemisele kättesaamatuks tondiks. Miks?

Nii eirab akadeemiline lähenemine inimkogemuse täiust, milles on ühe asemel potentsiaalselt tosinaid kihte.

Nõiakunstis kasutatavad kujud Mehhikos.
Foto: Rod Waddington / Wikimedia Commons
(CC BY-SA 2.0)

ja moodsa ühiskonna suutmatusest võtta omaks teadvuse teistsuguseid olekuid peale domineeriva „tavaseisundi”. Selle essee üks eesmärk on demonstreerida meie ratsionaalse ning akadeemilise mõttetasandi pimekohti ja puudujääke, mis ei luba meil mõista teisi kultuure, kuid ka inimesi me endi ühiskonnas.

Nagu eespool öeldud, on maagia ning okultismi käsitlemisel suurimaks takistuseks meie lihtsakoelised verbaalsed vahendid, aga ka loogikal põhinev mõtteviis. Lääne kultuuriruumi keel ja mentaliteet on praktilised ning seetõttu suurepäraseks näiteks keeruliste hoonete ning mööbli konstrueerimisel. Ka meie teadvuse tavaseisund on kohanenud materiaalsete probleemidega toimetulekuks, mistõttu olemegi kesken-

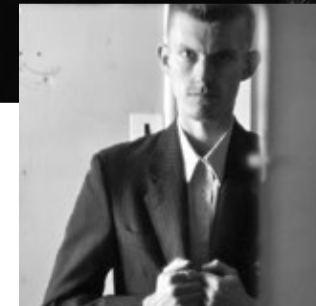
hestuda. Neid katseid ja lähenemisi on destilleeritud näiteks alkeemiasse, mille kõrvalprodukt on nüüdisaegne keemia, kuid mis tegeles põhiliselt siiski teadvuse ja inimpotentsiaali laiendamise ja kasvatamisega. Säärased uurimisteemad on andnud meile omakorda kõik teadusharud ja kunsti, mille kaudu *homo sapiens* end väljendada, parandada ja arendada üritab.

PRIMITIIVSUSE TONT

Nõiduse analüüsimisel on üks klassikalism viga selle nähtuse vaatamine aberratsioonini või primitiivse kõrvalekaldena. Säärane suhtumine, millega nõidust

See, et usk nõidusesse on nii levinud ja visa kaduma, peaks olema ehk esimene vihje, et tegemist ei ole pelgalt primitiivse kõrvalekaldega, vaid nõidus kui fenomen võib olla just inimese olemuse ja teadvuse mõistmise võti. Kuniks akadeemiline analüüs ei suuda astuda välja tavateadvuse ainsaks „normaalseks” teadvuse seisundiks määramise piirangust, jääb säärane käsitlusviis piinlikult poolikuks. Muidugi mängib siin rolli ka meie praegune mõistmine aju ja teadvuse vahekorras, sest teaduse seisukohalt on tavateadvus genereeritud ajukeemia kaudu ning kõik muud teadvuse seisundid on ebanormaalsed moonutused, keemilise balansi häiritus.

Kuid teadvusel on mitmeid tasandeid ja normaalsus

Mikk Pärnits on hetkeline universumi manifestatsiooni isiksus ehk *persona*, kes on kirjutanud selles vormis seitse raamatut ning kelle kaheksas käsitleb teadvuse, maagia ning evolutsiooni saladusi.

on igatahes suhteline. Monoliitne materialistlik maailmavaade ei luba meil astuda välja enda vaatevinklist, meie ratsionaalsest mõtlemisest. Ja neid, kes seda teevad, nähakse primitiivsete, vaimselt häiritute või muidu normist kõrvalekalduvatena. Nii eirab akadeemiline lähenemine inimkogemuse täiust, milles on ühe asemel potentsiaalselt tosinaid kihte.

ÜHITAMATUD ÜHTE PATTA

Teine suur viga nõiduse akadeemilisel käsitlemisel on vahetegemise puudumine – nii paneb Annus ebausust (nn vulgaarse nõiduse) kokku kõrgema nõiduse ning maagiaga, mille sügavatesse kihtidesse tavainimene tihti süveneda kas ei oska või ei suudagi. Kui lameda maa teooria edendaja nimetab end teadlaseks, mõistame ilmselt kõik, et päris teadlane ta siiski olla ei saa – tegu on harimatu asjaarmastajaga. Nõidusest aga ei saagi me lõpuks sotti seda ratsionaalselt vaadeldes, sest nii näeme ainult selle pealispinda ja tunneme hämmastust, miks teised seda tõe pähe haaravad. Eksiteel on nii kogu nõiduse kui primitiivsuse kehastuse kõrvaleheitjad kui ka mõne maagilise jõu omandamise lootuses Aafrikas albiinosid tükeldavad külamehed.

Maagilist mõtlemist ja selle rumalust on kerge märgata Aafrikas, kuid ometigi ei osuta Annus sellele meie ühiskonnas. Olen kuulnud Ameerika ülikoolide antropoloogiaõppejõude katsest, kus õpilastele antakse ülesanne pidada kuu aega päevikut, kuhu tuleb märkida vaatlused ümbritsevate inimeste käitumise kohta. Nii pidid tulevased antropoloogid uurima enda ühiskonda kui kaugeid ja tundmatuid suguharu ilma eelarvamusega. Tulemused olid üllatavad – ka meie ühiskond on täidetud maagiliste rituaalide ja käitumistega, millel pole tegelikult ratsionaalset alust. Nii võime kritiseerida mõnd teist kultuuri ja seal avalduvat nõiduse fenomeni, kuid mitte märgata sarnasel printsibiil toimivaid rituaale enda ühiskonnas. Säärane vaatlusviga tuleb tavaliselt suutmatuses näha inimkonda ühtse fenomenina. Kui lahterdada meile võõrad grupid primitiivseks selle tõttu, et need ei ole välise tunnete ja kommete poolest meie moodi, on analüüsi-viga kerge tulema.

HINGELINE KOMPONENT

Samuti jääb igasugune katse jõuda nõiduse sügavamate tähenduslike kihtidesse akadeemilise suhtumise taha, mis eirab inimese hinge olemasolu, st „hing”

või „teadvus” hinnatakse ajukeemia tulemiks. Nii ei saa uurida seda, mida pole enda jaoks olemas. Jälgimine jääb lõpuks ebapiisavaks, sest säärane fenomen nõuab teatud määral osalemist ja seetõttu oma olemasoleva dogma kohandamist. Teadusliku meetodi eelduse kohaselt muudab aga osalemine vaatleja ebaobjektiveks ning moonutab jälgitavat fenomeni. Nõiduse uurimine algab aga just iseenda tundmaõppimisest. Selleks pole vajalik vaid psühholoogiline teadmispagas, vaid iseenda peidetud sügavuste, sise-maailma ja vaimse painduvuse avastamine. Maailm on meile võõras ainult seetõttu, et me ise oleme endale võõrad. Nii vaatab akadeemiliselt treenitud inimene võõrust ning tunneb muret, et seda ei anna rahuldavalt tuvastada, kategoriseerida ja lahti seletada – nähtuse sügavam olemus paneb nii ratsionaalse vaatleja kui ka emotsionaalse osaleja eest jooksu. Tegu on inimese peegeldatud hirmuga iseenda tundmatute dimensioonide ees. Ratsionaalne mõtlemine jääb nõidusele alati alla, sest inimene pole olemuselt ratsionaalne olend. Kuna inimene on endale siiski võõras ning hoiab kitsasse vaimsesse mugavustsooni, on seda tsooni laiendav lähenemine (teadus või alkeemia) paljudele mittevajalik ja isegi ebameeldiv – sealt avalduvad kogemused ja tundmused muudavad meie arusaama meie kohast universumis.

Nii näeb ilmalik ainult ebausku ja primitiivsust ning usklik jumalikku seksumist ja patustamist, sest tuntud okultistlikus maksimismis on kirjas, et „nagu ülal, nii ka all”. Maailm on selle tajuja peegeldus. Nõidus oma tõelisel astmel on peidetud nii ratsionaalse mõtlemise piiratuse kui ka harimatute inimeste eest. Selle teadvust laiendavad praktikad oleksid ettevalmistamata indiviidide käes kahjulikud. Selle tõttu ongi nõiduse okultne teadmispagas peidetud ning see ei paljastu kõigile.

PEIDETUD SALADUSED

Ennast ratsionaalseks pidav inimene ei ole kunagi tegelikult ratsionaalne. Sedalaadi teadvusega subjekt ennast ei tunne ja seetõttu ei tunne ta teisi. Sellistele aga nõiduse olemust kätte anda ei tohi, sest ta teeks sellega liiga nii endale kui ka teistele. Kuid pime usk ratsionaalsusesse või needustesse jääb oma vulgaarsel ta-

semel alles. Nii tekibki irooniline olukord, kus nõidust analüüsida üritav akadeemik on üsna sarnane tema kritiseeritava „kergeuskliku” mustanahalisele. Esimese veendumusi toetab tema usk ratsionaalse mõtteviisi tõesusesse ning teise usku toetab rahvatarkus. Mõlemad on ebausud, mis tekivad kergelt enda mitte-tundmisest ning teadvuse kitsa spektri sees elamisest.

Maailm on meile võõras ainult seetõttu, et me ise oleme endale võõrad.

Okultismi ning alkeemia kogu potentsiaal on asjatundmatu jaoks varjatud, sest need nõuavad pinna alla pääsemiseks süüvimist ja mingilgi määral osalemist. Nendest ammutatav jõud on peidetud allegooriatesse ning sümbolitesse ühe kindla eesmärgiga: pakkida võimalikult suur hulk „informatsiooni” võimalikult väikesse paketti. Paljud algselt intuiitiivselt tajutud teadmised on põimitud nüüdseks astronoomia, füüsika ning psühholoogia baasteadmistesse. Siiski on teadusel veel ees pikk maa, avastamaks seda, mida nõiduse abiga iidsest ajast teati, väärtustati ja salaja edasi anti. Need

Nõiduse loomuses on end väljastpoolt vaatleja eest peita, varjata ja nähtamatuks muuta, sest me kogeme enda teadvust läbi paksu loori.

teadmised ja nende õppimine muudavad inimest ja on määratud juhtima tema saatust kuni meie liigi päevade lõpuni, sest need on olnud eneseteadvuse esimeste ilmingute kaudu olemas meie liigi tekkimisest saadik. Nõiduse loomuses on end väljastpoolt vaatleja eest peita, varjata ja nähtamatuks muuta, sest me kogeme enda teadvust läbi paksu loori. Maagia, nõiduse ja alkeemia õppimine vajab aga selget pilku ning tõelise ratsionaalsuse teket.

Mõned teadmised on nii ohtlikud, et nende omandamine ei muuda mitte maailma, vaid sind. Tundmatuseeni.

¹ Annus, A. 2018. Usk nõidusesse ja sotsiaalne aju. – Sirp, 09.03.

² Pärnits, M. 2017. Keele nõiduslik mõju. – Sirp, 24.03.

EKAs on võimalik õppida ligi 30 erialal

Uuest õppeaastast lisanduvad:
 digitoote disain
 tööstusdisain
 museoloogia
 kuraatoriõpe
 kaasaegne kunst

Vastuvõtt algab 11. juunist!

EKA
Õppimiskeskus
 artun.ee/erialad

AGA KUI SEAL TEGELIKULT MIDAGI EI OLE?!

Vaatas **Mirjam Parve** ■ Teel „Öö lõpu” etendusele üritasin sõbrale jutustada, millest see **Mauriaci** raamat siis oli. Süžeeaga lõpule jõudes mõtlesin järele ja tunnistasin: „Aga kõik see polnud üldse peamine.” Nojah. Kui ühe raamatu „peamist” oleks lihtne sõnastada, oleks vaevalt mõtet seda dramatiseerida ja lavastada. **Sarnet** võrdleb Mauriaci teost Mona Lisa naeratusena, mida on võimatu lahti muukida.² Seda paeluvam on muukimiskatset pealt vaadata, kui luku kallale ei minda toore jõuga, vaid pigem pieteeditundeliselt.

Thérèse ei tegele labase tundepaisutamise-ga. Ta on selleks liiga intelligentne, ja Maria Peterson ka.

Sõprade-tuttavatega rääkides selgus, et kõige rohkem ebalust tekitas näitlejate mängulaad. Selle aktsepteerimine tundub mulle samasuguse trikina nagu umbusu peatamine (*suspension of disbelief*) ilukirjandust lugedes – teame küll, et ega päriselu selline ei ole, aga vaatame, kuhu nad nende võtetega välja jõuavad. Juba tekst, mis on sageli sõna-sõnalt romaani üle kantud, ei mõju suulise kõnena alati loomulikult. Kummalised poosid ja

mise kihtidega väljendama. Me tahame ja ei taha ka, et meie valu nähtaks. Näitlejate pooside puhutine kunstlikkus võib vaatajat mingis mõttes samamoodi mõjutada, nagu kibeduseni läbinägelikkus Thérèse'i võib häirida ümbritsevate inimeste „näitlemine”. Ja ikkagi võivad nad kõik hetkeks päris lapselikult nutta, igatseta puudutust ja pikka siestat päikese käes, ja me võime neile päris lapselikult kaasa tunda.

RÕHUTATUD VALGUSE JA VARJU KONTRAST

Muidugi räägin ma ebaproportsionaalselt palju Thérèse'ist. Või ehk ikka pigem proportsionaalselt palju. Tema on fookus, mille kõrval teised on vähem välja valgustatud. „Sa oled alati elanud iseenda pimestavas kiirguses,” ütleb Thérèse'ile **Tõnu Õnnepalu**.⁴ „Öö lõpu” Thérèse on vist juba nii kaua üksilduses, elust väljaspool elanud, et temast ongi saanud üksik erakordne kuju valgusvihus keset pimedust. Thérèse on ka puhtalt oma elukogemuse poolest pisut teisel tasandil – nooremad inimesed (nii näitlejate kui ka tegelastena) ei saagi olla päris sama kihilised.

Mauriaci romaani horisontaalne süžee markeeritakse enam-vähem ära, aga nagu mängustiil, rõhutavad ka lavakujundus ja valgustus vertikaali ja fundamentaalseid vastandusi. Valgustus tuletab meelde 17. sajandi maalistiili nimega tenebrism, mille põhiline võte on eriti draamaatilise valguse ja varju kontrast, sageli ühestainsast allikast valgustatud figuuriga keset suurt tühja pimedust. Otse üles või alla suunatud prožektorid tekitavad näitlejate nägudel ja kehadel mõnikord caravaggiolikult groteskseid efekte, mida ajuti murtud või väänlevad poosid veel rõhutavad. Lavastuses käib tenebristlik visuaal koos mõistesüsteemiga, mida võiks ehk samuti tenebristlikuks nimetada.

Ühelt poolt keskenudutakse heitlikult vilkuvale valgusele inimese hämaras hingekoos, eelkõige muidugi Thérèse'i omas. Kontrastsed valgused ja varjud sobivad tema meeoleolu, enese- ja maailmatunnetuse kannapõõretega. Ikka on ta ühel hetkel meeleheitel, abitu ja igatsev, järgmisel särav, lootusrikas või suisa võidukas; kord isekas, õel ja irooniline, siis jälle ennastohverdav ja ülev. Need kõikumised on kooskõlas tema elurütmiga, nagu ta on ise lõpuks õppinud nägema: „Tal nagu polekski siin maailmas midagi muud teha: rebida end sügavikust üles ja jälle alla libiseda, ikka uuesti, lõpmatuseni.”⁵

Teisalt vilguvad pimeduse ja valguse vaheldudes üks teisest läbi ka mitmed suured vastandid: tõde ja vale, läbinägelikkus ja enesepettus, elu ja surm, mürgitamine ja tervendamine, süü ja halastus, vabaduse üksindus ja ühiselu kammitsad, põlgus ja armastus. Georges meenutab romaani Thérèse'i sõnu: „Kõige vastandlikumadki otsused ühe ja sama inimese kohta on õiged, kõik oleneb vaid sellest, kuidas asja valgustada, ja üks valgustamisviis pole tõepärasem kui teine.”⁶ Ka loetletud vastandipaaride seosed pole lavastuses alati ühesed ega ootuspärased.

Ühes ja samas kiirgavas klaasis on kord mürk, kord šampanja, mis leevendab Thérèse'i paineid ja haiged „kohe jalule paneb” – tervendav jook. Thérèse'i ümbritsevad kuldsest valgusest trellid võivad kujutada ühiskondliku hukkamõistu puuri, aga ka üksinduse ja

künismi kalduvate tõeotsingute vangistavat pimestust. Kui Thérèse, kes nõuab teistelt selget pilku, katab Georges'i silmad ja ütleb, et mürgitab ta, kas ta tahab siis Georges'i tõe tapva valguse eest kaitsta või demonstreerib mürgitamise pimestavat toimet? Mida ta sõnad Georges'iga tegelikult teevad? Kas see mürgine tõde on ainus ja lõplik, kas tõde otsida on võimalik ainult elule selga pöörates? Elavate ringi kuulumiseks peab olema illusioone, Thérèse on liiga läbinägelik. Aga tihti tunnustatakse millegipärast läbinägelikuks just pessimistlik pilk. Kui Thérèse tõele näkku vaatab, kui ta käsi peegli otse pea kohale tõstab, kas ta ei varja siis sellega ka oma näolt valgust?

ÖÖ KUI HEITLUS ISEENDAGA

Vaidluses Mondoux'ga käib Thérèse välja ateistlikke-agnostilisi argumente. Tema jaoks ei paista olevat käepärast päästjat, kes tõe ja elu (ja tee) ühendaks, kellega öö oleks sama valge kui päev ning kes annaks painava süü andeks. Aga arvates end mürki joonud olevat, hüüab ta: „Siin on nüüd Sinu loodud hing, väsinud sellest lõputust võitlusest iseenda vastu, nii nagu Sa oled seda tahtnud.” Samuti püüab ta hävitada teiste illusioone armastusest – aga mida ta ise nii ahnelt kuulda ja tunda igatseb? Maskeerimata ahastuse ja igatsuse hetked võivad küll sedamaid üle minna, aga vilguvad ikkagi läbi. Lõpuni ei saa selgeks, millistel hetkedel Thérèse ausam on, kas kahtlustades, et „seal tegelikult midagi ei ole”, või lootes, et siiski on. Aga kuidagi ta vist ikkagi sõandab mõelda, et ööst on võimalik läbi jõuda. Kuskile. Ta nimetab ööks oma saatust endaga lõputult võidelda. Millegipärast ta siis ikkagi võitleb, kuigi ei mõista, kuidas üldse on võimalik mitte meelt heita? Selles valguses ei tundu sõnad, et ta ootab „elu lõppu, öö lõppu”, paradoksaalsed.

Õieti, paradoksid paradoksideks. Kui nendega piisavalt kaua mängida, tuleb vist ikkagi jõuda järeldusele, mille Peterson sõnastas saates „Delta”⁸: tõde on pigem poeetiline või religioosne või kogemuslik mõiste. Kogemiskatset võib teha näiteks teatris. Näe, isegi Thérèse usaldab öö lõppu oodata.

¹ Mis siis saab, kui enam midagi ei ole / hinges, vaatad: nagu pime kaev. / Mis siis saab, kui enam midagi ei ole / loota, elu tundub tühi vaev. // Tõused üles, kus sa ikka pääsed, / pesed nägu, tervislikult sööd, / sellest, mis sa oled, sa ei pääse, / jätkad oma olemise sunnitööd. // Sunnitööd, mis pole üldse raske, / tuleb ainult mööda saata veel üks päev, / mitte maa alt tuua sütt või vaske, / ainult veeretada õhtusse see päev. // [...] // Aga imelik, et kuskil hinge põhjas / ikka elab edasi üks lapsik usk, / et su olemise sügavamas põhjas, / seal, kus tusa all on ainult mustem tusk, // seal, kus mõte kõlgub nagu poodu, / põhjast allpool, sügavamal veel / magab nagu seeme teine loodu, / musta meele kestas valge meel, // mis seal ainult ootab oma tundi, / et siis purustada pimeduse koor, / et seal teispoole elu, surma sundi / sünniks teine sina, uus ja noor. // Aga kui seal tegelikult midagi ei ole? / Hing on see, mis paistab: pime kaev, / mille põhjas keerutab su elu / ringiratast, väike paberlaev. . . Õnnepalu, T. 2005. *Mis siis saab, kui enam midagi ei ole. – Enne heinaaega ja hiljem.

² Weidebaum, R. 2018. Rainer Sarnet „Öö lõppust”: see on nagu Mona Lisa naeratus, mida on võimatu lõpuni lahti muukida. – kultuur.err.ee, 24.01.

³ Koit, S. 2018. ERR.ee video: Rainer Sarneti ja Tõnu Õnnepalu vestlus. – kultuur.err.ee, 31.01.

⁴ Õnnepalu, T. 2018. Vale palged, tõe maskid. Tõnu Õnnepalu Rainer Sarneti uuest lavastusest. – Eesti Päevaleht, 21.02.

⁵ Mauriac, F. 1972. Thérèse Desqueyroux. Öö lõpp, lk 189.

⁶ Ibid, lk 190.

⁷ Ibid, lk 155.

⁸ DELTA. Rainer Sarneti lavastuses François Mauriac'i „Öö lõpp”. – klassikaraadio.err.ee, 24.01.2018.

„ÖÖ LÕPP” VABAL LAVAL JA ERMIS. LAVASTAJA RAINER SARNET, OSADES MARIA PETERSON, MARIA KOFF, KARL ROBERT SAAREMÄE JT. PÕHINEB FRANÇOIS MAURIACI ROMAANIL „ÖÖ LÕPP” (1935).

Foto: Gabriela Liivamägi

võõritav mängustiil ei taotle ilmselt argisemat usutavust (Sarnet viitab seosele antiiktragöödiaga, mis võimaldab kirjanduslikku teksti jõulisemalt esitada ja „vajutada pedaali tunnete peal”³). Esimeste minutite jooksul peab vaataja nendega harjuma, otsustama, kas valitud vahendeid usaldada – need viivad mõneti loost eemale, aga tundub, et peamisele lähemale.

Piirid, milleni igaüks umbusku nihutada suudab või õigustatuks peab, on ilmselt individuaalsed. Võis ju tekkida tahtmine turtsatada, kui Thérèse nii melodramaatiliselt Marie'le ette heitis, et too otsib „endale ja oma armastusele kaitset kelleltki... Thérèse Desqueyroux'lt”. Ka Mondoux' epileptilised tõmbused armukadedusstseenis ületasid võib-olla minu jaoks selle piiri. Thérèse'i laul erakuelust („ainult nii võin olla kindel, et enam kahju ei tee”) oli samas ka väga dramaatiline, aga ometi veenev.

Thérèse ei tegele labase tundepaisutamise-ga. Ta on selleks liiga intelligentne, ja **Maria Peterson** ka. Kui võrd on soovitava pilguga Thérèse üldse võimeline siiruseks – hetketi on, aga tihti näeb ta end liiga selgelt kõrvalt, kuuleb kõrvus oma hääle kaja ja see halvab lihtsa loomulikkuse. Aga kuidagi peab seda sise-mist mäsu koos kõigi enesepettuse ja selle teadvusta-

RAINER SARNETI LAVASTUST „ÖÖ LÕPP” MÄNGITAKSE VABAL LAVAL 05.05., 06.05. JA 07.05.

Mirjam Parve on tõlkija, kirjandus-, teatri-, tee- ja siilieluviiside huviline.

MITTE PÄRIS IDIOOT

Luulekogu „Tätoverimata inimene” lasi end oodata pea kümme aastat, sel puhul autoriga nüüd vestlesimegi. Aga mitte ainult kirjandusest, vaid ka sellest, mida teeb inimesega muusika, mida depressioon ja öö.

Intervjuu **fs**-iga. Küsis **Maia Tammjärv**, pildistas **Iris Kivisalu**

Luuletaja **fs** ehk kodanik **Indrek Mesikepp** ei ole meie kirjandusmaastikul ammu võõras nimi ega ole küllap ka võõras nägu muusikaviktoriinide entusiastidele jt melomaanidele. Tema luule on öine, külm ja sügisene, pea kunagi pole siin suve või kevadet või hommikut. Mida on Indrekul selle kohta öelda ühes kevadpäikeselises Tallinna pärastlõunas?

Sind ei ole vist eriti lihtne intervjuuerida. Mulle on jäänud mulje, et sa kipud vastama lühidalt ja natuke tõrksalt.

Võib-olla on põhjus selles, et ma ei tunne ennast tegelikult luuletajana, mul on imelik end nii identifitseerida. Ja nagu ma aru saan, siis sa mõtled intervjuusid, mida tehakse minu kui luuletajaga. Kui keegi küsiks minu käest kuskil plaadipoes mõne küsimuse, näiteks mis plaadi ma soovitaksin osta või mille ise viimati

ostsin, siis võib-olla ma räägiks 45 minutit (naerab põgusalt).

Kas ennast melomaanina identifitseerida on lihtsam kui luuletajana?

Ma isegi ei oska öelda, kellena ma ennast identifitseerin, aga kindlasti mitte luuletajana.

Kes siis veel on luuletaja kui mitte sina? Sul on ju nii palju luuleraamatuid ilmunud.

Mul ei ole väga palju raamatuid, aga asi ei ole isegi selles. No näiteks **Jürgen Rooste** on luuletaja. Kümme-kond aastat tagasi suhtlesime temaga rohkem ja sattusime ka mingitele reisidele koos, ning kui ma kuskil plaadipoes olin käinud ja hunniku plaate ostnud ning pärast lennukis või rongis muusikast rääkima hakkasin, siis hiljemalt kolmandas lauses kõneles Jürgen juba

< eelneb

poesias ja seal veel kaks lauset edasi enda kordumatust loomingust ning isikust. See on luuletaja. Või siis teine aastatetagune näide, kui sattusime mingite inimestega kellegi ateljeesse ja seal üks kunstnik – vist **Sven Saag** – ütles, et ta oli enne maalikunstile pühendumist mõnda aega ülikoolis meditsiini õppinud. Seal seltskonnas oli ka luuletaja **Mihkel Kaevats**, kes hakkas selle peale naerma. Ma küsisin, et mida ta naerab, ja ta vastas lihtsalt: „A las ma naeran.” Mulle jäi mulje, et selliste üdini luuletajate jaoks on arstid imelikud või

Muidugi ma sildistan. Ma räägin oma subjektiivsetest kogemustest oma subjektiivse isiku kaudu.

teistsugused. Minu kadunud ema oli arst ja mu isa on arst ning vanem tütar õpib arstiks. Ja minu meelest on nad kõik – ema oli ja teised on – väga normaalsed ning sellised inimesed, kellega ma oskan rääkida. Pigem nende kui luuletajaga, kes elab oma mullis – seal tekib viimasel ajal mingeid tõrkeid.

Äkki see juhtub siis, kui panna inimesele külge ainult üks silt, olgu see siis „arst” või „luuletaja”. Siis on sellised üldistused lihtsad tulema.

Nojah. Muidugi on erandeid. Näiteks mu väga hea sõber **Vahur Afanasjev**, luuletaja ja proosakirjanik, kes sai just oma romaani eest kaks auhinda järjest! See on selline paks, jäme raamat, mida ta kirjutas enda väitel viis aastat. Ja vähemasti kolm sellest viiest

Võib-olla see ongi minu ja luuletaja vahe. Äkki luuletaja tahab teha iga hinna eest head surematut luulet, aga minu jaoks on oluline, kuidas inimesena edasi elada.

aastast – ma nüüd täpselt peast ei mäleta, millal ta Tallinnast Tartusse läks – suhtlesime me temaga väga tihedalt, käisime sealsamas Peipsi ääres, kust mina pärit olen ja millest ta kirjutas („*Serafimas ja Bogdanis*” – M.T.), ning käisin tal sageli külas. Mõnikord panime kärakat ja mõnikord tegime muusikat – ta oli esimene inimene, kellega koos ma läksin nii lahti, et hakkasin tegema muusikat, mida ma olen suurema osa oma teadlikust elust salaja soovinud, aga pole julgenud. Ühesõnaga, me olime üksteisele täiesti avatud. Ja selle aja jooksul mainis ta maksimaalselt kaks korda, et kirjutas romaani. Ei tõmmanud pintsakutaskust musta märkmikku ega röökinud, ei seadnud teisi fakti ette: „Kas ma loen nüüd oma tänase luuletuse või oma eilse luuletuse?” Tegelikult, kui mõelda, et pooleteisemiljonilise rahvaarvuga Eestis on selliseid inimesi nagu Vahur kindlasti rohkem kui üks, siis maailma peale on taolisi kirjanikke päris palju.

Muidugi ma sildistan. Ma räägin oma subjektiivsetest kogemustest oma subjektiivse isiku kaudu. Mulle tundub, et mõnel on selline identiteet, et ta ei saa isegi baarileiti juurde mindud, ilma et ta annaks maailmale teada: „Nüüd mina, luuletaja, lähen baarileiti äärde! Nüüd mina, luuletaja, olen purjus!” Ja kui ta on armunud, siis ta ei ole lihtsalt armunud, vaid luuletaja on armunud.

Miks jäi „Alasti ja elus” (2008) ja „Tätoveerimata inimese” (2017) vahele nii pikk paus, peaaegu kümme aastat? 2012. aastal ilmus küll „100% fs”, aga seda võib vist rohkem valikukoguna võtta.

Ma ei oskagi sulle öelda... (*Pikk paus*) Kui ma nüüd üritan meenutada, siis vahepeal oli selline aeg, kus ma olin üldse justkui letargias... Ja mõned lähemad sõbrad soovitasid mul minna psühholoogi või psühhiaatri juurde ning proovida antidepressante. Ja kui nad olid paar aastat seda soovitanud, siis ma läksingi lõpuks spetsialisti jutule, kes kirjutas mulle ravimid välja. Vahepeal oli aeg, mida ma hästi ei mäleta – mida ma tegin või mida tundsin. Ju siis ei olnud vaja avaldada. Võib-olla ma ei kirjutanudki siis... eriti või. Ma ei tea.

Täna (12. aprillil – M.T.) rääkis Valner Valme „Terevisioonis” teiste seas ka sinu „Tätoveerimata inimesest” ja ütles, et seal on „natuke negativistlik vaatepunkt elule ja asjadele”, aga et samas see „kuidagi puhastab ja rõõmustab”. Ma olen isegi mõelnud, et ju selles pessimismis on vist ka midagi õilistavat.

Tekstidega on nii, et eks teised peavad analüüsima ja hindama. Aga olen tähele pannud, et negatiivse emotsiooni või olukorra väljendamine – pean ennast pigem üldse mingite asjade väljendajaks või sõnastajaks, mitte millegi uue loojaks – võib õnnestuda, samas positiivse läbielamise kirjapanek pigem harvem... Mul tuleb enda tekstidest meelde ainult üks, mis...

...mis on läbinisti positiivne?

Jah. Kusjuures, sellega on nii, et ma ei tea, kui paljud on aru saanud, et see on üdini positiivne. See on üks tekst, mille esimene rida on „pohmell me yhises kehas”³. Ma elasin siis koos inimesega, kellega me teineteist väga armastasime, ja põhimõtteliselt see luuletus ongi sellest. Armastusest ja seksist ning üheksõlemise tundest. Mulle endale näib see isegi päris õnnestunud tekst.

Nüüd hiljuti tuli mingis seoses ka üks teine mõte, et kas me tegelikult tahamegi oma positiivsetest läbielamistest kirjutada. Kui sa kirjutad millestki nii, nagu mina olen oma tekste kirjutanud – et ei loo midagi juurde, vaid üksnes väljendad midagi, mis on juba olemas või juhtunud –, ja paiskad selle konveierile, mida nimetakse kirjanduseks, siis ta liigub sinust järjest kaugemale ning seal edasi hakkavad mingid teised imelikud inimesed sellega seoses imelikke tegusid tegema ning mõtteid mõtlema ja nii edasi. Ta eemaldub sinust. Negatiivsete kogemustega on nii, et võib-olla on hea, kui sa suudad need kompaktselt konservi panna ja allavoolu lasta. Ta ei ole enam see, mida sa üksi pöed.

Samas kui tunned midagi hästi helget või ilusat, kas sa siis tahad seda üldse niimoodi endast ära anda, et ta eemalduks sinust? Äkki ei tahagi? (*Elavneb silmanähtavalt*) Aga võib-olla see ongi

minu ja luuletaja vahe. Äkki luuletaja tahab teha iga hinna eest head surematut luulet, aga minu jaoks on oluline, kuidas inimesena edasi elada (*naerab*). Pigem head ja ilusad asjad endale jätta.

See oli muidugi väga teoreetiline arutus. Ma ei ole kunagi niimoodi mõelnud, et kirjutan nüüd sellest või sellest *ei kirjuta*. Mul ei ole olnud mingit programmi, ma ei kirjuta sõnumiluulet. Viimasel kümnel aastal... see on... nojah... ah, kurat. No mul on kalduvus depressiivsusele. Jah (*naerab*), selle pani spetsialist mõned aastad tagasi paika.

See jutt kõlas praegu nii, et isegi kui sa seda, et kirjutamine on teraapia, väga teadlikult ei võta, siis praktiliselt paistab ta nii töötavat. See on ju positiivne.

Samas ei oska ma meenutada ühtegi negatiivset eluseika või masendavat perioodi või kirjutatud teksti näitena selle kohta, et kirjutamise tõttu on midagi paremaks läinud.

Aga kui vaadata seda kirjeldust, et negatiivsed asjad eemalduvad kirjanduse konveieril ja positiivsed jätab endale...

Ma arvan, et just see kirjapanek ise on võib-olla, jah, teraapiiline. Et ma ei taha suruda seda sügavamale – et see on ainult minu väike räpane saladus. Pigem kiskus selle välja ja panen kirja. Mitte et ma seda kirjutamise ajal teadvustaks. Äkki see on nii.

See ei ole nüüd mõeldud „elu ja surma kysimusest”, aga „kas on võimalik armastada tällinna / kui sa ei ole siin yles kasvunud?”⁴

(*Mõtleb pikalt*) Vaat, ma ei tea. Mulle tundub viimasel ajal, et mina... (*mõtleb veel pikemalt*) nojah. Mul on tekkinud see küsimus, jah. Tahaks positiivset vastust, aga praegusel eluperioodil ei ole seda saanud.

Kui kaua sa oled Tallinnas elanud?

Vähem kui 20 aastat. 18 või 19 või midagi umbes nii.

Kogu „2004” esimeses tekstis sa ütled – või lüüriiline mina või luule-fs ütleb –, et „olen eesti luuletaja / tulen Lasnamäelt”, aga sünninud oled sa ju hoopis Tartus. Ja nüüd sa siin ennist mainisid, et üles kasvanud Peipsi ääres. Mis identiteet peale jääb?

Minu elu kaks kõige õnnelikumat perioodi on olnud lapsena Peipsi ääres – elasin seal enne kooli – ja siis Lasnamäel. Tegelikult on Lasnamäega niimoodi, et (*takerdub*)... võib-olla on jäänud selline mulje, et Lasnamäe on minu jaoks midagi väga masendavat. Ehk alguses oligi, aga pärast oli täitsa vastupidi. Ma olin seal õnnelik.

Kas sa praegu ei ela Lasnamäel?

Praegu ma elan Mustamäel, jah. Ei, praegu ma... See koht mulle ei meeldi (*naerab*). Tartu... Ma ei saa seda fakti maha salata, et kõik koolid, kus ma olen käinud, on olnud Tartus. Ja teismeiga, kus suur osa inimesest välja kujuneb, möödus Tartus. Linnakeskkonnana on ta mulle ikka meeldinud. Identiteedi puhul... Nüüd ma ütlen seda kuidagi naljaga pooleks – kuigi ma ei tea, mis see teine pool on –, et äkki ma olen mingi piirialade inimene. Või kahe maailma vahel tilvendaja nagu mõned **Lynchi** tegelased.

Ka seesama Kallaste – Peipsi-äärne kant – oli Eesti mõistes marginaalne. Teismeiga möödus sel ajal, kui Nõukogude Liit hakkas lagunema ja Eesti vabaks sai. Jah, ma olen seda näinud ja teist näinud – ja siamaani ei oska sellest öppida (*ei naera*).

Sa vist oled rohkem öine inimene, mulle on jäänud selline mulje.

(*Kindlamalt kui muidu*) Pigem küll, jah.

Mis on öös paremat? Miks just öösel elada ja tööd teha – kõik ju ei tee.

Viimase kümnekonna aasta jooksul... Ega depressioon ja depressiivsus pole miski, millega uhkustada, aga... (*otsib sõnu*) samas jälle on olnud viimasel ajal rohkem juttu, et see on asi, mida ei pea hābenema, ja et ühiskond peaks probleemi teadvustama, mitte ütleva inimesele, et võta ennast kokku! Või et näe, mina teen nii palju asju, mul ei ole aega depressiooni tunda! Mul on olnud selliseid perioode, kus mul on väga palju kohustusi, aga see ei võta masendust ära. Ja sa ei ütle ju inimesele, kellel on jalaluurmurd, et näed, mina jooksen siin sadat meetrit, mul ei ole aega jalaluurmurdu tunda. Ühesõnaga, see on nüüd sissejuhatuse (*naerab natuke*).

Ma ei räägi depressiivsusest seetõttu, et peaksin seda kuidagi lahendada, ta ei ole mingi põnev või romantiline asi, nii nagu mõni muu haigus – keskkõrva-põletik või kõhulahtisus (*naerab*) –, ei ole romantiline asi. Ta on, nagu on. Mingi sellise eluperioodi kohta... Okei, ma ütlen selle ausalt välja, et viimase kümnekonna aasta jooksul olen ma tundnud sageli seda... et hommikul ärgates on päris raske... Kurat, seda ei ole kerge öelda (*ja seda on ka näha* – M.T.). Ühesõnaga, (*otsustavalt*) raske on ennast kokku võtta ja tegutsema hakata, lõpuks asjad lihtsalt paratamatult nihkuvad edasi, kuni sa lihtsalt pead nad enne järgmist päeva ära tegema. See on üks põhjus, miks kohustus ei ole peale jäävad.

Ilmselt see ei ole ainuke, ma arvan, et on ka teisi. Võib-olla ka see, et päevasel ajal on kõikvõimalikke muid tegevusi ja inimestega suhtlemist, ning lõpuks oled lihtsalt öösel üks ja saad neid asju teha. Mingit kaunist ja romantilist seletust ei oska ma anda (*naerab*), labaselt praktilised põhjused.

Kui loomingust rääkida, siis näiteks Mehis Heinsaar on liigitanud oma jutud toredasti keskpäevasteks ja ööpoolseteks. Ja ta mõtles arvatavasti nii seda, mis ajal tegevus toimub, kui ka ööd mingi sünguse astme või elu varjupoolena. Sul vist on peaaegu ainult need ööpoolset tekstid.

Minu jaoks on kõige negatiivsemalt mõjuv osa päevast umbes praegune (*osutab akna poole*), pärastlõunane aeg (*kell on 15.46* – M.T.). See sõltub valgusest ja aastaajast ka, aga venivad kollaka läikega pärastlõunad on kõige rüsumamad. Alati ei pane seda tähele. Kui oled koos armsa inimesega või näed näiteks väga lähedat linna esimest korda selles valguses, siis võib-olla ei teki seda emotsiooni, aga kui oled tava-

Iris Kivisalu on fotograaf, kes põimib endale omast kerget melanholset ja kurbilulikku maailmatunnetust nii portreedesse kui ka dokumentalistikalaadsetesse olustikku, vahel ka moekunsti. Ta armastab pildistada nii inimloomust kui ka elutuid fragmente, tihti abstraktsemaid subjekte.

pärases rutiinis ja sul on aega seda tähele panna, siis just see pärastlõunane aeg tekitab rõhuvaid tundeid. Kindlasti mitte öö.

Ma kuulasin ka Urmas Vadi kunagist saadet „Litter” aastast 2009⁵. Seal sa ütled muu hulgas seda, et võib-olla sina oled tulnud kirjandusmaailma autsaiderina, ja ma hakkasin mõtlema, mida see võiks tähendada. Kas kuhugi on võimalik saabuda juba eos insaiderina?

Ma arvan, et ma võisin pidada silmas seda, et paljud tulevad näiteks juba kuskilt kirjanduslikust või humanitaarsest perest, kus on olnud enne neid luuletajad ja tõlkijad, ning võib-olla ma mõtlesin ka seda, et paljud lähevad Tartus eesti filoloogiat või Tallinnas EHIsse mõnd humanitaarset ala õppima. Nende huvid ja haridus on kõik kuidagi kirjandusega seotud. Nagu ma ütlesin, olen ma arstide perest ja...

...ja õppinud kunstiajalugu?

Jah. Kuigi ka see on humanitaarne ala. Aga see ei olnud perekondlikult etteaimatav, et ma sellise asjaga tegelema hakkas.

Kas sa tunned end nüüd kirjandusmaailmas rohkem insaiderina?

(Veendunult) Sisuliselt mitte. Ma töötan küll kirjandusajakirjas, aga sisuliselt ikka ei tunne. Enne Loomingus ametisse asumist üritasin käia enamikul kirjanduslikel kolmapäevadel, nüüd töötan samas majas, aga üha vähem tahan sinna kolmandale korrusele minna. Ma ei tunne ennast nendel õhtutel väga mugavalt.

Loomingu kriitikatoimetaja oled sa olnud juba 18 aastat. Su toimetajakarjäär võib juba autoga sõita ja alkoholi juua ning riigikogu valida, minu oma on veel siuke lasteaiatüüp. See on ju päris impressiivne.

(Pealtnäha tõsiselt) Nojaa, aga mõni 18-aastane inimene on ju ka teovõimetu.

Su uues raamatus paistab vähem „mina”, rohkem on näiteks „inimesi”. Inimesi, kes panevad selga koledad riided, või siis neid tätoveerimata inimesi, kes figureerivad pealkirjast alates. Kas sa vaatled nüüd rohkem kaugel?

Ma arvan, et sina oskad seda asja paremini näha kui mina, aga otseselt ma vastu ka ei mõista vaielda. Seesama pealkiri on minu jaoks natuke nagu prantsuse film. Mis on minu jaoks prantsuse film? Okei, nüüd ma jällegi üldistan, sildistan ja lahmin...

See on okei.

...aga ma üldistan, sildistan ja lahmin praegu sedasi, et minu jaoks on prantsuse film selline nähtus, kus võetakse mingi absurdne idee ja see viiakse järjekindlalt ellu. Noh, näiteks tuleb meelde üks prantsuse film, mille pealkirja ma küll ei mäleta, aga mille süžee seisnes selles, et omavahel võõrad noor naine ja mees satuvad tühjas korteris vanni ning nad ongi terve filmi jooksul alasti vannis – nad isegi ei seksi seal, ainult räägivad. Ja kusjuures see, mida nad räägivad, on psühholoogiliselt usutav, dialoogid on realistlikud, aga lähtekoht on täiesti jabur.

„Tätoveerimata inimese” puhul lubasin ka endale sellist pealkirja, et kui keegi otsib sellele diipi tähendust, siis jõudu talle, aga minu arust jääb ta natuke narriks (naerab). Seesama sõnapaar kordub erinevates tekstides ja tal on iga kord erinev tähendus, ja vahepeal tal ei olegi eriti tähendust, ta on lihtsalt mingisugune mäng. Ei tasu väga programmilist sõnumit sisse või taha lügeda. Iggy Popil oli ka väga hea plaat pealkirjaga „The Idiot”, aga see ei tähenda, et Iggy Pop sellepärast päris idioot oleks.

Räägi bänditegemisest. On ju selline müüt, et iga kirjandusteadlane tahab tegelikult olla kirjanik, kirjutada romaani – mis vahel ongi ju tõsi. Kas iga melomaan tahab tegelikult teha bändi?

Ma kardan, et see võib nii olla küll. Melomaan olen ma, jah, olnud varasest teismeeast peale. Kui ma enda jaoks *heavy metal*’i avastasin, tulid esimesed suured lemmikud ja tõsine fännamine. Jooksin vahetunni ajal salaja kooli tagauksest välja, läksin ümber kahe nurga ja trepist üles, kus kaks tüüpi kütmata põõningul haltuurat tegid ja muusikat lindistasid. Kui vedas, sain juba samal päeval lindi kätte. Plaatide ja lugude nimed olid neil paksus kapsaks lehitsetud kaustas, mõne

Päevasel ajal on kõikvõimalikke muid tegevusi ja inimes-tega suhtlemist, ning lõpuks oled lihtsalt öösel üks ja saad neid asju teha.

lauu pealkirjad said kirja vigaselt, nagu nad juba seal kaustas olid. Ja siis läks elu käima. Hevi- ja punkkontserdid, uued sõbrad ja nende põnevad tuttavad...

Aga bänditegemine⁶ on sinu jaoks vist üsna uus asi?

Aastal 2000 millegagi tegi Juku-Kalle Raid KesKusi minuga inteka ja küsis seal, kas ma bändi ei taha teha, et ma olen ju muusikafänn ja nii. Siis ma ütlesin, et selleks on juba hilja – vaadaku Onu Bellat, tema alustas muusikategemist hilja ja näe kui naeruväärselt see asi välja tuli. Nüüd ma olen ise palju vanem, kui oli Onu Bella, kui ta Öörahuaga alustas, aga lõpuks ikkagi hakkasin bändi tegema. Kuigi selge on see, et mida hiljem sa alustad millegagi tegelemist, seda kehvem sa selles oled. Aga nagu ütles bändikaaslane Uims: „Ära kunagi karda olla naeruväärne.” Mis puudutab bänditegemist, siis seda ma ei karda. Ma tean, et ma olen naeruväärne, aga mis sellest. Kaotada pole ju midagi.

Aga muusika üldiselt. Mida see inimesega teeb?

Oi. Muusika teeb väga-väga palju asju. Ja väga palju

Iggy Popil oli ka väga hea plaat pealkirjaga „The Idiot”, aga see ei tähenda, et Iggy Pop sellepärast päris idioot oleks.

erinevaid häid asju. Ilma liialdamata – muusika on aidanud mul ellu jääda.

Vist on nii, et muusika mõju inimesele, eriti kui see on instrumentaalne, n-ö puhas muusika, laulusõnadeta, on afektiivne, mitte intellektuaalne.

Ma olen sinuga täiesti nõus, muusika on minu jaoks ka... ma ütlesin, et eelkõige psühhofüsioloogiline fenomen. Need bändid, keda ma kirglikult fännan, on just sellised, et kui see muusika kõrvade kaudu minusse tungib, hakkab ta tegema minu sees mingeid asju, mida ma ei oska täpselt seletada – see on võib-olla kohatu ja labane paralleel, aga ma võrdleks seda seksuaalsuse või erootikaga. See ei ole miski, mida sa ise juhid, vaid see tuleb ja mõjutab sind ning tekitab sinus reaktsioone. Mõni asi tekitab ja mõni mitte.

¹ „Serafima ja Bogdan” võitis esmalt Eesti Kirjanike Liidu romaanivõistluse ning hinnati seejärel 2017. aastal Kultuurkapitali aastapreemia vääriliseks proosa kategoorias.

² Valme, V. 2018. Valner Valme raamatusoovitused: H. P. Lovecraft, Leila Slimani, Olle Lauli ja fs. – kultuur.err.ee, 12.04.

³ „pohmell me yhises kehas / lae all nagu udu / ja esikus ukseingil / nagu raske tolm / akna taga on unenägu / tooli peal Su sukad / põrandal midagi minu / voodi õhtuni tegemata / uuesti soojuse sisse / pohmell me yhises kehas / hoiab meid / mu naine // masin on kõrgel ja kaugel” („2004”, lk 47).

⁴ „Tätoveerimata inimene”, lk 16–18.

⁵ „Litter”, Vikerraadio eetris 18.01.2009.

⁶ Mtut Pdi Nktud Maailm.

TRUUDUS LÖPPE- MATULE SÜGISELE

FS „TÄTOVEERIMATA INIMENE”.
TOIMETANUD KAJAR PRUUL, KUJUNDANUD ANDRES RÕHU
EESTI KEELE SIHTASUTUS, 2017 / 66 LK

Luges **Indrek Ojam** ■ fs-i nime alt on ilmunud kolmas luuleraamat (kui koondkogu „100% fs” hetkeks välja arvata) pärast üsna pikka pausi. „Tätoveerimata inimene” toon ja poeetiline register on suurel määral samad kui kahes viimases originaalkogus „2004” (2004) ning „Alasti ja elus” (2008). Kuivõrd „Alasti ja elus” oli kraadi võrra isiklikum raamat, hakkab „Tätoveerimata inimene” kõrvutama eelkõige teosega „2004”. Ka siin domineerivad linnaruumi lohutud kirjeldused ja luulekogu aitab üles ehitada üks keskne korduv kujund. Kui vanemas raamatus oli selleks fraas „Suurte autodega veetakse surma”, siis uues on selleks raamatu pealkirjaski figureeriv „tätoveerimata inimene”, millest kirjutan põhjalikumalt hiljem.

fs-i luule tõlgendamise teatava raskuse kohta on autoriteetselt sõnastatud, et „seda tüüpi luulet on tegelikult raske, lausa eetiliselts küsitav retsenseerida”¹.

See tähendab, et tema luulekeelt on ikka kirjeldatud pigem taandamisena – siiruse ja kujundlikkusest loobumisenä, kus kriitikul ei ole olnud paljust „kinni haarata”. Kui mingit poeetilist võtet siiski otsida, võiks selleks olla tõesti miski elementaarne nagu kordus, ning selle olulisuse fs-i luules on juba osutatud². Kordus kui paral-

lelism on muidugi nii luule kui ka rahvaluule üks olulisimaid printsiipe, aga millises kordusest peaks rääkima fs-i viimase raamatu puhul. Jälgigem näiteid: „Tule ja kallista puid / tule ja kallista betoonposte / tule ja kallista prügikaste” (lk 11); „õhtul ma võtan pea kyljest kõrvad / õhtul ma võtan pea kyljest silmad / õhtul ma võtan pea kyljest nina...” (lk 12). Neis kahes luuletuses on kordus puändi või ümberpööramise teenistuses. Kallistamise ja maailma armastusega täitmise üleskutsele vastab luuletaja, et ta leiab „endale teise maailma”. Suur taandamisprotsess, mille käigus saavad pea kyljest võetud nii selle materiaalsed kui ka immateriaalsed osad – nagu lõhnad ja mõtted –, lõpeb tõdemusega, et tulevik „on juba võetud” (lk 12).

Kui mõelda püsivale muljele raamatust kui tervikust või isegi „Tätoveerimata inimesest” ja fs-i eelmistest teostest üheskoos, siis nähtub, et kordusel võiks olla isegi veel avaram tähendus, mis aitaks selgitada, mida fs kui luuletaja teeb ja kus on tema looming „kese”.

fs jääb pigem truuks sellele, mis kordub ja haiget teeb.

raamatust kui tervikust või isegi „Tätoveerimata inimesest” ja fs-i eelmistest teostest üheskoos, siis nähtub, et kordusel võiks olla isegi veel avaram tähendus, mis aitaks selgitada, mida fs kui luuletaja teeb ja kus on tema looming „kese”.

SUND KUI KESE

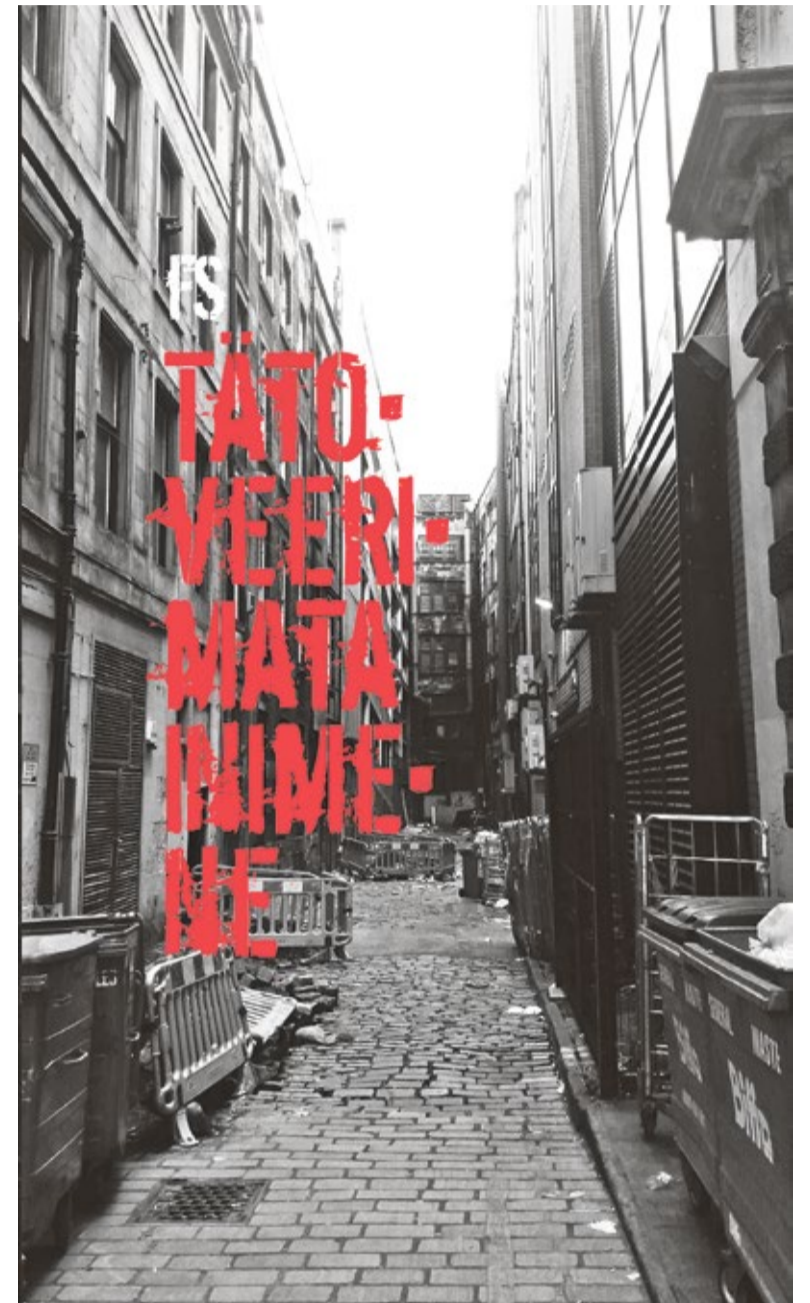
Üks kirjandust kui loovat akti võib-olla kõige põhjalikumalt mõtestanud kriitik ja mõtleja **Maurice Blanchot** on kirjeldanud seda nimetut punkti või keset, mis leidub igas kirjandusteoses. Tema järgi kirjanik ühelt poolt selleni kunagi ei küündi, see jääb talle kättesaamatuks. Teisalt saavutab aga kirjutatav tekst oma sisukuse ja konsistentsi kunstiteosena ainult selle punkti suunas liikudes, sellega suhestudes.³ Mulle tundub, et niisugune kese on „Tätoveerimata inimeses” olemas. See ei pruugi ühtida fs-i kui luuletaja (**Indrek Mesikepi** nimelisest inimesest rääkimata) teadlike kavatsustega, kuid näitab end nii üksikutes tekstides kui ka luulekogu lugemise järgses tervikmuljes. Mingi valulise keskme suunas tõmbumisenä võiks näha ka **Mart Velskri** täheldatud kordusele ja rütmile andumist ning **Aare Pilve** kümme aastat tagasi tehtud tähelepanekut, et fs kuulub luuletajate hulka, „kelle tekstid pöörlevad mingi disharmonilise lõhe ümber, mis asub kõnelejas või kõneldavas sõnas”⁴.

Nagu on teada psühhoanalüüsist, võib kordamisest seostuda ka läbielamata traumadega ja veel metafüüsilisemas tähenduses elu kõige algsema masinliku olemusega, mis jääb järele, kui kõik inimese jaoks ihaldatav ja tähenduslik eemaldada⁵. Selle korduva, minimaalselt tähendusliku ja traumeeriva reaalsuse juurde jääb autor aina naasma, kehtestades kohati täiesti monoliitse kurbus- ja hüljatustunde, milles „kõik maad on yhtmoodi suured / kõik kuud on yhtviisi sygis” (lk 14). Kuid kurbus ei pruugi olla ainus emotsioon, mille juurde naastakse, tulemus võib olla ka muigeline: „kottis silmaalused / plastiktopsis halb kohv / tunne inglismaine” (lk 26). Luges lühikesi tekste, mille tegevus toimub Tallinnas või Suurbriitannias, jääb mulje, et elu see külg, millest fs kirjutab, on igal pool ühesugune.

Taasjuurdlemist väärib ka **Paul-Eerik Rummo** kunagine tähelepanek, et fs-i poeetika viib „nullstiili, kujundivaba luule, sõnade lihttähenduses kasutamise juurde”⁶. Mis sellisel juhul lugejale jääb? Koht ise, füüsilise linnaruumi täpne kirjeldus. See on fs-i kui linna-poeedi, **Baudelaire'i** kauge järglase leib – näha, mis on määrav, mis on tegelikkuses korduvana ja talumatuna ning seega osaliselt väljatõrjutuna esil. Sõnastada see ja tekitada lugejas tihti ebameeldiv ning veidi valulik katarsis. Tänavad, hotellitoad, higised bussid ja supermarketid ei muutu fs-i luules niisil kunagi millegi metafooriks ega allegooriaks. Seda intuitsiooni näitlikustab ideaalselt refleksiivne luuletus lk 21: „kas teil on olnud tunnet / et te pole / siin varem kunagi olnud / et te pole kogenud / seda tundetut olekut [...] ja et see tundetut olek / on midagi niisugust / kust ei saagi välja / teistmoodi kui trolliga.” Niisiis on „olek” sellises ruumis talumatu ja ainus pääsetee on üllatuslikult sama kui muidu linnas liigeldes – antud juhul troll. Luuletuses kirjeldatud pildis peegeldub – justkui trollipeatuseesises poriloigus – mõnes mõttes tekst või kirjutamise akt ise kui oma füüsilise koha (üks sügisene trollipeatus Tallinnas) teisik. Toimub tühistamisefekt: luuletus, mida ma loen, kirjeldab lohutut trammipeatust, kuid ta ei vii mind sealt minema, ei lunasta seda peatust mingil viisil ega astu mingisugusesse metafoorsesse suhtesse oma ümbrusega. Viidataksegi üksnes trolli peale istumisele kui täiesti viimse piirini metonüümilisele ja argisele lähendusele sellele tundetule ning tühjale olekule. Kas see on liiga pessimistlik või ainus aus lugemisviis?

KES ON TÄTOVEERIMATA INIMENE?

Üks fraas ja ühtlasi keskne kujund, mis läbi raamatu kordub, on selle pealkiri „Tätoveerimata inimene”, mille rikkus ja samaaegne ambivalentsus muidu õhukesele luuletuskogule suuresti tema kaalu annab. See kujund võib tähendada väga mitmeid asju. Esiteks, tätoveerimata inimene kui fs-i luule adressaat – „Ma kirjutan sinule / tätoveerimata inimene” (lk 7) – ja seega luuletaja vastand. Teiseks ohver, kelle hõimu elukorralduse koloniaalvallutaja **James Cook** rikkus (lk 35) ja seega keegi, kes on potentsiaalselt süütu, „märgis-

Indrek Ojam on Tartus elav kirjandusuuriija.

tamata”, elu teravustest ja julmusest ühelt poolt rikkumata, kuid teisest küljest naiivne. Kolmandaks võib tätoveerimata inimene tähendada lihtsalt kodanlast, kõige tüüpilisemat keskklassi esindajat oma varanduse ja elukäiguga, nagu vihjab luuletus lk 65. Aga sellisel juhul tähendab ta ka selle „keskmise inimese” ohtlikku, metsikut, igal juhul kurjakuulutavat poolt (lk 54–55): „öö varjus tulid soost / tätoveerimata inimesed”, kelle vastu „mees, kes elab mere põhjas” (lk 8), on tätoveerimisnõelaga vaksineeritud.

Tätoveeritud ja tätoveerimata inimeste teatavale klassipõhisele erinevusele viitaksid uue luulekogu valguses nüüd tagasivaatavalt justkui ka raamatu „Alasti ja elus” luuletused „Ma tahaks, et oleks üks jumal” (lk 82–83) ja „Kroonika on suurem kui elu” (lk 84). Kuid fs ei ole muidugi mingi tööliisklassi laulik, erinevus „mina” ja „nende” vahel on lõppude lõpuks sõna otseses mõttes (naha)pinnapealne ja valmis iga hetk kaduma. Ruumiliselt võiks seda positsiooni, millelt fs lugejaid kõnetab, määratleda põhjana, millegi madalana. Raamatus „2004” seisis: „alanda ennast / madalamaks kui loom / madalamaks kui masin / ole fs” (lk 15). Uues raamatus öeldakse sarnaselt: „ma olen mees kes elab mere põhjas / kui julgete / siis tulge mulle kylla” (lk 8). Kõne jõud ei tule kõrgusest, vaid madalusest.

IROONIAST JA TRUUDUSEST

See viib viimase punkti juurde, milleks on minu arvates küsimus irooniast ja truudusest. Arvustuse alguses ütlesin, et „Tätoveerimata inimene” jätkab suuresti kogude „2004” ning „Alasti ja elus” joont. Laias laas-

PÄEVIKROMAANI HIILGUS JA VILETSUS

tus võib öelda, et fs-i luule puhul on nendes raamatutes tegemist sama poeetilise hoiaku, lüürilise mina või isegi eksistentsiaalse eneseloome projektiga (selle sõna kõige tõsisemas mõttes) olenevalt sellest, mis sugusest metodoloogilisest vaatepunktist seda luulet lugeda. See tähendab, et uus raamat ei lisa sellesse ritta midagi põhimõtteliselt uut, mis ei ole ka olnud autori eesmärk, lausub ta ju: „ma kirjutan sinule / tätoveerimata inimene / mul pole midagi uut öelda” (lk 7). Küll aga on uue raamatuga enam selginenud, mida fs kirjutab, kellele ta kirjutab ja millele (või kellele?) ta sealjuures truuks jääb. Truudus millelegi olulisele aitab samuti selgitada seda kordust, mis fs-i luule põhjas töötab. Sellepärast ei saa ma kuidagi nõus olla **Mihkel Kaevatsiga**⁷, kes ütleb, et uue raamatu parimad tekstid on lühikesed. Arvan, vastupidi, et fs-i luules olemuslik väljendub pikkades korduspõhistes tekstides. Lühemad võivad olla garneeringuks ja tunduvad pikkade kõrval natuke kerglastena.

Hakkab tekkima järgmine autori ja lugeja suhtlust väljendav skeem: „mees, kes elab mere põhjas”, kõneleb „tätoveerimata inimesele”, kes võib potentsiaalselt olla ükskõik kes meist ja kellega fs teatavat distantsi hoiab, ning seejuures tal „...pole midagi uut öelda”. fs-i isepärane luuletajahääl on inspireerinud põhjalikke käsitlusi⁸, milles on juba väga palju olulist ära öeldud. Uus raamat, ehkki mingisugust põhimõtet muutu luuletaja (anti)lüürilisse luule-minasse ei too, annab siiski põhjuse seda impersonaalsust veel ühe nurga alt iseloomustada. Iroonia võiks olla fs-i luule hoiakuline alguspunkt. Ühe määratluse järgi võimaldab iroonia kui kohanemisevahend maailmas toimunud sündmuse omaks võtta niisugusel viisil, et osa sellest siiski eitatakse⁹. Iroonia niisuguses vaates on alati osaline omaksvõtt, oma seotuse või isegi süü tunnustamine. Irooniline on ka fs-i kui linnapoeedi suhtumine oma luule objektimaailma – hotellitubadesse, poristesse tänavatesse, palmipuudega pükse kandvatesse „suvemeestesse” ja muidugi tätoveerimata inimesesse kui selle maailma koondkujusse. Ta ei ütle ühestki neist lahti ega kaldu tegelikult isegi sarkasmi. Tundub, et sarkasmi mürgisus poleks aus. fs jääb pigem truuks sellele, mis kordub ja haiget teeb. See negatiivsuse kordus puudutab nii tätoveerimata kui ka tätoveerituid, kui mõista viimase all ükskõik missugust väikest erinevust inimeste välimuses, stiilis, kuuluvuses. Niisiis, iroonia lahjendab nartsissistlikud erinevused, toob autori lugejale lähemale ega lase tekkida vastandumisel; kordus annab sellele luulele jõu ja universaalsuse. Jääb ainult lk 14 esitatud küsimus: „siin kapsaste ja sokkide vahel / on hullematki nähtud / aga mis edasi?”

Luges **Rauno Alliksaar** ■ Tagakaane tekst ütleb napolisõnaliselt ja vastuvaidlemist mitte sallivalt: „Selles päevikromaanis segunevad fiktsioon ja reaalsus.” Varem ilmunud arvustustest võib teada saada, et vähemasti Kirjanike Liidu romaanivõistluse žürii ei pidanud fiktsiooni määra siiski piisavaks ning eemaldas töö võistlusele kui „isikliku päeviku”.¹ Ei saa mitte salata, et seda seisukohta on käesoleva teose puhul kerge jagada ning kiusatus seda ka teha on suur. Päevik nagu päevik ikka – on loetud sääraseid, on loetud teistsuguseid. Lihtne oleks asuda nüüd teose autori eluloolisele materjalile taandamise libedale teele, öelda, et päätegelane Öie ongi tegelikult Pille Önnepalu ise, et Öie lapsed on Pille Önnepalu enda lapsed ja et raamatus sageli esinev Öie tunnustatud kirjanikust vend Anton on teadagi kes. See kõik võib nii olla, aga tegelaste prototüübid (kui need tingimata üldse olemas on) võivad olla ka hoopis teised inimesed kui autor ja tema lähikondlased. Lugeja jaoks on suuresti otsustamise küsimus, kas raamatut hakatakse või ei hakata purema eeldusega, et see on autobiograafiline, ning seejuures pole isegi oluline, mida tagakaas ütleb – fiktsiooni ja reaalsuse segamine võib toimuda ju ka kellestki teistest kirjutades.

**PILLE ÖNNEPALU
„RÄÄKIMINE VAIKIMINE NUTMINE:
VABADUSE SELETAMATU ILU”
TOIMETANUD HENRIK SOVA,
KUJUNDANUD BRIT PAVELSON
HENRIK, 2017 / 175 LK**

Foto: Brit Pavelson

ELU JA/VÕI LUGU(?)

Võiks ju ka küsida, et mis vahet sääl õigupoollest üldse on. Asuks ometigi kord raamatu enda kallale ja vaataks, millest juttu tehakse. Milleks see totter spekulatsioon autori kavatsuste üle? Kas mitte tekst ise ei ütle lugejale kõik, mida tol tarvis teada? Ehkki esmapilgul võiks need küsimused ju tunduda isegi õigustatud – kuigi mõnevõrra pessimistlikud –, on lood siiski keerulisemad. Nii-öelda „päriselt ilukirjandusliku” teose puhul, milles pruugib ju kahtlemata samuti mittefiktsiooni

sisalduda, jääb autorile vabadus ja võimalus seda salata ning lugejale vabadus võimalikust biograafilisest materjalist mitte välja teha. Kui juttu on aga teosest, mis ütleb ausalt välja, et säärane sisu on olemas, ei saa seda kõrvale jätta. Kirjatöö pole autorist mitte kunagi päriselt lahutatud, ent mõnel puhul siiski rohkem kui teisel, ning sääraseid elulookirjutuse ning ilukirjanduse piirimail kõõluvad teosed on just need, mille puhul tekib küsimus sellest lahutatuse määrast.

Säärane segunemine, omalaadne žanride – päevik ja romaan – sünkretism on tegelikult muidugi väärtus omaette. Ehkki päevikromaani on vägagi konkreetne žanr ning ilukirjanduslike, st väljamõeldud, päevikute hulk on lõputu, on raske omaeluloolist, ent täiendavalt väljamõeldud sisuga immutatud päevaraamatut puhta fiktsiooniga ühte patta panna. Seega on tegemist millegagi, mida võiks nimetada kohmakalt „autobiograafiliste sugemetega kunstpäevikuks”, aga Pille Önnepalu teose puhul siiski pigem lihtsalt „autori fiktsionaliseeritud päevaraamatuks”, mis pole tegelikult ju midagi ennekuulmatut.

„Siin, selle mapi vahel on minu päevik. 15. juuni 2014 kuni 1. veebruar 2015,” ütleb avalause, ent see pole siiski Pille Önnepalu päevik – päevikukirjutaja, raamatus esinev „mina”, on ikkagi Öie, ükskõik kui palju tal ka kirjanikuga ühist poleks. Seega, kuitahes autobiograafiline „rääkimine vaikimine nutmine” ka poleks (sest kriitik eeldab siinkohal, et autobiograafiline see teos siiski on), on Önnepalu otsustanud fiktsionaliseerida ka iseenda ning oma lähedased.

MIKS KÕIK POLE NII, NAGU NÄIB – ISEGI KUI ON?

Olgu vastus küsimusele fiktsiooni ja elu vahekorras milline tahes, tõsiasi on ikkagi, et isegi kui raamatus väljamõeldist üldse poleks, muudab juba see, et autor iseend ja oma lähikondlasi (valdavalt) varjunimede all kujutab, teose enamaks kui päevik. Pole muidugi ennekuulmatu, et päevikukirjutuses inimeste identiteete varjatakse, ent Pille Önnepalu teose puhul on siiski selge, et sääl ajavad oma asju tegelased, mitte pärisinimesed. Miks nõnda? Aga seepärast, et kuigi päevikud – nii-öelda „päris” päevikud – annavad sageli kirjutaja elust üpriski esindusliku pildi, on „rääkimine vaikimine nutmine” kirjutatud nõnda, et sellest leiab veidi liialt palju „lugu”. Ja see tekitabki teatava katkestuse tekstis kirjeldatu ja reaalsuse vahel, muutes raamatu hariliku päeviku asemel ilukirjanduslikuks teoseks. Kas selles on põhiroll autori sageli tundleva (mitte tingimata halvas mõttes), kohati isegi liialdusteni küündival väljenduslaadil, mis sünnitab paiguti järske, väga tugevaid tundeid näitavaid katkeid (iseäranis seoses teoses figureeriva fundamentalistlike kalduvustega Direktoriga)? Võimalik. Sedasama väljenduslaadi ja tundlemist (tingimata halvas mõttes) on teose retseptioonis ka juba esile tõstetud, seejuures äärmiselt hüperboolses, omakorda paroodiani ulatuvas (ja seda ka ilmselgelt taotlevas) arvustuses.²

Kui proovida lühidalt sedastada, miks see raamat pole see, millena näib, paradoksaalsel kombel seda samas siiski olles, tuleb lihtsalt öelda, et tegemist tundub olevat teatud mõttes lahterdamatu teosega. See pole klassikaline päeviku vormis ilukirjandusteos à la **J.-P. Sartre'i** „liveldus”. Tegemist on autori päeviku- ja mis teatud mõttes salgav päeviku olemist ning püüab seda ilukirjandusliku-kunstilise superstraadiga varjata.

HIILGUS JA/VÕI VILETSUS(?)

„rääkimise vaikimise nutmise” hiilgus seisnebki ennekõike selles, et kui lugeja üritab teost tükkideks võtta, jääb ta ilmselt pika ninaga (kui just autorit väga hästi ei tunne), sest väljamõeldud ja tõelised inimesed ning sündmused on sulanud enam-vähem harmoonilisse tervikusse. Mõningased konarused, mis ette tulevad, ent mille eraldi väljatoomine siinkohal kellelegi midagi märkimisväärselt juurde ei annaks, ei riku üldplaan. Selle teose puhul on tegu hää näitega viimasel ajal laialt levinud omaeluloolisest kirjutusest. Siinsamas peitub aga ka pikaealine viletsus, mis pole muidugi sugugi sellele raamatule ainuomane, ent millest ei või mööda vaadata. Säärast raamatut on lugejal väga lihtne käsitleda dokumentaalse tekstina, isegi täie teadmise juures, et see seda pole – kiusatus on suur ja kiusatusele järeleandmine ahvatlev. Igaühele siiski oma, kätt ei saa kellelegi ette panna, ent just lugemise viisist oleneb selle teose puhul nii mõndagi.

¹ Rummo, P.-E. 2009. fs, luuletaja. – Kuldnook kõnnib, lk 221.

² Velsker, M. 2010. fs, francois serpent, indrek mesikepp ja teised. – Vikerkaar, nr 1, lk 98–99.

³ Blanchot, M. 1989. The work and the errant word. – The Space of Literature, lk 54–55.

⁴ Pilv, A. 2007. Mind the Gap. Impersonaalsusest ja personaalsusest fs-i luules (teiste eesti luuletajate kontekstis). – Keel ja Kirjandus, nr 10, lk 818–823.

⁵ Vt Zupančič, A. 2017. What is sex?

⁶ Rummo, P.-E. 2009. fs, luuletaja. – Kuldnook kõnnib, lk 223.

⁷ Kaevats, M. 2018. Halli maailma huumor. – Sirp, 06.04.

⁸ Pilv, A. 2007. Mind the Gap. Impersonaalsusest ja personaalsusest fs-i luules (teiste eesti luuletajate kontekstis). – Keel ja Kirjandus, nr 10, lk 818–823.

⁹ Vt Merilai, A. 2005. Irooniline kohanemine. – Kohanevad tekstid, lk 293–302.

Rauno Alliksaar on Tartu usuteadlasest kirjatsura, kes teeb nägu, et teab kirjandusest midagi. Ja siiani on justnagu õnnestunud.

¹ Peegel, M. 2018. Öie pole ükski. – Looming, nr 2.

² Vt Soolo, E. 2018. Kirjutamine tsiteerimine matkimine: peegelduse seletamatu võlu. – Sirp, 02.03.

UUS EESTI BIIT

KALVIK & LEINER

Rakvere house'i-mehed Kalvik & Leiner on andnud välja teise osa oma 2008. aastal ilmunud plaadist „Kuidas me laivi tegime”. Sellest, mis vahepeal toimunud, ning live'idest, mille poolest mehed samuti tuntud on, me nendega rääkisimegi.

Teie eelmisest ühisest EPst on kümne aasta jagu vett merre voolanud. Mida teie vahepealsed muusikalised tegemised hõlmanud on?

Tanel Leiner: Mina pole pärast seda kümne aasta tagust EPd väga palju muusikat välja andnud. Samas Lejal Genesi „Higha Collectionite” olen ikka panustanud, vahepealsetel aastatel on neid paar-kolm tükki ilmunud. Loomulikult on ka n-ö sahtlisse tehtud trärke ja isiklikul SoundCloudi kontol tiksud ka mingeid mõtteid, mis vahepeal pähe on tulnud.

Taavi Kalvik: Vaatasin järele ja umbes samal ajal meie eelmise plaadiga tuli veel teine sooloalbum „Syndile tul!” ja üks pealkirja „Mutant Moves” kandev EP. Aga laias laastus sai vist 2010. aastaga nn produktiivne periood kokku võetud. Pärast seda on sarnaselt Leineriga „Higha Collectionile” lugusid tehtud ja SoundCloudi paar rada. Sahtlis võiks olla veel ühe stuudioalbumi materjal.

Mis teid viimasel ajal house'i puhul enim köitnud on?

T.L.: Eesti skeenes olen hoidnud silma peal nii Aju-kajal, Neuronphase'il kui ka Nikolajevil, kes teevad eriti spetsi ja kõrge kullaprooviga muusikat. Kahjuks pole jõudnud teisi jälgida, kuigi usun, et Eestis keerab tegelikult nuppe väga suur kamp.

Foto: Anna Leiner

Küsis Mariliis Möttus

House'i puhul on naljakas see, et tegelikult miski uus tihti ei köidagi. Ma olen heas või halvas mõttes mingisse perioodi kinni jäänud ja jalg hakkab automaatselt käima, kui klassikalised house'i-võtted kasutusele võetakse. Loomulikult peab seal väike twist sees olema, aga 90ndate house'i ja techno suhtes lihtsalt ei saa tuimaks jääda, isegi kui keegi alles sel aastal vastava pala on loonud.

T.K.: Mina kipun samuti avastama uut vanadest. Praegune lemmik on Superfunk „Lucky Star”. Läbi aegade aga Derrick Carteri ja ka Luke Viberti looming. Ja Dave Taylor on mega kõva. Fidget house'i võiks rohkem olla. Viskame kinda kohalikele produdele. Leiner pidavat head muusikat tegema.

Mulle tundub, et Eestis on toimunud viimastel aastatel house'i tagasitulek. Kuidas te end selles tunnete ning mida kohalikul skeenel toimuva kohta arvate?

T.L.: Mina tunnen end kohalikus skeenes väga hästi, olgugi et ma ei oska end kuidagi kuhugi lahterdada.

Pane kõrv peale:
smarturl.it/LLCD073

MELOMAANI ANKEET

INGOMAR VIHMAR

Mainumbris annab Mürileht DJdele üle pika aja esimest korda väikse puhkuse ning asub pommitama hoopis melomaane, kes armastavad muusikat samaväärselt ja koguvad plaate, aga puldi taha väga tihti, kui üldse, ei kipu. Esimesena täitis ankeedi Endla Teatri loominguline juht, lavastaja ja näitleja Ingomar Vihmar.

Esimene plaat: Kümnenädaks sünnipäevaks sain oma esimese maki ning hakkasin lindistama kõikjalt, kust vähegi normaalset muusikat tuli. Põhiliselt Soome Radio Rockist ja ka vinüülidelt, mille kätte sain. Enda vinüülikogus olid siis põhiliselt ikka ainult Melodija väljalasked. Seda, milline see esimene päris minu oma oli, ei mäleta. Kogu oli siis isaga kahe peale. Edasi tulid kassetid, CDd, MP3d.

Muusikat hakkasin koguma...: Uuesti hakkasin vinüüle koguma kaheksa aastat tagasi ja no siis ikka täie hooga, fanaatiliselt, kirglikult.

Muusikas oluline: Miski seletamatu! Mulle tundub, et muusika ei allu mõistusele ja analüüsile. Seda võib ju püüda lahti harutada, aga arvatavasti on see juba ette nurjunud üritus. Mina kuulan pigem südame ja keha kui peaga. Muusika on puhtalt tunnetuslik, isegi spirituaalne. Kui hakata seletama, kaoks saladus, kaoks

müstika. Kas mõjub või ei mõju, selles on küsimus, mitte selles, et mis täpselt!

Muusikas ebaoluline: Teadmine, kuidas see tehtud on.

Mida ostan: Ainult vinüüle. House, disko, disko edit'id, techno, funk, soul, italo, balearic, maailmamusa jne.

Kõige rariitsem/veidram plaat: Kui raha on, saab tänapäeval peaaegu kõike osta. Siis ehk mu kõige kallim plaat? Ega ma tihti hindu ei kontrolli ja need muutuvad ka pidevalt. 100% kindel pole, aga äkki on mu kõige kallim/rariitsem album Marvin Gaye „What's Going On” (2008. aasta limiteeritud uusväljalase).

Viis klassikut: Väga keeruline on valida. Homme oleks juba teised lood ja laulud! Underground Resistance „Amazon” Romanthony „The Wanderer” (Runaway Gypsy Mix) Solo „Girls, Girls (AH-AH-HI)” Tabu Ley Rochereau „Hafi Deo” (Nick the Record & Dan Tyler Re-Edit Dub) Casco „Cybernetic Love”

Foto: Terina Tikka

Viis hetkekummitajat:

Krystal Klear „Neutron Dance”

90's Wax „S.O.S”

Carmen „Throw Down”

Ross From Friends „Aphelion” EP

Erinevad esitajad „Covered in Gloria”, Vol. 1 ja Vol. 2

Alt üles vaatan...: Ma ei ole seda meelt, et peaks alt üles vaatama. See eeldab, et keegi vaatab ülevalt alla! Miks? Aga DJd, kelle sette naudin, oujee, ja kes inspireerivad on Motor City Drum Ensemble, Young Marco, Honey Dijon, Nina Kraviz jne.

Guilty pleasure: Kunagi 20 aastat tagasi kuulasin Viljandi teatri pansionaadis täis peaga Üllar Jörbergi kasseti ja nutsin. Kõik need lood tundusid nii siirad ja liigutavad.

Minu signatuurlugu: Peaaegu igasse minu DJ-setti mahub Heleni „Witch” ikka ära. Sellest loost ma ei tüdine. Sellel on mulle mingi salapärase mõju.

Lemmikplaadifirmad: Mood Hut, Macadam Mambo, Bahnsteig, Dark Entries, Dekmantel, Sex Tags UFO, L.I.E.S., The Trilogy Tapes, Antinote, Superconscious Records, Animals Dancing, Lobster Theremin.

Lõppsõna: Muusika teeb mind rõõmsaks! Mitte õnnelikuks, vaid rõõmsaks. Õnne pole olemas, aga rõõm on päris, sest ta on alati käesolevas hetkes. Muusikat kuulades, muusikat mängides olen iga kord hetkes – RAHUS JA RÕÕMUS! Toppeltrõõmus olen, kui saan seda RAHU JA RÕÕMU teiega jagada! Aitäh!

Pigem meeldib muusikat teha aeg-ajalt ja sellest mulle isiklikult piisab.

Uue house'iga on vist sama asi, et kõlapilt on muutunud tänapäevasemaks ja rõhutatakse rohkem bassi. Tagasituleku kohta eesti skeenes võiks öelda, et see teema hakkab ennast tegelikult ammendamata. Igal pool on house ja disko, nii et tegelikult muud muusikat väga ei kuulegi. See veidi morjendab mind. Käib selline turvaline tiks. Pean silmas pigem seda, mida pidudel üldse mängitakse.

T.K.: No peaksi, et ikka tehakse muusikat. Küll siis tulevad variatsioon, eksperimentaalsus jne. Järgmisena ootan, mis näiteks Kadajase sulest tuleb.

Te olete tuntud ka oma karikatuursete live'ide poolest. Mis on kõige skandaalsem asi, mille te olete laval korda saatnud?

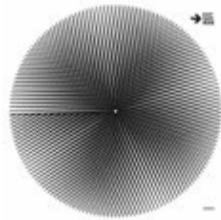
T.L.: Igasuguseid veidrusi on juhtunud, aga selliseid lugusid võib vast iga piduline rääkida. Ma jään seti lõppedes tavaliselt puldi taha magama. Särki meeldis mulle ka teatud konditsioonis seljast võtta, kuigi samas, kellele see peomelus ei meeldiks, onju? Ja 2/3 selle sülearvuti, millega me pidudel live'e tegime, ekraanist oli katki. Kuna mul olid MIDI-kontrolleril põhimõtteliselt kõik funktsioonid ära määratud, siis pidin ainult Windowsi ja Abletoni käivitama, paar trikki veel ning sai asjad kenasti maha mängitud.

T.K.: Tavaliselt oleme läinud live'e tegema üsna üleemeelikus tujus ja siis juhtub igasuguseid asju. Sinna otsa veel tehnilised viperused, viimase minuti otsused midagi ümber teha jne. Üldjuhul proovime ikka, et perfonks oleks elav. Ja kui publik tuleb kaasa, siis on veel eriti tuus. Ükskord oli meil Tartus Maailma live'il kongade taga MC Lord (Öökülm, TMF, Masta Robusta). Ta oli vist ka juba heas tujus ja tagus neid nii vihaselt, et käed ja trummid lirtsusid verest nagu kevadine raba. Ta mängis tehnilistel põhjustel loost mööda. Poole ürituse pealt muutsime asjad ümber, nii et kongadega jätkas Martin Leiger. Siin ka suur tänu kõigile, kes on meiega koostööd teinud ja kaasa elanud. Kummardus!

Exit Safe Mode – Immerse
(Exit Safe Mode, 2018)

Kuulas Tanel Matsalu

Tormis Quartet – Tormisele
(AVA Muusika, 2018)

Kuulas Vootele Ruusmaa

Estrada Orchestra – Vaba
(Funk Night Records, 2018)

Kuulas Johanna Maria Mängel

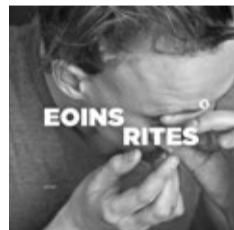
Margus Löve ambitsioonika *techno*-muusika projekt *Exit Safe Mode* album on pikitud täis *ambient*-muusikat, mis meenutab vilksamisi tema varasemat tantsupõrandale mõeldud materjali. Väga sobiv, kuna selle projekti esimene suurem *live* oli just 2015. aastal Kuke-muru Ambienti festivalil. Muusikast on eemaldatud pea kõik *techno*-elemendid ning alles on jäänud trummivad, süntesaatoritega koostatud heliread. Põhitooniks on tumedad, paiguti isegi sünged helimaastikud. *Ambient* on loomult korduv, aga siin ei kõla miski nii nagu mõni sekund varem.

Avalugu „White” paneb plaadi edasise tunde paika – masinamuusika erinevad helid on asetatud üksteise peale, moodustades paksu ruumi täitva helimüüri. Sellele järgneb „Intermediate” enda atmosfäärilise helimaastikuga, saateks prõmmivad *dubstep*-i-trummid. Prõksuvalt kõlav „Curvature”, kõrvale ärritavalt mõjuv „Aberration” ja morbiidne „Encrypting The Past” võiksid sobida ideaalselt mõnda 70ndate itaalia õudusfilmi. Samamoodi süngelt kõlab ka „K Story” enda udupasunate moodsa lõputult särisevate helisignaalidega. Aga sellistes lugudes nagu „Moving Shadows” ja „Raindrops” leidub ka helgemaid noote – seal liiguvad helid vargsi ja eesmärgitult nagu pilvede varjud päikeselisel päeval.

Praegusel ajal, kus ruulib Paulstretchi programm, millega igaüks saab luua kergelt professionaalse kõlaga *ambient*-muusikat kas või Windowsi operatsioonisüsteemi avahelist, on väga hea kuulata sellist hooliga läbimõeldud plaati, kus iga loo taga peitub sügavam idee.

Eoins – Rites
(Seksound, 2018)

Kuulas Maria Helen Känd

Puberteet – Elu on peldik
(827364 Records DK, 2018)

Kuulas Kristjan Karron

Erinevad esitajad – 303 101
(Planet Rhythm, 2018)

Kuulas Kärt Kelder

Enne plaadi juurde asumist kirjutaksin kõigepealt hoopis mõned sõnad EPI kaasategevast artistist 999999999. Paradoksaalset kombel võib välja tuua tõsiasja, mida öeldi hiljuti Slam Radio *podcast*'is, et 999999999 on kiiresti endale nime teinud müstiline itaalia duo, kes alustas 2016. aastal. Ja ega väga palju rohkem infot nende kohta ei leiagi. Sellest hoolimata on 999999999 välja antud muusika alati defitsiit. Mõne päeva möödudes võib olla kindel, et veebi-poest vaatab vastu teade „out of stock”.

999999999 edu saladuseks võib pidada nende happelisi *techno*-kõlasid, mis sisestavad kehasse omapäraselt edasipürgimisjõudu. See pole külm ja kalk, vaid voolav, kohati isegi peadpööriv *acid*. Lugusid kinniste silmadega kuulates tundub, nagu oleks rännanud ajas 80ndate reivile.

EPI „303 101” on 999999999 esindatud seekord vaid ühe looga. Plaadil tähistavad nad *track*'iga „300000003” Roland TB-303 masinat kõige korralikumalt. Huvitaval kombel ei torka duo aga ülejäänud kolme artisti kõrval nii spetsiifiliselt kõrva, kui võiks arvata. Ka teised tegijad pakuvad oma kiiretempoliste happelugudega võrdväärset konkurentsi. Terve plaadi puhul peab tõdema, et ainsana eristub kogu küttest „Acid City”, kus leidub hetki, mil keha hävitajaliku tantsupaine all helide mitmekihilisusesse sukeldub.

Eple oleks siiski tulnud kasuks *acid*'i eriilmelise väljatoomine. Lugusid tükkaaval tarbides tundub iga teine *sound* ja sämpel värskem ning huvitavam, koos kuulates muutuvad kärisevad happelid aga pikalevenivaks ning tuhmiks. „303 101” pakub võimalust nautida Roland TB-303 kõlasid, kuid sõltub kuulajast, kas see annab energiat juurde või pigem võtab seda.

Kas millalgi tuleb aeg, mil eesti muusikat ei iseloomustata sellega, et sel on välismaa maik? Justkui polekski meie oma, hoopis etem. Võib-olla on see juba juhtunud, ehk ei juhtugi. Nii võtan öelda, et Eoins (kümne aasta tagune MTV Baltikumi konkursi võitja) hoiab kõrgel lippu, et rahvusvahelises tuules silma paista.

Ei lehvita ilutseva *indie*-rokiga, vaid pakub enamalt kui eskapistlik leelotamine. Tempo muutub mõnusalt ja etteaimatavus hajub ekslemisse. Erinevad žanrikihid – postpunk, *shoegaze*, hüpnagoogilisus – sulavad üksteise sisse.

Plaat on unenäolise müramuusika sõbrale. Raua lõõvad tuliseks trummid (Martin Kikas, Kristjan Peterson, Aigar Vals), luues varieeruvust ja võõristust. Kummastus tekib julge elektroonilise *sound*'i segamisel, nt loos „Hangman”. Progerokilik „Timelock” sobib festaril kulgemiseks, instrumentaalsem minoorne „Shiver & Shrug” tumedasse aega. Leidub kõhedust ja hinge kriipimist, ent ka ujedust ja õrnust.

Maagia taga on võluv punt. Tuumik, vokalist Madis Järvekülg ja produtsent Martin Kikas, on laiemalt tööstusega seotud – muusikaajakirjandusest skeene asjade ajamiseni. Kogemus ja haare kõlavad plaadilt vastu. Tunda on ka kaastegijate Erki Reimi ja sulni EP avaldanud Taavi-Peeter Liiva puuteid. Kirju seltskond ja ülim timmitus on ka ainus, mis albumi puhul väsitab. Vahelduseks tihedale seadele tahaks kergem käiku.

Kui ikkagi meretaguseid võrdlusi tuua, on Eoins filigranne nagu Foals, võluv nagu Washed Out, käre nagu Preoccupations. Eesti poiste maru tahaks juba päriselus kuulda!

Fragment Sarkandaugava tööstuspargist.
Foto: Andris Barbans

VIHJE

Riia on saanud rikkamaks veel ühe muusikafestivali võrra. 1. juunil toimub Von Trompovska kvartalis Sarkandaugava tööstuspargis Kontaktor Live Elektronik Music Festival. Üles astuvad Ansome, Cristian Vogel, Colloid, Nero Bellum jt. Vaata lisaks: kontaktor.lv

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

HALLIS KOHTUVAD TECHNO-MAAILMA STAARID BLAWAN, EXOS JA FARRÉL

11. mail sõidavad Tallinnasse klubbisse HALL külla Blawan (UK), Exos (IS) ja Farrél (FI), kohalikku tuge pakub Artur Lääts.

Tegu on teise üritusega sarjast Hotel Salvador, mille esimene pidu toimus viis aastat tagasi nüüd juba suletud, kuid legendaarses salaklubis Snakehouse. Veel legendaarsem ja salajasem on sellest peost tehtud tunnine videosalvestus, kus praegused ööelu piilarid on alles süütud ja tätokavabad.

Blawan on DJ ja produtsent, kelle tuntuim trakk oli üks kalli kadunud klubi Protest põhihit „Why They Hide Their Bodies Under My Garage?”. Ta on olnud muusikamaailmas aktiivselt tegev 2010. aastast, olles üks industriaalse techno lipulaevadest, kuid on saanud käe valgeks ka garage'i ja post-dubstep'i lainetel.

Exos on seevastu Islandi techno-kuningas. Ta on üks Nina Kravizi plaadifirma *трип* põhiboss, kuid haldab ka oma leibelit ning tuurib praegu mööda maailma.

Farrél on aga Helsingi klubi Ääniwalli *booker* ning tema sõrmede vahelt pudeneb igapäevaselt läbi klubimaailma absoluutne tippklass.

EXIT SAFE MODE ESITLEB PLAATI

Exit Safe Mode esitleb meelietrutava audiovisuaalse elamuse kaudu oma äsja ilmunud debüütalbumit „Immerse”. *Ambient*-setel maastikel kulgev plaat on kokkuvõtte viimase kümnendi loometööst, mis on pälvitud muuhulgas heakskiidu sellistelt nimedelt nagu Laurent Garnier, Zadig, Jonas Kopp, Claude Young, Vince Watson, Leftfield, DJ Spider, Åme jpt. Esitus toimub reedel, 18. mail algusega kell 20 Tallinna vanalinnas Okasroosikese lossis aadressil Uus tänav 19.

ÖÖMAJALE!

11. mail tähistatakse kohvikus Must Puudel peosarja Öömaja viiendat sünnipäeva. Külalisesinejana astub üles Johan Tollgerdt, kolleksionäär ja DJ Rootsist, kes kogub ainult 7-tolliseid vinüüle – peamiselt souli, *funk*'i ja disko maailmast – ja kelle kolleksioon sisaldab kõige haruldasemaid pärleid, mida on võimalik leida. Loomulikult on kohal ka Öömaja kutid Indrek Alev, Andres Alev ja Üllar Siir.

Öömaja sai alguse aastal 2013 ning on külasthanud nüüdseks selliseid asutusi nagu Paar Veini, Kelm, Kivi Paber Käärid, Sinilind, Must Puudel ning Pärnu ja Haapsalu Puhvet A.P.T.E.K.

KTRL – ULMEFESTIVAL CLUB NIGHT

Tartu *techno*-üritus KTRL võtab enda täita 17.–19. mail teoks saava Ulmefestivali reedese klubiõhtu rolli.

Üritus toimub 18. mail Tartu alternatiivsele tantsumuusikale kodu pakkuvast Arhiivis ning fookus on seatud sel korral kahele *live*-esinemisele. Esimene neist on Compound Mineralsi etteaste, millelt võib oodata sügavaid bassikäike ja endassetõmbavat helimaastikku. Teine on Kiviaja Recordsi kollektiivist tuntud Lyska ja Reflektahi uus projekt Varjur, kellelt kuuleb kiiremat ja järjepidevalt arenevat *techno*-muusikat, millest ei puudu ka elektro mõjutused.

Lisaks teevad peasaalis DJ-seti veel KTRLi residentid Tanel Mütt, NOA ja Oliver Kuur, boonusena ka Kersten Kõrge. Teine saal on Tristan Rebase ja Rivo Mändmetsa päralt, kes mängivad kuuetunnise *back-to-back* maratonseti, keskendudes peaausjalikult märksõnadega „minimal” ja „deep” seotud helilainetele.

MUUSIKAARMATAJAD KOGUNEVAD ERINEVATE TUBADE KLUBIS

Soul Funk Disco Eesti on aktiivne Facebooki grupp, mis tegutseb juba aastast 2013 ning ühendab neid, kellele pakuvad huvi soul, *funk*, disko, *jazz funk*, *boogie*, *modern soul*, gospel ja *afro*. Grupiga on liitunud nüüdseks juba ligi 1500 inimest ning seal toimub aktiivne muusika ja ürituste jagamine.

Nüüd, viiendal tegutsemisaastal kolitakse korra Facebookist välja ja korraldatakse üks tore koosviibimine. 4. mail seatakse end mugavalt sisse hubases Erinevate Tubade Klubis ning kolmes saalis toimuval peol mängib plaate ca 20 DJd, sealhulgas Madis Nestor, Heidy Purga, Rhythm Doctor, Peeter Ehala jt.

Blawan. Foto: press

**PÜSILEPINGUGA MÜÜRILEHT IGA KUU KOJU
I.80 € EEST. VORMISTA TELLIMUS AADRESSIL**

TELLIMINE.EE/MYYRILEHT

UUS EESTI GRAAFIKA

KRISTI NEIDER

Hollandis elav eesti graafik ammutab oma teoste ainest päevakajalistest sündmustest, ent tööprotsess ise nõuab meditatiivset süvenemist ning tulemust nimetab autor aegla-seks kunstiks.

Küsis **Lilli-Krõõt Repnau**

Olen jälginud veebis su töid ja tegemisi ning järsku tabasin end mõttelt, et miks ma sind kuskil trehvanud pole. Ja siis selgus, et tegelikult oled sa juba pikemat aega Hollandis elanud...

Tõsi, olen elanud viimased 11 aastat Groningenis, mis on justkui Hollandi Tartu. See on ülikoolilinn ja kuna ise olen Tartust pärit, siis sinne aeglane elutempo ja sarnane atmosfäär sobivad hästi.

Sa ütlesid, et oled Hollandis end kunstnikuna leidnud. Kas praegused tööd erinevad väga palju sinu varasemast loomingust, näiteks sellest, mida sa kunagi EKAs tegid?

Ma ei tea, kuidas sul graafikaõpingute aeg meeles on, aga ega me väga kõrgrüki või linooliga ei tegelenud. Ma ei soovi kellelegi liiga teha, aga seda tunnet sisse ei jäänud, et sooviks graafikaga jätkata. Kõige inspireerivamalt mõjusid **Mäetamme** ja **Ole** omavahelised vestlused – see pani kuidagi vere käima.

Kas pärast õpinguid kunstiakadeemias jäi mõni tõsisem paus ka kunstitegemisse sisse?

Pärast EKA lõpetamist jäi sisse pikk paus. Töötasin reklaamivaldkonnas nagu paljud teised kunstitudengid ja seda ka Hollandis. Pärast laste saamist tundsin, et soovin midagi ise teha. Kunstnikuks olemine või saamine on minu jaoks iseenesest midagi utoopilist – ma ei ole sellest otseselt unistanud. Aga, jah, on olnud vajadus kuidagi arutist välja jõuda, kuigi see on siia maani väga oluline osa minu tööprotsessist. Kasutan arvutit nii kavandite tegemiseks kui ka mõne töö vaheetapides. Olen leiutanud endale ideaalse kombinatsiooni vanamoodsast trükitehnikast ja digitaalsetest võimalustest. Helendaval ekraanil kavandeid teha on väga lahe, tihti teen kümneid versioone. Pean tunnistama, et mulle meeldib see pealiskaudsus. Hiljem päriselt linooli lõigata on täiesti teine lugu. Alles siis jõuan töö tuumani, see on süvenemine, meditatsioon, enda sisse minek. Tihtilugu on need mõtted seotud ümbritseva, sellega, mis toimub meedias, ajalehtedes.

Jah, see „isetegemine” haakub väga hästi kogu slow movement'i ideega.

Jaa! Ma just tahtsin öelda enda kunsti kohta, et mõttes nimetan seda *slow art*'iks. Internetis on see mõiste seotud rohkem kunstivaatlemisega, aga minu jaoks tähistab see aeglast protsessi. Mulle meeldib, kui saan teha midagi hästi kaua, see on nauditav. Ja ma tahan seda aega endale.

Graafikaga olen uuesti tegelenud viis aastat ning viimased poolteist on mul olnud enda koduateljee ja trükipress, mis on andnud uskumatu vabaduse.

Kust sa trükipressi said?

Kui mul tekkis oma ruum, hakkasin pressi otsima, ja siis kuidagi asjad lihtsalt jõudsid minuni. Tutvuste kaudu sain teada, et kellelgi vedeleb kuuris suur punane

Kristi Neider. Foto: Mascha van Kempen

roostes press, ning soetasin selle väikese raha eest endale.

Mis tehnikaid sa enamasti kasutad?

Enamasti töötan linoollõikes, mida combineerin vineeriga. Suuremate pindade puhul annab vineeri muster pildile mõnusa liikuvuse ja pisut õhku on tore. Ja mulle meeldib teha suureformaadilisi töid – väikeste puhul jookseb juhe lihtsalt kokku. Harilikult töötan tiraažidega, võtan kümme paberit ja siis vaatan, palju seal välja tuleb, ega kõik alati õnnestu. Mõnikord unistan, et mul oleks isiklik meister, kes trükiks kõik mu tööd perfektselt. Mul tuleb päris palju apse sisse. Nii mõnegi detailse töö puhul lähevad jooned kergelt nihkesse. Aga ega see mind väga ei häiri. Isetegemise rööm on ka oluline.

Mulle meeldib ka ise trükkida, aga kui mõtlema hakata, siis enamik vana kooli graafikuid kasutas oma tööde tegemisel trükimeistreid.

Kuule, kas sa oled näinud filmi **Kaisa Puustakist**, kus ta kõnnib pidulikus kostüümis trükipressi kõrval ja jagab meistrile suuniseid? Vaatasin seda ja mõtlesin, et täiesti uskumatu ikka, mis ajad, missugune luksus...

Ei ole näinud, kindlasti vaatan! Kui palju sa suhtled kohalike kunstnikega?

Ma ei ole väga sotsiaalne, aga tean mõnda vanema põlvkonna graafikut ajast, mil veel ühisateljeed kasutasin.

Nad teevad palju loodusvaateid ja näiteks lehmade lähed hästi müügis. Eks inimesed soovivad ikka näha seda keskkonda, kus nad elavad.

Sinu kunsti iseloomustavad erksad värvid ja popkunsti mõjutused. Mida sa veel lisaksid? Kirjelda oma töömeetodeid.

Püüdlen musta huumori ja abstraktsuse poole. Ma ei oska lihtsalt ilusaid pilte teha, see on minu jaoks igav. Kuidas ma töötan, oleneb sellest, kas mul on mõni kindel idee või mitte. Mõte võib olla ka tehniline katsetus, mida soovin proovida. Aga kui mõte kinni jookseb, siis haaran linooli ja hakkan sellega tegelema. Mulle meeldib pidevalt katsetada. Tähtsat rolli mängib tööprotsessis ka ebaõnnestumine. Kui midagi aia taha läheb, siis ma ei hoiu sellest kinni, vaid pigem soovin kiiresti mõne uue tööga alustada.

Antud rubriiki kirjutades olen mõtisklenud üldse selle üle, mis see eesti graafika on. Tänapäeva avatud maailmas loob igaüks endale sobiva personaalse välja. Minu Facebooki voos on enamasti graafika ja pildid koertest...

Eks see tõenäoliselt niimoodi ongi, et igaüks loob endale oma kogukonna. Mulle meeldib panna oma töid Instasse üles, see on kuidagi praegu sobiv. Aga kui keegi küsib, siis ma olen Hollandis elav eesti graafik.

„Eeva”, 2017, linoollõige

UNDER

Electronic Music Festival

May 25–27

BOLSHEVICHKA

Ganību dambis 30

Riga, Latvia

APPARAT (DE)

SCHWEFELGELB (DE)

ISHOME (RU)

THROWING SNOW (UK)

BYETONE (DE)

SHLØMO (FR)

ARTEFAKT (DE)

FRANÇOIS X (FR)

PREQUEL TAPES (DE)

ANTIGONE (FR)

LUKAS (HK)

ROM 3Ø3 (FR)

ARTUR LÄÄTS (EE)

KATJA ADRIKOVA (EE)

EQ (EE)

www.underfestival.com

VABA LANGEMINE

KIRJUTAS CHRISTIAN KÖSSLER, TÕLKIS ANNE AROLD, ILLUSTRERIS MARGE NELK

Hiline õhtu. Üle Turuplatsi, kus Günter Großgasteiger parajasti viimast kohvitassi tühjendas, kulges tõtlike inimeste vool. Käratsevad ja vaiksed. Armunud ja hüljatud. Sihikindlad ja kõhklevad. Lootusrikkad ja pettunud. Õnnelikud ja muserdatud. Õndsad ja neetud. Elavad ja surnud.

Günter maksis, tõusis laua tagant, läks Inni äärde ja toetus kaldarinnatisele. Pirakas puunott triivis sügisese udus allavoolu, eemaldus aegamisi hääletu ja kahkja siluetina nagu kummituslaev ning kadus pimedusse. Günter põikas silla juures üle tänava, heitis pilgu vanalinnale. Ka siin, kus Kuldne Katus ja ümberkaudsed tänavad vaikides masside sagimist talusid, kustutati nälga, igatsust öö ja tema laternasära, naeru ja kära järele. Lugesid hääled tähtede all. Ühed jõid vett, teised veini. Mõned tähistasid pulmi või ülestõusmisi. Igavene elu. Mõned langesid pattu. Ning saatana rüppe.

Kusagilt kostis mahedaid saksofoniheliseid. Pisut kaugemal kõnniteel vedeles mingi valge kaart. Ta läks ja võttis selle üles. Käsitsi kirjutatud aadress. Linna põhjaosas. Tal oli aega, et asja lähemalt uurida.

Günter muheles endamisi, pistis kaardi taskusse ja laskis end kaasa viia. Laskis end kaasas viia mööda jõge, piki mäestiku jalamit. Promenaadil oli asfalt niiske, ümmargused laternad seisid kannatlikult oma kohtadel. Lossihoovis poetasid puud lehti, need katsid helepruuni, tumepruuni ja kollase vaibana teid ning rohulappe. Günter läks üle jalakäijate silla, mille küljes rippusid endistviisi armulukud, tema ees kõrgus säravpunases leherüüs puu. Nähtavale ilmus Hungerburgi köisraudtee esimene tugipost. Vasakut kätt suundus tee alla Inni äärde. Kaldataimestik oli siin taandunud, tummade valvuritena seisid üksikud puud, heites endalt vähehaaval rõivaid maha. Siis tuli sild, seejärel vana raudteesild kunagise vaatepaviljoni juures, veel edasi Mühlau sild. Ämblikuvõrguna katsid asfaldipraad jalgratta- ja kõnniteid. Günterist mööda murisev buss pani jalgealuse korraks rappuma.

Linna põhjapoolne ots. Majauksel vana naine. Musta rõivastatud. Kortsus ja krimpsus nägu, pikk nina. Vastu seina nõjatunud, nätsutas

ta hambus kustunud sigaretti. Günter ligines talle, astudes üle majaesisel asfaldil laiutava tumeda laigu.

„Tere õhtust! Ma... ma leidsin niisuguse kaardi selle aadressiga...” „See oli juba ammu. Palju aastaid tagasi. Ja nad kõik tegid endale lõpu. Kõik...”

„Kes... kes tegi endale lõpu?”

„Ta tahab üksi olla. Segamata. Ta ei kannata seltskonda. Mitte kellegi. Aga keegi ei mõista seda. Keegi ei taha tõtt tunnustada. Ainult mina...”

Naine torkas sigareti püksitaskusse ja läks trepikotta, pööramata tähelepanu mehele oma selja taga. Günter järgnes talle.

„Peame trepist üles minema. Lift on uus ja juba katki. Parandajad tulevad alles ülehommel. Nii nad ütlevad alati. Ja kui ma helistan, et kedagi pole tulnud, ütlevad, et tulevad ülehommel...” pomises ta rohkem endamisi kui oma vaikivale saatjale. Nad kõmpisid neli korrust kõrgemale, jõudsid siis viimasele korrusele, läksid piki koridori edasi ja seisatasid ühe valge ukse ees. Naine õngitses püksitaskust välja suure võtmekimbu ja keeras ukse lahti. Oli juba pime, ometi seletas Günteri silm ukse siseküljel selgesti sügavaid kriime ja lõõkide jälgi.

„Siin, selles korteris see juhtuski. Kohutav lugu, ütlen ma teile. Oli selline noor tüdruk. Ta leiti ühel detsembrikuu hommikul. Öösel oli külmaks läinud. Kõigepealt koristas ta toa, õhutas ruume. Siis kattis laua ja einestas, söi sooje saiakesi ja jõi kohvi. Seejärel suitsetas ühe sigareti, tõmbas selga musta kleidi ja lõikas endal vannis veenid läbi. Poole seitsme paiku oli ta surnud. Pool seitse. Keegi ei aimanud, miks ta endalt elu võttis. Ei tahtnud enam olemas olla. Vaene eksinud hing. Ma tean, et ta ei leidnud surmaski rahu. Ma tean seda. Ja ta on ikka veel siin. Ta on siin! Kunagi käisid jutud, et selle korteriga pole päris õiged lood. Kummitused ja sihukesed asjad. Ja siis tulid nemad. Noored mehed ja naised. Siia jäämine oli julguseproov. Siia ööbima jäämine...”

Naine puuris pilgu korteri pimedusse ja toetus uksepiidale. Günter tundis, kuidas suu kuivas. Tal oli janu. Ja ikkagi kuulas ta edasi, mida naine rääkis. Kuulas, kuidas ta oma madalal häälel pikkamööda edasi kõneles. Mis iganes siin oli juhtunud, kõik see oli jätnud sügavad vaod ja haavad naise näkku, ta hinge ja neisse ruumidesse.

„Pea kõik läksid siit enne hommikut. Lahkusid korterist, kuna ei pidanud siin enam vastu. Aga need, kes jäid... leidsid siin oma otsa...”

Ta süütas tule ja juhatas teed läbi suure kasinalt sisustatud eesruumi. Seinad olid määrduvad valged. Siis astusid nad elutuppa. Raamatud, ajakirjad, mapid ja kaustad.

„Kas näete? Ta armastas lugeda ja kirjutada. Ma nägin teda vahetevahel turgudel. Ta... ta oli täiesti hull kõigi nende raamatute järele... Keegi ei tulnud neile tookord järele. Need seisavad ikka siin ja meenutavad teda. Lõpuks ma panin korteri lukku ega üürinud seda enam välja. See on vaikne ja tühi. Ainult Surm elab veel siin. Kui soovite, võite talle seltsiks jääda...” ütles ta, pöördus ümber ja läks trepikotta tagasi. Pilku pööramata, vastust ootamata lisas ta:

„Ma ise olen korrus allpool, oma korteris... Te jääte ju siia, jah?” See polnud enam küsimus. Pigem nending.

Günter seis katusealuse korteri rõdul. Helepunased plaadid olid päikesest pleekinud. Ta süütas sigareti, tõmbas ühe mahvi, sulges silmad ja kallutas pea taha. Oli juba tublisti üle kesköö. Kerge tuulehoog libises üle linna. Üle tolle kivist, betoonist ja klaasist mäestiku keset Alpe.

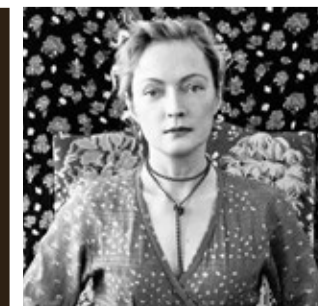
Ta läks tagasi korterisse, sulges rõduukse, jalutas läbi toa. Kõndis

Christian Kössler on austria õuduskirjanik, keda on inspireerinud kodukandi Innsbrucki ja Tirooli legendid. Tegemist on ka auväärse austria literaatide jalgpallikoondise väravavahiga!

Anne Arold on saksa filoloog. Oma doktoritöös võrdles ta inimese välimust kirjeldavaid sõnu saksa ja eesti keeles, selle kaitsmise järel on tegelenud peaaesjalikult sõnaraamatute koostamise ja toimetamisega.

Marge Nelk on lõpetanud Tartu Ülikooli usuteaduskonna ja Tartu Kõrgema Kunstikooli fotograafia eriala. Praegu töötab ta vabakutselise kunstniku ja illustraatorina ning elab Tartus Supilinnas.

aeglaselt, ühtepuhku peatudes. Aga seal ei olnud midagi. Ei olnud surma. Ega kummitust. Ainult vaikus. Ainult tühjus. Ainult paljas parkett.

Siis seisis Günter jälle elutoas, selle kirjavara täidetud seinas. Silmitsi terve leegioni tummade üksteise kõrvale ritta laotud teadmistega. Seinu täitsid siin rasked puuriulid, mis ulatusid peaaegu laeni. Selle naise huvide ring äratas imestust. Ilukirjandus, reisijuhid ja vestmikud, sõnaraamatud, ajakirjad, märkmek. Ta oli kogunud siia kirjandust kõikvõimalikest valdkondadest. Kogu oli erakordselt hästi paigutatud. Ta oli sisse seadnud omamoodi maadepõhise süsteemi, siin olid riulid itaalia ja prantsuse klassikutega. Ja oli tohutu hulk raamatuid muinasjuttude ja saagade, kummituste ja viirastuste kohta. Günter võttis ühest ülemisest riulist raamatu Tirooli piirkonna legendidest. Ta libistas pilgu üle fraktuurkirjas trükitud lehekülgedele – teos oli tublisti üle saja aasta vana – ja muigas, kui satust neljakümne neljandal leheküljel lugema mingist kummituslikust koerast, keda siin Innsbruckis Mühlau linnaosas väidetavalt ühtepuhku olla nähtud.

Siis silmas Günter veel üht köidet, milles oli juttu personifitseeritud Surmast läbi ajaloo. Raamatu vahel oli tükk paberit, mingi kaart. Samasugune nagu too kõnniteelt leitud. Sama materjal, sama paksus, sama formaat. See ei saanud ju olla juhus, või kuidas? Ta vaatas sedelit lähemalt. Ilmselt oli keegi püüdnud surma mõistet eri keeltes analüüsida ja siis kirja panna.

Günter mõtles majaperenaisele, kelle välimus kangesti Surma meenutas. Ta naeris. Majaperenaine Surmana. See köidatas närvi.

Ta võttis raamatu ja pani selle elutoas lauale, mida kattis kerge tolmukord. Laua serval võis näha kaht kuivanud plekki, arvatavasti punasest veinist. Günter võttis kingad jalast, heitis diivanile pikali ja süvenes lehekülgedesse, lausetesse, ridadesse ja sõnadesse.

Silmad lahti. Pühapäevane päike peletab leebe naeratuses pimedust. Tänavad on vaiksed. Öölinnud oma pesadesse tõmbunud. Günter tõmbab sisse hommikuõhku. Ta on üle viie tunni maganud, lebab veel diivanil. Üks kärbes maandub puhtal laual, peatub koraks ja lendab läbi rõduukse välja. Uks. See on lahti. Aga miks? Günter oli selle kinni pannud.

Ta tõuseb püsti ja vaatab tardunud ilmel välja. Kildhaaval kerkib pinnale mälestusi möödunud ööst. Pilk pöördu tagasi elutoale. Valgus ja heledus. Plekid on laualt kadunud. Ta tunneb kohvi ja värske saia lõhna. Kuidas see võimalik on? Une varjud taanduvad. Günter läheb esikusse, sealt kööki. Hommikueine on laual. Kohv ja soojad kuklid.

Günter sööstab välisukse poole, tahab välja. Uks on kinni. Lukus. Ta trummeldab vastu plaati, trügib ja kratsib. Vannitoast kostab mingeid helisid. Nüüd... nüüd ta teab, miks on uks nii ära kriibitud. Nüüd ta teab seda ja jätab ukse rahule.

Surmast ei pääse keegi. Vannituba. Tuli põleb. Läbi ukseprao tungib valgusvihk hämarasse esikusse. Must kleit. Vann. Pisut enne poolt seitset.

Karjatust on kuulda kogu majas. Ka vana naine kuuleb seda, raputab pead. Vikat tema toanurgas ning liivakell võpatavad kergelt. Siis võtab ta oma kondisesse kätte pliiatsi ja märkmiku. Tõmbab nimekirja kriipsu. Aeg on otsas. Kell pool seitse prantsatab Günteri keha majaanaisele asfaldile.

Tõlgitud Christian Kössleri teosest „Sie wird dich holen: Mysteryös-düstere Kurzgeschichten“, pyjamaguerillos*, 2015.

148. HOOAEG

EESTI

Vabaduse festival

17.–19.05 TARTUS

VALMIERA DRAAMATEATER (LÄTI)
17.05 SEENED LÕHNAVAD

SADSONGSKOMPLEX:FI (SOOME)
18.05 SAD SONGS FROM THE HEART OF EUROPE /
KURVAD LAULUD EUROOPA SÜDAMEST

VANEMUISE TEATER
18.05 BEATRICE

VABADUSE TEATER (GRUUSIA)
19.05 KAUKAASIA KRIIDIRING

VANEMUISE TEATER
19.05 HÄRRA BIEDERMANN JA TULESÜTAJAD

VANEMUINE.EE

kinema

LARSEN
COGNAC

NISSAN | autospirit

Tartu
heade mõtete linn

LOE MÜÜRILEHE VEEBISAILDILT TEISTKI CHRISTIAN KÖSSLERI ÕUDUSJUTTU „LEGEND“, MILLE ON TÕLKINUD TÜ GERMANISTIKA OSAKONNA TEISE KURSUSE ÜLIÕPILASED MAARJA-LIIS VEELEID JA HANNA-LISETT LUBI.

CHRISTIAN KÖSSLER PRIMA VISTA KIRJANDUSFESTIVALIL! KOLMAPÄEVAL, 9. MAIL KELL 14 SAAB TARTU LINNARAAMATUKOGU SAALIS KUULDA KÖSSLERI TEISIGI TIROOLI LEGENDIDEST INSPIREERITUD ÕUDUSLUGUSID, NÄIDATAKSE KA TEMA LÜHFILMI „PIIRILKÖNDIJA“ („GRENZGÄNGER“).

viru
keskus

Tour de MOOD

